POŠTARINA PLAĆENA U GOTOVOM

MLADOST

LIST ZA ZABAVU I POUKU SREDNJOŠKOLSKE MLADEŽI

BROJ 7 GOD. II

IZDAJE = PROFESORSKO DRUŠTVO, SEKCIJA ZAGREB

12469

Uređuju: Zdenko Vernić i Pavao Serdar.

Sadržaj:

RIKARD KATALINIĆ-JERETOV: Aleksi Šantiću 129
V. B. Z.: Đački glas o Aleksi Šantiću 129
DR. GAVRA V. GOJKOVIĆ: Bol bez prebola 132
VALENTIN: GORJANSKI: Neobični doživljaji Boba, Peka i Vilija. (Roman, nastavak) 132
L. T.: Seda žena 146
DR. MILAN PRELOG: Risorgimento talijanskoga naroda (Nastavak) 147
ILIJA GRBIĆ: Noćna pesma 151
G. GAVRILOV: Laste 151
DANILO VULOVIĆ: Sveti Sava i Dositej Obradović 152
LADISLAV ŽIMBREK: Ponoćje 154
L. LAZAREVIĆ: Knez Ranko Lazarević 155
DR. VLADIMIR NJEGOVAN: Šta je materija (Nastavak) 157
DUŠAN GJUKIĆ: Pesma 158
SLAVKO O. ŽARKOJEVIĆ: Podne 159
LISTAK:
VL. REDENŠEK: Gdje se najprije slavi nova godina 159
A. ARKAJIĆ: Početnici 159
ODGOVORI UREDNIŠTVA 160
ZAGONETKE 160

„Mladost“ izlazi svaki mjesec po 1 broj.

Godišnja pretplata 40.— Din. knjižarska cijena pojedinog broja 5·— Din.

POZOR!

Ovaj broj donosi osam strana štiva više, da obradujemo svoje čitače. Nadamo se da će oni i dalje vršiti svoju dužnost prema listu.

Uredništvo.

Do vraga tintarnica!

Za jeftin novac dobije se izvrsno novo

Naliv-pero

"Penkala"-Pen

S lako izmjenljivim perom od ocjeli. Puni se tankom tintom jednom na tjedan i piše trajno, čisto i pouzdano poput zlatnog naliv-pera. Rezervna pera za svaku ruku. Patenti u svim državama svijeta.

sa napunjačom i 2 pera Izradba od drveta D. 17·50 sistem automat. punjenja sa 2 pera Izradba od kaučuka D.35

Služite se PENKALA olovkom! To je prvi vazda za pisanje spremni krajon.

Piše tanko grafitom i u bojama. Dobivaju se u svim papirnicama!

M * L * A * D * O * S * T

GOD. II. ZAGREB 1924. BROJ 7.

ALEKSI ŠANTIĆU

POSLEDNJI ZBOGOM.

NA VRELU BRATSTVA OPRASMO OČIJU VID,
I VIŠE MI NISMO SLEPI.
OPRASMO MRLJE, I KRV, I GREH, I STID
I SAD SMO KO BOGOVI LEPI —

— — — — — — — — — —

I TE GUSLE JAKE PJESMI ZA JUNAKE
UMUKNUŠE, JAO, PUSTE NA DUVARU...
SLOMI IM SE LUČAC U ZADNJEMU ŽARU.
U BOSTANU TVOME OGVALI SU GJULI,
ISPRED TVOGA DVORA USNULI BULBULI,
PA DOLIJEĆU VILE I S KOPNA I S MORA,
SA LUGA I POLJA, SA BRDA I GORA,
DA TE VIDE MRTVA, VELIKI MOJ DRUŽE,
OKO TVOGA ODRA NARIČU I TUŽE...

*

TVOJU GORDU PJESMU ZNALI SU SVI KRAJI,
GDJE SE NAŠE SLOVO I PJEVA I GAJI,
I HORIT ĆE ONA JOŠ I DALJE SVUDA,
GDJE JE NAŠE MORE, GDJE JE NAŠA GRUDA...
I U MOJOJ ISTRI, GDJENO LATIN DODJE
GRMITI ĆE BRAĆI — **»OSTAJTE NAM OVDJE«!**

*

GLE NAROD MLADI, ŠTO NIJE VIŠE ROB
SAD JEDAN VEĆ PLETE VENAC:
I NJIME KITE HARNI TVOJ DRAGI GROB
SRB, HRVAT I SLOVENAC.

U Zagrebu, 4. II. 1924.

Rikard Katalinić Jeretov

ĐAČKI GLAS O ALEKSI ŠANTIĆU

Velikoj tuzi, koja je zadesila Bosnu gubitkom jednog od najvećih njezinih kulturnih radenika na polju literarnom i nacionalnom moramo, da se i mi pridružimo i da iznesemo sa par redaka rad ovog odličnog njezinog sina.

Aleksa Šantić javio se prvi put u somborskom dječjem listu »Golubu« (1887.) i od tada se on sve češće javlja, a već devedesetih godina ulazi u najbolje književne listove. U početku pjeva pod jakim uticajem V. Ilića i dugo je vremena moralo da prođe, dok nije postao svoj i došao do originalnosti. Uticaj V. Ilića bio je onih godina u poeziji tako velik, da su svi, koji su započinjali svoju pjesničku karijeru nastupali podražavanjem njegove poezije (izuzev M. Rakića), a to je podražavanje često išlo tako daleko, da mu se mnogi nijesu mogli oteti čitavog svog života (M. Mitrović i dr.).

A. Šantić spada u onaj trolist srpske poezije — Dučić-Rakić-Šantić — koji je nju digao do vrlo uglednog položaja i dao joj ono mjesto, do kojeg se do tada ne bijaše još nikad digla.

Šantićeva je poezija u glavnom socijalno-tendenciozna, erotička i patriotska.

On je pjesnik hercegovačkog kraja, koji je on iskreno volio svom sinovskom ljubavlju. On je imao mnogo prigode, da još kao dijete vidi sve nevolje i jade, što ih podnosi seljak bosansko-hercegovački. On ustaje protiv tih nepravda, protiv nepravednog postupka gospode, begova i dr. sa nevoljnim ratarom, koji uz velike nevolje i znojem sa lica svoga dolazi do nasušne korice hljeba. On protestira protiv takvog poretka i takvog postupka te pjeva, kako će nakon žetve gospoda uživati sav trud ratarev, a njemu će baciti jedino mrve.

Svu muku tvoju, napor crnog roba,
Poješće silni pri gozbi i piru;
A tebi samo, ko psu u sindžiru,
Baciće mrve... O, sram i grdoba!
(O, klasje moje.)

On je sit konvencionalnih laži, himbe i gradske buke. On je željan lica bez maske, kod kojih će naći iskrenost.

Hajdemo, Muzo, iz ovoga kruga,
Iz lude vreve, i huke, i praske.
Željan sam lica bez laži i maske,
Željan sam polja, dubrava i luga.
(Hajdemo, Muzo.)

Šantić je čovjek od naroda i on trpi zajedno s narodom. Bol naroda ujedno je i njegova bol. Poput P. Kočića i on ga silno voli i ustaje na njegovu obranu. On se klanja toj ponosnoj ratarskoj ruci, što »vijek svoj obliva znojem« i »živi u svom trudu časnom«. On hoće, da slavi svojom pjesmom njega — ratara, koga »drače ubodima bode«. On se klanja žuljevitoj ruci, koja hrani gospodu. Njega pako uza sav svoj trud stiže prezir i stradanje.

Pruži mi ruku, da žuljeve tvrde
Poljubim na njoj ko znak časnih djela.
(Pred kolibama.)

Nesretne materijalne nevolje u takvu su bijedu survale ratara, da je on prisiljen, da ostavi svoj rodni kraj. Njihov je bol poradi svog odlaska težak i pretežak, ali su oni prisiljeni, da otputuju, jer ih je bijeda na taj put natjerala.

»A zar vam nije zavičaja žao?
Ko bi vam naše boli reći znao!?...
Al hljeba treba, gospodine, hljeba!«
(Hljeb.)

Njegova je poezija glorifikacija ratara i ratarskog truda pomiješano sa jakim protestom protiv sile i nepravde. Ona se odlikuje jakim akcentom i snagom izraza. Ova poezija obiluje pokatkada i retorskim frazama, no ipak se i tada doimlje ugodno čitaoca i kadra je, da kod njega pobudi veliko zanimanje i samilost za taj bijedni narod.

Ali njegovu ljubav ne smijemo da ograničimo samo na ratara. On je jednako volio sve one, što »žive u svom trudu časnom«, ali je on gotovo jedino pjevao o rataru, zato, jer je njegove nevolje mogao da vidi najbolje i jer su mu one bile dnevno pred očima.

Pored njegove idealne ljubavi prama rataru, radniku, pored poezije, u kojoj nam je tako divno opisao sav onaj predio hercegovačkog golog kraja i poezije, u kojoj ga vidimo kao velikog ljubitelja mora

Od tebe ništa milije mi nije
Noću i danju tebi duša hrli.
(Pod jedrima.)

koje je on često opjevao, poznat je mnogo više kao erotik.

U prvom dijelu te poezije on je pjesnik radosti, životne moći i svježine. On je pjesnik onih veselih stihova, one golicave, vragoljaste, rekao bih Brankove poezije. On je pjesnik vesele mladenačke i strastvene ljubavi.

Ko ti, šćeri, pokida derdane?
Ko ti prosu biser i merdžane?
»Jutros, rano, ja u baštu, mati,
Odoh prve jorgovane brati«.
— — — — — — — — — — —
A što su ti mutne oči tako?
Ko da nisi spavala nikako?
— — — — — — — — — — —
— — — — — — — — — — —
(Pod jorgovanom.)

To je poezija puna svježine, mladenačke obijesti i radosti, poezija o vedroj, sjajnoj i krupnoj komšinici Serifi, plavoj i crnookoj Emini itd.

Aman! što je kršna! i sjajna i vedra!
Što li joj se tresu ona pusta njedra,
Nabrekla, ko šipci, što još prsli nisu.
— — — — — — — — — — —
(Šerifa.)

U njedrima njenim je li zrelo voće?
Zgara li je snaga, pa ne znade što će?
»Po licu joj svuda žarka aspa bije;
U njedrima dršću krupne dunje dvije«.
(Na izvoru.)

Drugi dio njegove erotičke poezije ima većma tužnu, elegičnu notu. To je poezija prošlosti, prošle ljubavi. On žali za djevojkom, koju drugi uživa sada, a koja je nekoć njegova bila. On zamišljen u svojoj bašti rado se sjeća svoje ljubljene i mori ga miso, što nju nema uza se, što ona nije njegova i što drugome pripada.

I kobna miso moriti me stade;
Što moja nisi, i što smiraj dana
Ne nosi meni zvijezde no jade?
Na staroj klupi sedeli smo sami.
— — — — — — — — — — —
Uza me topla ti se pribi jače,
I meni beše, ko da nas, u letu,
Anđeo jedan zlatnim krilom tače.
(Meteor.)

On se rado sjeća gromkih usklika i smijeha; onih sretnih mladenačkih časova. Ali je sada sve to drugačije. Za njega — sada »bez duše, bez vatre, bez krvi« — nema više ljeta, a mutna jesen posvuda vlada.

Prošla je bura, stišale se strasti.
I ljubav s njima sve je bliže kraju.
(Jesen.)

Na njegovom licu nema više one žarke mladosti, do li jeseni i turobne magle.

Mladost — ljubav — oganj — sve u grobu spava,
Po kosama mojim popanulo inje.
(Gospodici.)

Šantiću pripada vrlo ugledno mjesto u poeziji kao patriotskom pjesniku. On je patriotsku poeziju uz M. Rakića, V. Petrovića i dr. oslobodio one rodoljubne poezije St. Kaćanskog i M. Popovića punu bojnih poklika i bojnih pjesama bez ikakve umjetnosti (čega nije nažalost ni kod Iliraca uzmanjkalo). On je nju digao iz tog niskog nivoa i dao joj potpunoma umjetničku vrijednost. On propovijeda srčanost i nepokolebivost. Njegova je duša svuda, gdje ima njegovog naroda. Njega ne bole samo nevolje svoje zemlje:

Mene sve rane moga roda bole,
I moja duša s njim pati i grca.
(Moja Otadžbina.)

U svojoj poeziji kao i u svom djelovanju Šantić je bio jedan od najvećih pobornika narodnog jedinstva.

Jedna je loza i jedna kraljevska krv
Srb, Hrvat i Slovenac.
(Novo pokoljenje.)

U svojoj vjeri on nikada nije očajavao. On je dobro znao, da mora da dođe vrijeme, kada će se složiti i ujediniti jednokrvna braća rastavljena jedino predrasudama i vjerom, a onoga će nestati sa puta, koji bude pokušao spriječiti i omesti veliku ideju našeg narodnog jedinstva, u koje su postojano vjerovali naši najveći velikani pa i u najcrnijim danima ropstva. Njegova je vjera bila nepokolebiva i njegovi su se ideali ispunili.

Gle duše, što ih vekovni točio crv,
U jedan splele se venac.
— — — — — — — — — — — —
U pokajanju prošle su rane i vred,
Što smo ih borbama dugim,
Kada se kobno smejao satana bled —
Zadali jedni drugim.
(Novo pokoljenje.)

Još moram, da spomenem, da je on znao u svojoj poeziji, da oživi sretno sjaj domaćeg ognjišta, razorenog porodičnog gnijezda, časove svoga prošloga djetinstva. On se rado sjeća staroga doma, u kojem još visi prašljiva ikona, ta poznavateljica svega onoga, što se u toj kući zbilo.

I u me gleda i šapće iz rame
O dobu sreće, djetinstva, milošte.
(Naš stari dom.)

On vidi posvuda propadanje, rušenje. Svuda vlada mijena i ona ima sve u svojim rukama.

I ja se rušim ko ti dome stari.
(Naš stari dom.)

Ali vrhunac svoga stvaranja bijaše dostigla njegova muza krasnom pjesmom »Pretpraznično veće«. To je pjesma sjećanja na ono prošlo i nezaboravno mladenačko doba, koje se više nikada povratiti neće.

Ono što odlikuje njegovu poeziju jest iskrenost i osjećajnost. Stihovi kod njega izlaze iz srca i oni su pravi izraz duše. Kad pjeva, Šantić uvijek osjeća. On jednako osjeća za svoj narod u boli kao i u radosti. On govori iz duše našem srcu i ta osjećajnost i iskrenost čine njegovu poeziju velikom.

Rođen u Jugoslavenskoj Toscani on je pjevao (kao što je i njegov zemljak i zet Ćorović), čistim, lijepim i jedrim jezikom, kakvog je teško naći kod drugih (osobito kod mlade generacije — Krleža i dr.). K tome ima jakosti, snage, da te potrese, uzbuni, gane i predobije za sebe.

I ako u njegovoj poeziji nailazimo češće — poglavito u erotičkoj poeziji — na tužnu, sentimentalnu notu, na elegičnost, on ipak ostaje uvijek optimist.

Ne, bor zdravi nije pao —
Ja i sada krepko stojim!
Bog mi jako srce dao
Da, u času strašnih dana,
Usred borbe i megdana,
Ne poniknem čelom svojim!
— — — — — — — — — — —
Ne plaše me gromi oni
Ni vihori, što mi lete.
Moja harfa i sad zvoni
I ko behar, blagi i mio,
Rasiplju se zvuci tio,
Puni tople vjere svete.
(Moja pjesma.)

On neće nikad da klone, već uvijek ponosno ustraje i ostaje nepokolebiv u vjeri, u nadi u dobro. Pa i u ovoj današnjoj velikoj plemenskoj borbi, kad se plemenski šovinizam silno razmahao, a narodno se jedinstvo hoće da zgazi i baci pod noge, on će i mrtav stajati uz nas i pratit će svaki naš korak kao što je radio za života. On će stajati kao stražar uz nas, dok se ne smire strasti ljudi, koji u svom partijskom bijesu ne znadu što čine već hoće da pogaze našu najveću tekovinu — našu slobodu i jedinstvo, za što smo prolili na potoke krvi i izgubili svoje najmilije.

No moja duša naselju zvijezda
Prhnuti ne će da odmara krila,
Ostaće ovdje, gdje je sa mnom bila,
Tu iznad groma i toplih gnijezda,
— — — — — — — — — — —
— — — — — — — — — — —
S ticama ona lepršaće lako;
I moliti se i čekati tako
Na Zlatno Jutro otadžbine moje.
(Prolaze dani.)

V. B. Z.

БОЛ БЕЗ ПРЕБОЛА

Складно ступање опет одјекује ноћном свежином,
Дивљачки урлици сад не гуше оружја звек.
Тихе тугованке чар из даљина слатком милином
На срце вредовно скроз привија мекани лек.

Титрави напев и припев жаловито с превојем благим
Прича без речи сам столетних неправди низ...
Весак питомих грла топлином и призвуком драгим
Јаче но трубни глас зове на растанак близ.

Опрезно, тајећи сврху, дочекујем крепке јунаке:
Сваком бистроумни лик одаје српински соj,
Севак соколовог ока врлине казује јаке —
А то прогутаће све нежељен и мрски бој.

Мржња гажених прашти у мени ко борово грање,
Чим га обухвати свуд разорне ломаче плам:
Злотвор прождрљиви гони благородно Срйство на клање
Као рђарије скуп, тупе за узвишен срам.

Једри животи ће пасти за добро хладног убице,
Крвљу племена свог мастећи крвников мач: —
Та ми мисао мами грчином сузу на лице,
Али ми спутан ре гута пред уходом плач.

Препоне никакве не зна бојажљива кобница мати:
Жалећи пород жив, не крије очајни јад.
Светињу чисте јој душе угњетач простачки блати,
А кад се опстрза још, теском је одбија згад.

Беснило праведног гњева на одмазду стиска ми пести
И ја бих удрио сам на злице народа мог.
Луду ми срчаност свлада проклетство разумне свести:
Вољу даде ми бог, нимало свесиља свог.

Луњаво кроз пожар страсти тетурам бунован дома
Понос ми растрже стид, човештво смрвљена част.
Боно забезекнут ћутим слаботињу своју сиромах:
Пакленик слави пир, а ја се називам — власт!...

(1916.)

Др. Гавра В. Гојковић

NEOBIČNI DOŽIVLJAJI BOBA, PEKA I VILIJA

HUMORISTIČKI ROMAN OD **VALENTINA GORJANSKOGA.**

O malenima za velike,
o velikima za male.

— Dopustite: oči su u mistera Maika prije modre nego crne — govorili ljudi manje iskusni u laskanju. Ali iskusniji uzvraćali:

— To ništa ne znači! Mogu one da postanu u njega odjednoć i potpuno neočekivano crnima...

Viliju bilo je vrlo teško na duši. Nezgoda u koju je zapao u neke ga zabavljala, ali nije bilo sumnje da će morati neprijatno da se svrši.

— Što da radim? — razmišljao je Vili. — Da priznam samozvanstvo svoje dok još nije kasno? Ali onda mogu da me zatvore, a Bob i Pek čekaju vodu. Pobjeći, istina, ne stoji ništa, ali ja sam pomoćniku kapetanovu dao riječ. Što da radim? Kako da izađem iz toga? Vrag odnio toga milijunaša, koji na nesreću ima rođaka Maika, očito nalika meni. Maik! Gle ti imena. A ovdje — Vili! U tome se imenu osjeća velik i skladan sadržaj! Vili! Divnoga li imena!

Pomoćnik kapetanov održao je međutim opću smotru nad umitim, očišćenim i preodjevenim Vilijem. Plodovi njegova rada vrlo su ga zadovoljavali i on usklikne:

— Od mene bi, kako sam se upravo uvjerio, mogla da bude izvrsna pjestinja. Pogledajte u ogledalo. Ne ćete moći da se prepoznate, gospodin Maik!

Zaista, Vili je bio izvanredan. Odijelo što ga je smogao mister Gros pokazalo se upravo najboljim. Savjesno umivanje također je ostavilo tragova, a pošto je brijač doprinio svoj dio kod toga poduzeća to Vili, pogledavši u zrcalo, doista gotovo nije prepoznao odraza svoga te je spram njega osjetio štaviše lagacko neprijateljstvo.

— Hajdemo sada k milome ujaku! Hajdemo, gospodin Maik. I ne bojte se, molim vas. Čini mi se da se mister Kun ne ljuti jako na vas zbog vašega jogunluka. Bilo kako bilo, on vas vrlo voli i radost zbog susretaja s vama ugasit će u njemu posljednje iskre gnjeva. Hajdemo! — reče pomoćnik kapetanov.

— Propade mi glava! — pomisli Vili. Vrlo mu se prohtjelo da sasvim iskreno prizna sve, ali on nije bio sam. U trupu su ga čekali prijatelji. Valjalo je naći ma kakav drugi izlaz koji ne bi naškodio sretnome svršetku njihova putovanja. Pomoćnik kapetanov otvori s velikim poštovanjem vrata u kajitu mistera Kuna i reče:

— Izvolite ući, mister Maik. Vaš mili ujak vas čeka!

Vili se našao u raskošnoj kajiti milijunaševoj. Mister Kun sjedio je ledima spram vratiju za pisaćim stolom te je pregledavao neke papire.

— Zdravo dragi ujače! — začuje se zvučni glas Vilijev.

Mister Kun naglo se okrene. Sav u čudu gledao je on nepoznatoga mladića, koji se tako glasno javio kao njegov rođak.

Vili se lagacko smeo. Odlučio je da će smjesta sve otkriti misteru Kunu i zamoliti ga za štitništvo.

Mister Kun ustane od stola, zamoli mistera Grosa da izađe iz kajite i pride čvrstim korakom »rođaku«. Još se jednom pažljivo zagleda u nj i najednom mu u očima sine plamen neke misli, on se nasmiješi i reče:

— Zdravo, dragi moj Maik. Ovamo tvoju ruku, ma da bi zapravo trebalo da te oštro kaznim. Ali budi Bog s tobom!

Vili nije povjerovao ušima svojim:

— Kako? — usklikne on. — Vi me priznajete za rođaka.

— Pa dakako! — odvrati milijunaš. — Ti si mi jedini rođak i smiješno bi bilo da te se odričem za to što si se uvukao na brod bez moga dopuštenja. Umiri se, mili moj. Ja te volim kao i prije. Zato ćemo u ovoj kajiti da živimo zajedno i ja sam s time vrlo zadovoljan. A sada nema više nikakovih razgovora. Razmišljam o vrlo ozbiljnu poslu i molim te da me ne smetaš. Sada ćemo da ručamo, i ti si onda do čaja slobodan. Možeš da se šećeš brodom, ali se, molim te, čuvaj jogunluka. Spavat ćeš u mojoj spavaonici, tamo i jest još drugi krevet. Ako hoćeš — a ti čitaj. Ovdje imaš knjiga. Samo mi ne prekapaj po mojim kovčezima, ja toga ne trpim...

— Nenadanoga li događaja! Što je to? — domišljao se Vili, ali vremena je za domišljanje bilo veoma malo pošto je došlo vrijeme da se ruča.

Mister Kun i Vili pošli su u zasebnu blagovaonicu milijunaševu, gdje ih je čekao blistavo namješten stol.

Vili nikada ni iz daleka nije vidio takovih prekrasnih i čudesnih jela, kakova se donosila za vrijeme ručka. Neka od njih nije znao ni da jede te je, pogledavajući u mistera Kuna, spretno čekao da se povede za njim pa da se ne smete.

— Mili prijatelji moji, Pek i Bob! — mislio je Vili. — Da vi vidite kako ja pirujem! Ali ja vas ne ću zaboraviti, dragi moji!

I doista, Vili nije zaboravljao prijatelje. Spretnom je kretnjom od vremena do vremena spremao u džep lijepe porcije od onoga, što se samome njemu naročito svidjelo.

Kad je dječak, pojedavši jedno od finih nekih i sladokusnih rebaraca, drugo strpao u džep svoga kaputa, reče mister Kun potpuno neočekivano:

— Znaš, Maik, daj ti spremaj masna jela u jedan džep, a ovaj sa strane ostavi za slatko. Osim toga naruči posebni džep iz pergamene. Onda ćeš imati i za buljone i juhe...

Od smetenosti ispala je Viliju viljuška iz ruke i on pocrveni do korijena kosa. Pokazalo se da pronicavim očima mistera Kuna nije izmakla nijedna kretnja bijednoga Vilija, koji je u svome samopouzdanju prevršio štaviše međe svoje spretnoće.

— Uopće, Maik — doda milijunaš — meni se čini beskorisnom bolećivošću hraniti drugove svoje iz džepa. To je dirljivo ali nije prijatno. Ti možeš kao uvijek da se pouzdaješ u moju zaštitu ako hoćeš da pomogneš bilo kome. Bilo kako bilo, ti ostaješ kao i prije dobrim momkom. To mi se sviđa. Poslije ručka dobit ćeš od mene neku svotu za svoje troškove. Sada šuti i ne smetaj me da razmišljam o svome poslu...

Napokon se muke Vilijeve svršile. Milijunaš ustane od stola.

— Evo ti dvadesetpet dolara — reče on, obraćajući se Viliju. — Ne trati ih isprazno. Do čaja si slobodan, ali tačno u pet sati ja te čekam. Šuti, molim te. Ni riječi. Ti znaš da ja ne volim razgovora?

— To je vrlo dobro! Čini se, ja sam Maik, a ne Vili. Gle ti čuda! — mislio je dječak, polazeći spram dizala, da što prije ugasi žeđu prijatelja svojih.

GLAVA ŠESTA

u kojoj je maleni pobio velikoga jednim prstom

— Kuda je iščezao Vili? Ja počinjem ozbiljno da se uznemirujem!

— Da, Pek! Ja se također bojim! Njemu se bez sumnje dogodila kakova neprijatnost.

— Slušaj, Bob! Pokušat ću da izađem i da izvidim. Što ti na to veliš?

— Bilo bi bolje da se još malo strpimo.

— Ali ja umirem od žeđe.

— A sve to radi te glupe ribe, Pek.

— Molim te, Bob, da govoriš malo pristojnije. Riba naše tvrtke izvrstan je proizvod. Meni kao predstavniku »Zlatnoga kita« naročito je neprijatno slušati ružnu riječ o tima konzervama. Sami smo krivi što smo ih previše pojeli i još tome bez kruha.

— Nu nu! Ne ljuti se! Nitko ne misli da vrijeđa tvoju tvrtku.

— Ah, Bob, kako mi se hoće piti!

— I meni, Pek! Užasno mi je žao da sam prije tako malo pio. U nas u Novome Reimsu mogli smo da pijemo vodu vedrima.

— Glup si ti čovjek, Bob. Ti očito žališ što nijesi bio krava...

U taj čas začuje se dogovoreno kucanje, i odmah zatim pojavi se tako strastveno iščekivani Vili. Sinulo je svijetlo električne svjetiljke.

— Pijte, drugovi! Ali budite umjereni. Imam što da vam pričam. Ne hitite da me izgrdite zbog dugoga izostajanja. Moje novosti potpuno će vas nagraditi za vašu strpljivost...

Pek i Bob na to ne odgovore ništa. Žedno su pili vodu, gutajući je zvonko, užurbano i zadihano.

— Jeste li svršili ili ne? — upita Vili.

— Pu! — uzdahne Pek jedva nalazeći daha od zadovoljstva i odvlačeći u isti mah Boba od vedra.

— Još malacko! — zastenje Bob.

— Ne, dosta je! — reče Pek. — I onako ćeš već da pukneš, mili moj.

Poslije kratke borbe ipak je pošlo za rukom da se otrgne Boba od vode. Vili je odmah nato obnovio razgovor.

— Pek i Bob! — reče on. — Pogledajte me sada i recite vidite li pred sobom mene ili drugoga koga?

— Da se tebi ne miješa možda, Vili? Kad si ti, onda si ti, a tko bi drugi mogao da bude na tvome mjestu? — začudi se Pek.

— Tako sam i ja držao sve do sada. Mislio sam, ako sam ja Vili, onda sam Vili i nitko drugi. I zamislite, ja sam se prevario.

— Daj da ti vidim glavu, Vili — reče Bob — nije li prevruća?

— Kad tko šene pameću ne mora da ima vrućinu — opazi Pek. — Bilo kako mu drago, ti si, Vili, malo bolestan, ako ozbiljno govoriš takove gluposti...

— Pek i Bob! — progovori Vili opet svečano. — Dogodila se čudesna stvar. Pokazalo se da nijesam Vili-Bajalo, već Maik, rođak glasovitoga milijunaša mistera Kuna. Bar me je on sam priznao za njega. Prije svega vi, kako se čini, nijeste svratili pozornosti na moje izvanje lice. Dajte dakle, pogledajte me pošteno.

Opet sine električna svjetiljka.

— Vrag te odnio! — klikne Pek. — Pravi si džentlmen. Otkuda tebi ovakovo odijelo? I tko te je tako oprao, ostrigao i očistio.

— Ta govorim vam, dragi moji, milijunaš mister Kun priznao me svojim rođakom. Ja nijesam Vili, već Maik. To me u isti mah i ogorčava i raduje. Istina, u dubini duše uvjeren sam da nijesam nitko drugi nego stari vaš prijatelj Vili, ali mister Kun drži me za Maika. Ah, kako sam danas ručao, dragi moji! Divno. Ali ja vas nijesam zaboravio i u mojim džepovima možete za to naći dokaza...

Pek i Bob stali su s nasladom da jedu sve ono, što je za njih donio brižljivi Vili, koji je međutim potanko ispripovijedao prijateljima svoje doživljaje.

— Nevjerojatno! reče Pek, saslušavši Vilija. — Nevjerojatno! — ponovi on. — Kad je tako, ja imam dva rješenja: ili si ti, Vili, nalik na Maika kao dvije kapi vode ili je mister Kun pao u tiho ludilo poražen tvojom bezobraštinom. Žao mi je toga velikodušnoga čudaka o kojemu su toliko pisali u novinama. Ali svakako, nama se sreća nasmijala. Sada ne ćemo umrijeti ni od glada, ni od žeđe, pošto ćeš se ti, Vili, bez sumnje brinuti za nas kao kvočka za piliće...

— Sve je to tačno, pa ipak ja ne mogu da se podičim najboljim raspoloženjem. Mislite li vi, da mi je lako

odzivati se na ime Maik kada znadem sigurno da sam Vili.

— Zašto si ti prvi nazvao milijunaša ujakom?

— Učinio sam to za to, jer pomoćnik kapetanov još nije bio izašao iz kajite. Nijesam imao dosta značaja da smjesta sve priznam. Namislio sam bio da to učinim čim ostanem u četiri oka s misterom Kunom.

— Zato si sada rođak milijunaša...

— To je svakako dobro, ali da znate što me plaši više od svega — to je ručak zajedno s misterom Kunom. Njemu daju takova čudnovata jela kojima ne znaš kako da pristupiš i čime da ih jedeš. I žlica i vilica s nožem jednako su nespretni.

— Ako je tako, a ti baci komad što ti ga dadu na tle, drži ga nogama i čupaj zubima. Uz to riči pomalo. Drugo ti ništa ne mogu da savjetujem.

— Smijati se, Pek, laka je stvar, ali ja bih htio tebe da vidim na mome mjestu — opazi Vili mračno. Porazgovorivši se još neko vrijeme ostavi rođak milijunašev prijatelje svoje obećavši im da će ih obavješćivati nekoliko puta na dan. Vili se vrlo bojao da ne zakasni k čaju u pet sati, pošto je naumio da tom prilikom ipak progovori s misterom Kunom i da mu razjasni nesporazumak koji se dogodio.

Uspevši se iz trupa i prolazeći parobrodom Vili se smjesta uvjerio kakova je čast i koliko je laskavo biti jednim od rođaka mistera Kuna. I putnici i brodska služinčad micali mu se s puta, razgovarali s njime i s ljubeznom mu radoznalošću zagledavali u oči kao da u njima vide bljesak zlatnih dolara milijunaševih, a svećenik neki upitao je Vilija ne bi li htio da se pričesti. Svakako je to bila najveća ljubeznost svećenikova. Veće nije on mogao da iskaže rođaku bogataševu. Mister Kun šetao se međutim palubom i dobrodušni mu smiješak kliznuo preko lica.

— Žustar i odvažan dječak — mislio je milijunaš. — Rekao mi je: Zdravo, dragi ujače. Pa što onda? Besmisleno bi bilo da se razljutim na nj, da viknem i da smjesta otkrijem malu i prostodušnu njegovu drskost, na koju su ga očito ponukali ozbiljni kakovi razlozi. Ujak, pa ujak. Vrlo rado. A u prvi sam čas zaista pomislio da se to Maik doklatio na parobrod. Ali kako li je zadivio dječaka moj nastavak izmišljotine. Ipak mi se sviđa novi moj rođak. Da vidimo što će dalje da bude iz te šale. Ona kao da će biti vrlo vesela...

Ravno u pet sati Vili je sjedio za stolom nasuprot misteru Kunu. Osjećao se krivcem pred tim pažljivim i milim čovjekom.

— Mister Kun! — obratio se on nesigurno svome ujaku. — Duboko štovani mister Kun — nastavi on usrdno — dopustite mi da govorim s vama posve otvoreno...

— Kakav je to čudni službeni način, dragi moj Maik. Takovo vladanje mogu da smatram drskošću. Što ti treba?

— Zar ćete nastaviti da me držite za vašega rođaka, mister Kun?

— Ta rekao sam ti, da te se ne odričem...

— Bože moj! — zastenje Vili. — Zar vi ne vidite, mister Kun, da ja nijesam Maik, nego posve drugi dječak. Ja sam Vili, Vili-Bajalo, kako me zovu prijatelji i samo...

— Ti nijesi Vili-Bajalo, već Maik-Bajalo. Uvijek izmišljaš bilo što. Danas si Vili, jučer Robinzon, sutra Ajvenho*. Tvoja su bajanja tako nabujala, da si se jednom čak dosjetio da mi se prikažeš kao »Čiča Tomina koliba«, te si hodao po sobama s kišobranom nad glavom da budeš što više nalik kolibi i hramao si na desnu nogu. Pij čaj svoj, Maik, i ne brbljaj što god — završi mister Kun strogim glasom.

Vili je bio potpuno smlavljen. U iskrenost milijunaševu nije mogao da posumnja.

— Gle tvrdoglava čovjeka! — usklikne Vili u mislima, ljutit i ogorčen. — Moram svakako da ga istrgnem iz lažnoga toga stava u koji se tako postojano zavija. Ali kako da to učinim. Ako je on doista uvjeren da sam Maik, ja ću da mu dokažem da sam Vili. Ako mi se on ismijava ja ću da ga raskrinkam. Ali kako? Kako?

Položaj je bio vrlo mučan za Vilija. Bolje od svega bilo bi da se opet sakrije u trup, prekinuvši smjesta nesporazumak, ali onda će mister Kun zapovjediti, da se prekopa sav brod i ipak će ga naći. Na otvorenom oceanu s broda se nikuda ne može. Tačnom pretragom otkrit će ih svu trojicu i, šta je posve moguće, otpremiti natrag u Novi Reims. Sramota. Svrha putovanja nepostignuta. Uzroci putovanja neuklonjeni. Zar da sve počnu iznova?

— Mister Kun! Dopustite da još malo govorim s vama...

— Još jednom ponavljam, Maik, da ja za tebe nijesam mister Kun, nego ujak. Zovi me kao uvijek. Samo ću ti pod tim uvjetom odgovarati...

— Dragi ujače! — pokori se Vili. — Uvjeravam vas, dragi ujače, da nijesam vaš rođak. Ja sam naprosto putnik bez karte. Vrlo su ozbiljni razlozi ponukali mene i dva druga moja da ostavimo Novi Reims, o kojemu ste, dragi ujače, sigurno čuli. Vrlo vas molim da mi oprostite moje samozvanstvo. Bilo kako bilo, ja nijesam imao sebičnih namisli... Ako dopuštate ispričat ću vam potanko svu našu povijest...

— Mili moj Maik. Izaberi si koga drugoga predmetom tvoga književničkoga samoljublja i nabajaj mu toga koliko hoćeš, ali mene ostavi na miru...

Mister Kun bio je nepronicav. Vili je već pomislio da mu je sav posao uzalud, kad li mu iznenada sine sjajna misao.

— Dobro, mister Kun — pomisli on. — Vi mi se rugate, ali ja ću da otkrijem vašu igru. Ne bio Vili-Bajalo...

Dječak omota neopazice šaku lijeve ruke džepnim rupčićem i reče milijunašu:

— Bio vam rođakom ili ne, ali ja vas, dragi ujače, molim da me zaštitite od bockanja jednoga mladog mornara. On je slučajno opazio, da je u mene na lijevoj ruci šest prstiju i sad mi ne da mirno da prođem. Ako me vi obranite, to će biti prosto pravedan čin i ne će imati nikakove veze s time, jesam li vam rođak ili nijesam. Zapovjedite, da pozovu toga mornara i učinite s njime što treba...

Šesti prst Vilijev zbacio je mistera Kuna s nogu. Ova ga je činjenica vrlo zabrinula. Ovako ili onako, ali s njome će se morati računati. Milijunaš pogleda zamotanu ruku Vilijevu.

— Zašto ne bi bilo šestoga prsta na ruci toga dječaka. A ako šestoga prsta nema? Vrag ga odnio — po-

---

* Junak glasovitoga historijskoga romana Waltera Scotta.

misli milijunaš. — Lukav momak. Pa makar, pokušat ću sreću, priznat ću ga i sa šestim prstom...

Mister Kun pogleda strogo u Vilija te mu reče:

— Koliko puta sam ti, Maik, govorio da nosiš rukavicu na lijevoj ruci. Mene je uvijek uznemirivao mali tvoj nedostatak ili bolje reći taj tvoj mali suvišak. Zapovjedit ću ipak da pozovu mornara na kojega si se potužio i ukorit ću ga...

Na to se razlegne glasni smijeh Vilijev. Zaboravivši sve poštovanje spram glasovitoga novčara skoči sa stolca i skačući na jednoj nozi pokaže misteru Kunu lijevu ruku s običnih pet prstiju nametljivo raširenih poradi većega dojma...

— Ja sam Vili! Vili-Bajalo. Nijesam Maik. U vašega je Maika šest prsti; a u mene pet! Ha-ha-ha!

Mister Kun također se smijao primivši se za trbuh i ispruživši noge...

— Prefriganče, derančiću! Pobio si me! Ha-ha-ha! Pobio jednim prstom. Istina šestim, ali jednim! Ha-ha-ha!

Od zanosa Vili se stao prebacivati u kolu po kajiti, zaustavio se pred milijunašem i uhvatio ga za ruku:

— A sada ćemo po duši da se porazgovorimo, mister Kun! Nije li tako?

— Porazgovorimo se, mili moj! Vrlo sam ti zahvalan. Osjećam kako s mene padaju lanci mračnih misli. Ti si mi iskazao veliku uslugu... Ha-ha-ha! Pobiti jednim prstom. Rijetkoga li slučaja. Prefriganac si ti, Vili!

Posljedica svega ovoga bila je da se izmedu dječaka i milijunaša poveo razgovor, a pola sata poslije toga ušli su u kajitu mistera Kuna Pek i Bob predvodeni Vilijem. Sva trojica stanu na pragu radionice mistera Kuna i odsijeku na vojničku u jedan glas:

— Dobar večer, dragi ujače!

— Dobar večer, rodaci! — odgovori mister Kun, vrlo zadovoljan veselim svojim nećacima...

GLAVA SEDMA

koja jasno pokazuje da se na iznenađenja može naići ne samo u uskrsnim jajima, nego i u običnim kuhinjskim loncima

Pek, Bob i Vili smjestili se zajedno s misterom Kunom koji je dječake primio pod svoju zaštitu. Vrlo ga je osvojila sudbina Bobova i pripovijest o tetki Gops i Riđemu Džoniju. Čitave je sate provodio mister Kun s dječacima slušajući veselo pričanje o doživljajima i nepodobštinama njihovim — uvijek smiješnima i neduznima.

— Htio bih da vam, prijatelji moji, pomognem u teškom vašem poduzeću. Vi putujete sa žalosnim grošima u džepu, a vaš posao treba mnogo novaca. Ja ću vam vrlo rado potpisati ček na određenu svotu, koju možete da unovčite u jednoj od carigradskih banaka...

Prijatelji su odlučno odbili da prime takav dar od milijunaša.

— Američani smo — izjavi Pek gordo u ime svoju — i ne možemo da uzmemo vaš novac. Moramo sami da zarađujemo, a ne da se koristimo dobročinstvom. Toga treba starima i bolesnima, a mi smo zdravi i mladi. Hvala vam, dobri mister Kun, ali mi smo već i bez toga vaši dužnici...

Milijunašu bilo je vrlo prijatno kad je čuo odlučnu riječi ponosnoga predstavnika obožavane svoje domovine. Nije imao često prilike da naiđazi na ovakovo vladanje spram svojih novaca...

Mister Kun već je svratio pažnju na Peka kao na mladića neobično spretna u trgovačkim poslovima. Njegov zavod za osiguranje, njegovo predstavništvo »Zlatnoga kita« i ostala poduzeća govorili su mu potpuno uvjerljivo, da pred njime stoji budući milijunaš te da mu treba poduprijeti sposobnosti.

Mister Kun bio je tvrdoglav. Što mu je jednom došlo u glavu to je bio navikao da provede. Tako i u ovom slučaju. Nije se upirao da izvede namisao s čekom, ali je tvrdo odlučio da bilo kako osigura dječacima cilj za kojim su pošli, radeći tako da sve vrijeme ostane u sjeni. Kako će se to moći učiniti toga milijunaš još nije znao, ali je znao da će učiniti kako je namislio.

Dva su dana prošla od onda kada je mister Kun naselio svoju kajitu »nećacima«. Vrijeme mu je prolazilo neopazice i crne ga misli posve ostavile.

Nastala je večer i brod se zasvijetlio raznobojnim svijetlima, što su izlazila iz njega u svima smjerovima. Kao da bajoslovni dvorac plovi valovima oceana ulazeći razdrobljenim odrazima u dubinu crne pučine.

Kasnim večerom u kuhinji se sabrali crnci da plešu. Ne želeći da trate za glazbenike ta su bučna djeca uspješno zamijenila salonski orkestar ritmijskim lomotom parnoga kotla. Naprašeni koketno čađom crni su mladići zanosno izvodili složne korake svojih tustepâ i tangâ izvraćajući jedan pred drugim ruke i noge kao da su si jedni postavili zadaću da iščaše zglobove, a drugi nastojali da isprave što su već prije iščašili.

— Igrajmo se »loncа« — predloži najmlađi kuhar, debeli mali crnac zlatnih zubi, kojima se vrlo ponosio i poradi kojih se smiješio i u takovim prilikama kada njegova smiješka nikome nije trebalo.

Igra s »loncem« bučna je i vesela igra. Ni lan-tenis ni kroket ne mogu nikada da se sravne s njome. Spomenute igre nemaju u svome značaju ništa junačko, dok onaj koji igra s »loncem« treba da ima smjelosti i odlučnosti, vrlo blizih požrtvovnosti, a u ime ideje uzajamne razonode.

Igra sastoji u tome da onome koji izvuče žrijeb nadijevaju na glavu veliki mjedni lonac. Čovjek taj sjedne na pod, a ostali po redu prilaze k njemu i s dva drvena batića izbiju po dnu lonca bubnjarski znak, ostali proizvodeći najraznolikiju buku otpjevaju neveliki napjev, koji se svršava riječima:... i bubnjara prepoznaj... Onaj koji sjedi pod loncem mora da nazove imenom bubnjara koji, ako je pravo pogođen, nadijeva lonac.

Evropejci nikako ne mogu da podnesu te igre. Neki profesor, čovjek velika uma i časnih političkih uvjerenja, pokušao je jednom iz naučne radoznalosti da poigra igru s »loncem«, ali stvar se svršila vrlo žalosno. Poslije igre profesor je zaboravio tko je, otkuda i kamo putuje, da li je oženjen ili neženja. Zaboravio je štaviše dali je muškarac ili žena, a na pitanje: kako vaše zdravlje — stao je da odgovara: — hvala, šestnaest! Zašto šestnaest? Toga nitko nije mogao da razjasni. Jadnika smjestili u ubožnicu na državni trošak, gdje je umro usred zavisti i zamjeranja.

Predlog najmlađega kuhara prime svi sa zadovoljstvom što je prelazilo u zanos kada je žrijebanje: tko će prvi da sjedne pod lonac, pogodilo ložača-bijelca omraženа kavgadžiju s nadimkom »Crvena metla«.

— Nadjeni, Metlo, mjednu kapu!

— Izaberite za njega veći lonac!

— Na njegovu bi glavu samo bačva pristajala...

— Ne bi li začepio uši kudeljom, Crvena Metlo? Mogao bi lako da oglušiš!

— To ne bi bilo dobro! Onda bi prestao da čuje kako ga glavni naš kuhar grdi magarcem i majmunom...

Crvena Metla grdeći i uzvikujući nadjeo je na glavu lonac. Veselo se gurajući, kesići bijele zube i cereći se okružavali ga crnci. Jedan od njih zabubnja zaglušno po dnu lonca, a ostali počnu da prate na svima mogućim predmetima kuhinjskoga namještaja i da proizvode urnebesnu buku i zapjevaju u zboru:

»Udri! Bubnjaj!
Rataplan!
Da ti mozak
Prsne van!
Kad si htio,
Poigraj!
— — — — — — — —
I bubnjara prepoznaj!«

Kod posljednjih riječi zavlada muk. Crvena Metla razmisli i reče:

— Tom!

Svi udare u smijeh. Nije bubnjao Tom nego Džek. Igra započne iznova. Crvena Metla nije imao sreće. Deset puta zapjevali su pjesmu i zabubnjali nad njegovom glavom. Crvena Metla zalio se bijesom, ali zakonik igre nije dopuštao da se svrši ako to zaželi samo jedno lice.

Igračima se htjelo da još jače razbjesne Crvenu Metlu te su zbog toga prekršili štaviše pravila igre predloživši Bobu, koji je slučajno stajao u vratima kuhinje i promatrao taj zanimljivi prizor, da zabubnja nad glavom nesretnoga momka. Oni znacima dozovu Boba i predavši mu štapiće zapjevaju tresući se od suzdržavanoga smijeha:

Udri! Bubnjaj!
Rataplan!
Da ti mozak
Prsne van!

Dakako da Crvena Metla nikako nije mogao da pogodi bubnjara, kojega nije ni vidio na početku igre:

— Vamba! — zavikne Crvena Metla.

Razlegne se prasak smijeha. Crvena Metla podivlja i razbješnjen neuspjehom skoči s poda i bacivši s glave lonac ravno na željezni kuhinjski pod zavikne:

— Vi mi se ismijavate, crne svinje! — i najednom umukne ugledavši Boba, koji je sa svoje strane razrogačenih od užasa očiju gledao u Crvenu Metlu.

— Riđi Džoni! — usklikne Bob i jurne napolje iz kuhinje.

— Tu si ti dakle, podlo štene! — zaurla Riđi Džoni i baci se u potjeru za Bobom.

— Propao sam, mister Kun!

S ovima je riječima, izrečenima glasom zadihanim od uzbuđenja dotrčao Bob u kajitu milijunaševu.

— Što ti je? Što se dogodilo? — upita mister Kun zaprepašteno podigavši se brzo od stola i spustivši pero, kojim je pisao neku poslovnu ispravu.

— Riđi je Džoni na brodu! Upravo me sada progoni. Uspjelo mi da pobjegnem, ali on će me bez sumnje da potraži i ubije. Mister Kun! Dobri mister Kun, zaštitite... pomognite...

Sviju je uzbudila ta neprijatna novost. Bob je bio blijed poput krpe. Pek i Vili mirili svoga druga kako su bolje znali.

— Nijesi li se prevario? Otkuda bi Riđi Džoni dospio na brod?

— On je bio... Uvjeravam vas, on je bio... Nikako nijesam mogao da pomislim da bi upravo njegova glava mogla da bude pod loncem...

— Govoriš neke besmislice — opazi mister Kun mekano. — Što će tu lonac? Ne ćeš li ti da rečeš da su iz glave Riđega Džonija priredili hladetinu, a ako je tome bilo zašto tako, onda je sve u redu. To znači da ti od Riđega Džonija više ne prijeti pogibao...

— Ali on je bježao za mnom, mister Kun. — Bježao je i vikao: Aha, lopove! Napokon si mi dopao šaka!

— Ako je tako onda ništa ne razumijem — raskrili ruke milijunaš. — Pek i Vili! ispitajte dobro vašega druga. Ja ništa ne razumijem...

Teda negda ispriča Bob sve što mu se dogodilo. Nesporazumak s glavom u loncu bio je riješen. Pod predsjedanjem mistera Kuna sastalo se izvanredno vijeće, na kojemu se prosuđivalo sve one pripreme što ih je trebalo spremiti da se Boba zaštiti od pogibli.

— Neka svaki od vas — reče mister Kun — predloži svoju osnovu, kako da se mi otresemo toga zločinca...

Mister Kun rekao je »mi«. On se tako srastao s neslućenim svojim rođacima, da njihove brige više nije lučio od svojih. Prvi je progovorio Vili:

— Ja predlažem — reče on — da pošaljemo Riđemu Džoniju košaru s cvijećem. U cvijeće da smjestimo otrovnu zmiju. Kad Riđi Džoni ushtije da pomiriši cvijeće, zmija će ispuzati i ujesti ga u srce...

Predlog Vilijev odbiju ostali.

— U toj osnovi ima mnogo tragičke krasote — opazi milijunaš, — ali malo praktičkoga smisla.

— Hoće li on zaželjeti da pomiriše cvijeće ma kako lijepo bilo? Fino razdrobljen duhan njegovu nosu više prija... — doda Pek.

— I otkuda da uzmemo otrovnu zmiju? — upita Bob.

— Da, Vili, razmisli ti još o tome pitanju, a dotle ima možda u Peka nešto što bi bilo za nas.

— Moj je otac — reče Pek — nekada izumio brnjice za mačke. Ja bih prisilio Riđega Džonija da trguje s tima brnjicama. Ne prodavši ni jedne tijekom jedne godine, Džoni bi bez sumnje zapao u očaj i umro bi od sušice...

— O, ne — reče Bob. — Takova diva kakav je Džoni nikakova sušica nikada ne će moći da shrva...

— A zar je on vrlo jak? — upita mister Kun i stane odmah vrlo živo da sluša.

— O, da! Riđi Džoni bio je najjači čovjek u čitavom Novom Reimsu. A ja mislim da uopće ima malo tako jakih ljudi, kao što je Džoni...

— Misliš li to zaista, Pek? — upita mister Kun zamišljeno. On je prevraćao neku misao što mu je neočekivano sunula u glavu.

— Dižem sjednicu, prijatelji moji — reče milijunaš. — Ja ću sam da se latim toga posla. A dotle ne izlazite nikuda iz moje kajite i budite na oprezu...

GLAVA OSMA

u kojoj mister Kun prvi put u životu nije imao sreće.

Riđi je Džoni zlorado likovao. Istina, nije mu pošlo za rukom da stigne Boba, koji se, kako je bio brz, za čas sakrio tko zna gdje, ali na brodu čovjek se nije mogao do kraja da sakrije.

— Naći ću ja tebe, golube moj! — mrmljao je Riđi Džoni lijegajući na počinak. — Naći ću ja tebe i — znaj dobro — zdrobit ću ti glavu kao kokošje jaje...

Riđi Džoni kivno je stiskao kosmate svoje šake i dugo nije mogao da usne.

— Lopove! — psovao je on. — Zbog tebe ostavio sam Novi Reims i moram sada da se klatarim po tome glupome oceanu. I zašto li je u oceanu takova slana voda... Mora da je u njemu jednom potonuo brod sa solju. A možda čak i dva broda? Podlo ti štene! Gadni derane... Zbog tebe ne mogu da pođem u »Kolijevku k dobroj mamici«... Beba hoće dudicu — mrsio je pijanica padajući u san... Samo još jednu jedinu dudicu... A ipak je zanimljivo, koliko li je brodova sa solju potonulo u oceanu. Takova slana voda... Ali naći ću ja tebe, Bob, dobro znaj...

Razdalo se gromko hrkanje. Riđi Džoni spavao je divovskim snom. Bio je slobodan do sutradan u večer, zato se probudio jutrom dosta kasno.

Izišavši na palubu, Džoni je ljuljajući se i nesigurno stajući s noge na nogu gledao na neprijateljski mu modri prostor, što je po njegovu mišljenju progutao dva broda sa solju. Ocean je bio tih i svjetlucao se na suncu. Otpočinuvši od prošle trodnevne ljuljačke iz dubine su lađe izlazili izmučeni putnici da udahnu zraka. Uživali su u smirenome i zavodljivom elementu, a neki su ga i prijateljski slobodno hvalili:

— Milo! Vrlo milo! — govorio je kroz nos tankonogi pjesnik. — Gdje mi je olovka? Odmah ću da napišem stihove. Prvi se u meni već složili posve sami. Evo ih — rekao je pjesnik obraćajući se k gospođici s modrom kapicom:

»Duša je moja srodna tvojoj, o velika pustinjo!
Kad si tiha ti, i ja utihnem poput djeteta,
Kad uzbjesniš ja se radujem i pjevam...«

Pjesnik je lagao na najbestidniji način. Kad je jučer velika pustinja bjesnila, on se nije ni radovao, niti je pjevao, već je ležao na svojoj kojci s komadićem limuna u ustima i ne pomišljajući na svoje nedarovite pjesmotvore.

Riđi Džoni nije mogao da se potuži na preosjetljivu prirodu. Njemu je bilo svejedno, kakav je bio ocean, samo da mu je jakoga ruma, što pali grlo poput vatre. Džoni je stajao uprvši se u ogradu broda i razmišljao je, kako je jučer nenadano iskrsnuo Bob. Mimo njega protrčao je jedan od mornara i prilijepivši neku objavu kod spusta u kajite trećega razreda, dovikne obrativši se Džoniju:

— Ej, Crvena Metlo, ako si pismen, a ti čitaj. Ovdje ima nešto, što se i tebe može da tiče...

Riđi Džoni priđe k objavi oko koje se već skupili putnici i pročita:

OBJAVA!

— »S dopuštenjem gospodina kapetana, ja, Georgije Papandopulo, Grk s otoka Krete, s nadimkom »Peršeron« pozivam svakoga na brodu, koga je volja da se omjeri sa mnom u francuskoj borbi. Tko me polegne na obje lopatice, dobiva od mistera Kuna iz Nju-Jorka tristo dolara što će se pobjedniku smjesta da isplate. U slučaju da moj protivnik bude pobijeđen, veže se on bezuvjetno da će ispuniti sve što mu naloži mister Kun. Svi koji to žele pozivaju se da gledaju borbu posve besplatno. Vrijeme borbe: danas od 3 do 5. Mjesto borbe: paluba prvoga razreda. Koji žele da sudjeluju kod borbe, neka se jave kod mistera Kuna u 2 sata poslije podne.«

— To mi se sviđa! — usklikne Riđi Džoni, pročitavši objavu. — Evo kako ću da zaradim lijep novac! Francusko rvanje igra je za malu djecu. Ja sam ostajao pobjednikom u boksanju i američkoj borbi. Vrlo dobro! Neka grčke lopatice samo upoznadu palubu američke lađe. Ha - ha! Tristo dolara naći će se u mome džepu. To je isto tako sigurno kao i to, da je zimi hladno, a ljeti vruće...

Putnici su u strahu i nerazumijevanju gledali u riđega diva.

— O da! — govorili oni između sebe, kad je Džoni otišao. — Taj će čovjek gadno iznenaditi Peršerona. Bilo kako mu bilo, čeka nas zanimljiv prizor. Od 3 do 5? Paluba prvoga razreda? Svakako ćemo se naći ondje. Svakako! Ali kakova li je to golema nagrada? Tristo dolara. Za to je vrijedno da se čovjek namuči...

— Očito mora taj mister Kun da je velik čudak, kad troši tolik novac za razonodu putnika...

Oko objave skupljale se sve nove i nove hrpe ljudi, koji su živo razgovarali između sebe. O izazovu Grka Papandopulosa s nadimkom Peršerora, raspravljali putnici kao o važnoj skupštinskoj sjednici. Svi su svraćali pozornost na Crvenu Metlu. On je bio jedini čovjek na brodu, koji se mogao da odazove izazivu Peršeronovu, a da ne izađe praznim hvastavcem. Svi su poznavali Peršerona, dobrodušnoga i veselog momka, dostojnoga sina prekrasne Helade u kojemu kao da su se utjelovile najznačajnije crte klasičnoga atlete.

Ovaj se dan pričinio neobično dugim. Već davno prije trećega sata na palubi prvoga razreda stalo se sakupljati radoznalo mnoštvo i posmatrati nezatajenim zanimanjem priređivanje »arene«, što su je spremali mornari pod vodstvom odlučnoga, no ponešto ne najdomišljatijega mistera Grosa, pomoćnika kapetanova.

Sredinu palube pokrivala je debela konopljana strunjača, a umjesto ograde što bi rastavljala »arenu« od gledalaca, povukli su uže od jadra.

Međutim je mister Kun hodao po svojoj radnoj sobi, pogledavajući na sat i čekajući. Točno u dva sata uđe sluga.

— Došao je čovjek, koji prima izazov Peršeronov. Zapovijedate li da ga pustim? — upita on.

— Neka uđe — reče mister Kun.

U isti se tren na pragu pokaže Crvena Metla.

— Dobar dan, gospodaru! — progovori Riđi Džoni običnim svojim promuklim glasom. — Pročitao sam objavu izvješenu na brodu. Zovem se Džoni — nadimak mi je Crvena Metla. Nemam ništa protiv toga, da omjerim svoje sile s vašim Grkom, ali bih htio da znam, hoću li doista dobiti obećani novac. Istina, govore da ste vi, gospodaru, miljunaš, ali ja vas nijednom nijesam sastao u svome društvu, a i između milijunaša ima, gospodaru, nevjere.

— Ja vas također nijesam vidio među mojim prijateljima, Crvena Metlo, ali za to vam ipak potpuno vjerujem — reče mirno mister Kun, kojega drski način Riđega Džonija ni najmanje nije uzbuđivao.

— Budite bez brige, mister. Ja ću jedva trebati da ispunim spram vas ikakove obveze pošto ću da prilije-

pim vašega Peršerona na palubu bolje, nego li poštanski činovnik lijepi marku, ma da je s druge strane sve moguće, i zato vam obećajem, da ću ispuniti sve što ćete od mene tražiti...

— Sve bez iznimke?

Riđi Džoni smete se.

— Pravo da vam kažem, mister, ja se jedne stvari najodlučnije odričem. Ako mi zapovjedite da ispijem čašu mlijeka, ja sam propao. Mrsku tu tekućinu ne mogu ni da uzmem u usta. Ne mogu, gospodaru, ni za kakav novac...

— O, ne, — reče milijunaš — ne kanim da vas prisilim da pijete mlijeko. Nipošto. U slučaju da budete poraženi, ja ću vas naprosto zatvoriti gdjegod u trupu broda, a vi ćete moći da raspolažete neomeđenom količinom ruma. Tako sam ja to zamislio. Primate li vi ove uvjete?

Ridega Džonija riječi su milijunaševe zadivile, ali ga nijesu zaplašile.

— Razumije se samo sobom — doda mister Kun — ja ću se pobrinuti, da uredim s kapetanom pitanje vaših poslovnih obveza. Ugovor će se prekinuti, a vi ćete sjedjeti do prve stanice, gdje treba da ostavite brod.

— Slažem se, gospodaru. Ali vas upozorujem, da mi vaš Grk ne će moći da odoli... Sretno mi ostajte, gospodaru... Ja računam kao da tih tristo dolara imam u džepu...

— To ćemo još da vidimo! — reče mister Kun, kad je Riđi Džoni izašao iz radne sobe. — Da vidimo! — reče milijunaš. — Ne vjerujem, da će mi zamisao propasti. Vjerujem u Peršerona, ma da treba i spram Crvene Metle da budem pravedan. To je čovjek rijetke snage. A zacijelo i rijetke zloće. A što je drzak! Svakako, ali svakako treba ukloniti s puta Bobu toga zločinca, ili ga bilo kako razoružati... A ja ću to ovako da učinim — reče mister Kun tvrdoglavo.

U jednoj od soba prostranoga stana milijunaševa sjedjeli su za to vrijeme Bob, Pek i Vili.

— Prijatelji moji — reče im mister Kun, ušavši k njima. — Vi ni na koji način ne smijete da se pokažete na brodu. Mislim da vaša sloboda ne će na dugo biti sapeta. Za dva sata vi ćete da saznate uspjeh moga nauma, za koji ste već čuli. Kako sam očekivao upravo se Riđi Džoni odazvao izazovu Peršeronovu. Sad ću da vas ostavim. Borba će odmah započeti, a ja kod toga svakako moram da budem nazočan...

Kad je mister Kun izašao na palubu, tamo je već sve bilo gotovo za natjecanje. Putnici su između sebe izabrali suce i porotu. Najviše se od svijuh užurbao i zabrinuo mali staračac u dugu kaputu i staromodnu cilindru. Skočio je na stepenicu stuba što su vodile na zapovjednički most i vikao je odonud:

— Ja tvrdim da samo ja smijem da budem izabran predsjednikom žirija...

— Ali zašto? Na temelju čega?

— Zato što ja stojim u neposrednoj vezi s ljudima velike tjelesne snage uopće, a s hrvačima napose...

— Ha — ha — ha! — smijali se gledaoci. — Da nijeste možda koji glasoviti čampion svijeta? Po vašoj vanjštini ne vidi se pravo...

— Pretanki ste vi, mister. Obični domaći miš svalit će vas s nogu, ako će kuda hitjeti...

— Mene! Samo mene izaberite predsjednikom žirija... U mene su velike veze s jakim ljudima!

— Vi opet na svoju, mister. Kakove veze dakle? Jaki bi ljudi mogli vama da se posluže samo da si s vama čačkaju zube!

— Ha — ha — ha! — razlegne se smijeh među gledaocima.

— Ali ja ću vam navesti dokaze — vikao je staračac.

— Kakove dokaze?

— Odmah ću vam reći! Čuje li me svatko? Zapamtite dobro riječi moje i nemojte nikada da ih zaboravite! Jakim ljudima postali su oni koji su se služili našom zobnom kašom s imenom »Heraklo pobjednik«. U sivoj kutiji, čista vaga jedna kila — cijena dvadesetipet centa. Ja sam agent tvrtke. Primam uvijek naručbe... Dajem popust od deset posto...

— Dolje sa zobnim agentom! — vikali putnici, koji se zabavljali spretnim agentom. Taj je svoju svrhu ipak postigao. Pogdjekoji od gledalaca vadio je svoju bilježnicu i zapisao: Zobna kaša — Heraklo Pobjednik — u sivoj kutiji, dvadesetipet centi kila.

Staračac se umirio i nije više tražio da ga izaberu predsjednikom žirija, za kojega su izabrali pomoćnika kapetanova; njemu su ta pažnja i štovanje sa strane putnika vrlo polaskale. Direktor cirkusa, koji je dobro poznavao tu vrst sporta, latio se dužnosti da upravlja borbom.

Prvi je na arenu izašao Peršeron, koji je gledaoce odmah osvojio dobrodušnim vidom svojim i pojavom neobične ljepote.

— Gle ti junaka! — klicali su putnici zabavljajući se promatranjem začudnih mišica Grkovih.

Odmah za Peršeronom pojavio se i Riđi Džoni, širok, koštunjav, s mračnim sijevanjem u očima.

Sudac je pročitao uvjete borbe, upozorio je sudionike na to da se od njih očekuje korektnost u natjecanju, bez grubih prepada, bez sredstava što se zabranjuju u francuskoj borbi. Asistenti boraca — obojica crnci — upućivali su međutim prijatelje svoje savjetima i porukama, što ih borci, kako se po svemu činilo, nijesu trebali.

U to se razlegne signalni zvižduk sučev. Peršeron i Riđi Džoni izađu u sredinu arene. Po običaju Grk je svoju ruku pružio Ridemu Džoniju na stisak, ali ovaj ju je prijezirnim kratkim udarcem odbacio.

— Lopove! — začulo se iz gledalaca. — Što se taj razmeće?

— Razljutio se što mu je Peršeron pružio samo ruku, a ne čašu dobroga viskija...

— Treba da se prijede na stvar, a ne da se dangubi stiskanjem ruku!

Sklonosti se gledalaca podijelile između sudionika natjecanja. Svi su prijatni ljudi stali na stranu Peršeronovu, svi su više ili manje neprijatni izabrali za svoga junaka Ridega Džonija, koji je prvi započeo borbu, ali ga je dočekala kao odgovor protunavala, te je stao samo da kruži oko Grka.

— Ne boj se, Metlo, drž' ga, nije usijan!

— Gle ti Grka, momka i pô! Momak si i pô, Peršeron, ne daj da ti se ruga...

Ridemu je Džoniju pošlo za rukom, da Peršerona uhvati za »prednji pojas«. Naprežući mišiće i bijesno ričući nastojao je da slomi Grka, ali taj se nije dao ni pokolebati.

— Ej, Metlo! Jesi li možda nakanio da sašiješ Peršeronu odijelo? Slab si ti krojač, kad mu tako dugo mjeriš pas...

U taj se čas Peršeron oslobodio Metle uprijevši mu se dvjema rukama u podbradak. Džoni je morao da rastrga svoj pojas. Sva snaga obrane njegove okrenula se

protiv njega samoga, te malo što nije pao na leđa, potrčavši zabavno nekoliko koračaja.

— Crvena Metlo! Zaboravio si kako se trči... Ljudi trče naprijed licem, a ne zatiljkom... — smijali se među gledaocima. Ali Ridi Džoni porugljivce nije udostojao svojom pažnjom. Prvi znaci umora stali su da ga uznemiruju. Srce njegovo, sportom prilično iskvareno, bilo je nepravilnim kucajima, isprekidano disanje otimalo mu se bučno i sipljivo. Peršeronu je bilo mnogo bolje. Do sada on je vrlo štedljivo baratao svojom snagom, osjećajući tehničku nadmoć protivnikovu.

— Nemoj da spavaš, Peršerone — čuli se glasovi. — Jesi li ti ono nosio kravu na ramenima?

— Ej, Džoni, zamuči, zamoli da te uzme Peršeron na ruke!

Ali borci se iznova bacili jedan na drugoga i isprepleli se tijesnim zagrljajem.

— Što ste se to obujmili, a da se ne ljubite? — podbadali ih nepopravljivi šaljivdžije, ali i oni umuknu, kad je Peršeron riknuvši poput medvjeda, preveo Ridega Džonija na »zadnji pojas«. Ali u Ridega Džonija ipak je još bilo dosta snage i odlučnosti. Stao je brzo da trči oko arene, povlačeći za sobom Peršerona i osjećajući mutno njegov naum. Grk bez sumnje hoće da ga uzme na »dvostruki nelson«.

— Hoćeš li se odlijepiti, prokletniče! — psovao je Ridži Džoni, nastojeći da raskine na svojima grudima obruč željeznih ruku Peršeronovih.

Ono, čega se Ridi Džoni tako bojao, međutim se i obistinilo. Ruke Peršeronove nenadano kliznule preko rebara njegovih, uprle se pod pazuha i s neulovljivom se brzinom sjedinile na vratu njegovu. Jasan je bio »dvostruki nelson«.

Sada se sve pogodnosti našle u Peršerona. Ridemu Džoniju zavrtilo se u glavi. Stisnute krvne žile prestale su da dovode svježu krv u mozak, a Peršeron je međutim silio Ridega Džonija da se klanja i osjećajući da se približava za njega sretan konac govorio je miješajući riječi od četiri jezika:

— Klanjaj se, Džoni! Ispričaj se gledaocima, što je u tebe na glavi mjesto vlasi posve neprilična crvena metla! Klanjaj se!

I Ridi se Džoni klanjao, proklinjući, ričući i vičući od boli. Sa svakim poklonom sile ga sve više ostavljale. Kušao je da se oslobodi od Grka, ali Peršeron samo što ga nije kaznio za te pokušaje i glavu je njegovu prigibao malo ne do poda... Grk je stao da bira mjesto na sagu, da položi Ridega Džonija, koji je bivao sve težim i težim, padajući očito u nesvijest, kad li se iznenada dogodi nešto neočekivano. Ridi Džoni zaprede, zareve i munjevitim »tur d' tetom« zbaci Peršerona u zrak i šmignuvši na sag pritisne ledima svojima lopatice Grkove na palubu, točno jedno na drugo, kako je obećao misteru Kunu.

— Bravo, Crvena Metlo!

— Junak si ti, Džoni!

— Razbojnik si ti, Crvena Metlo, i lopov. Ja sam na Grka stavio deset dolara i sad sam ih zgubio!

— Daj da te poljubim, Crvena Metlo?. — vrtio se oko Ridega Džonija staračac u staromodnom cilindru. — Ti si pravi junak! Darujem ti deset kutija naše zobne kaše... Postat ćeš još jačim. — Kuhaj je na mlijeku i na zdravlje ti bila...

Čuvši da mu predlaže neka jede kašu na mlijeku Ridi je Džoni, usprkos umoru od svega što je preživio, bio gotov da se baci na staračca šakama, ali u to mu je pristupio mister Kun.

— Krasno ste se borili, Crvena Metlo! Dobit ćete vaših tristo dolara što ste ih potpuno zaslužili...

Ridi Džoni bio je ushićen osjetivši u rukama svojim kup kreditnih doznaka.

— Da nije novac možda krivotvoren, mister? — uznemiri se on najednom.

— To možete odmah da provjerite, ako kupite na bifeju bocu ruma — odvrati na to milijunaš i pođe u svoju kajitu.

Oni prijatni ljudi, koji su u početku borbe stajali uz Peršerona, sada se izmijenili i prešli u savez neprijatnih.

— Ne valja ti, Peršeron! Mi smo na tebe stavljali velik novac... govorili neki Peršeronu, ne osjećajući nikakove sućuti za Grka, smrvljenoga od neuspjeha...

— Da, sram te bilo, Peršeron. Ti si zacijelo bezbožnik, zato i nijesi imao sreće... Jesi li možda kada palio svijeću Apolonu Belvederskom ili Veneri Melskoj.

— Nijesam je nikada palio! — prizna Peršeron.

— Zato ti se tako i dogodilo, — rugao se jedan od onih promijenjenih prijatnih prostodušnomu Peršeronu.

Putnici se razišli zadovoljni i uzbuđeni gledanim prizorom.

— Propalo je! — reče dječacima mister Kun, ulazeći u svoju kajitu. — Ridi je Džoni pobijedio! Prvi put u životu nijesam imao sreće... Nijesam imao sreće! Napokon! Ja sam zadovoljan. Vrlo sam zadovoljan... Vi dakako ne ćete razumjeti što ću da vam rečem: Ridi Džoni postaje mi mio... Ha — ha! Kako vam se to svida, mladi moji prijatelji? — prasne milijunaš u smijeh, začudivši dječake. Ta nijesu oni znali da su štitniku njihovu uspjesi već odviše dodijali.

— Međutim, meni se čini — nastavi mister Kun — vama ne prijeti nikakova opasnost, pošto će se Ridi Džoni, došavši do novaca, vrlo vjerojatno predati omiljeloj zabavi svojoj, to jest pijančevanju. Ipak ćete vi uraditi najbolje ako se ustegnete od šetnja na brodu. Ja ću se pobrinuti da nekako izađemo iz položaja, koji je sada nastao... Ali trebat će neko vrijeme još da se strpimo... A pravi je div ta Crvena Metla! Jadni Peršeron... Ja ću već naći nekakav način da mu olakšam razočaranje... U borbi su moguće svakojake slučajnosti i s njima se mora računati. I tako se naš boj protiv Ridega Džonija nastavlja.. U dobar čas. Ne ćemo da klonemo duhom...

GLAVA DEVETA

u kojoj se mister Kun daje na krupan posao.

Prvi juriš protiv Ridega Džonija nije bio ovjenčan uspjehom. Račun mistera Kuna da će Peršeron odoljeti i Džoni da će biti zatvoren, nije izašao. Džoni se pokazao iskusnim borcem i časno je izašao ispod kušnje... Postao je junakom dana. Čitava povlaka prijatelja pića na tuđi račun kretala se za Džonijem svuda, gdje bi se on pojavio. Besposlice letjele za obogatjelim prijateljem bestidno i drsko.

— Ti si prava iznimka među ljudima — govorili mu oni. Plemenit si i jak poput lava!

— To više što je lav također rid!

— I poput tebe ne striže kosu na glavi...

— Ti si, Džoni, dobar i velikodušan. — Reci, molim te, kada ćeš da priređiš gozbicu? Nema sumnje da ćeš ugostiti svoje prijatelje. Vrlo te ljubimo, pa zar da ti ne čestitamo sreću?

Riđi Džoni bio je lukav i nije sve ovo primao pod gotov novac, ali je ipak bio vrlo zadovoljan sa sobom.

U veče se u gluhome prolazu u trupu, nešto podalje od očiju svudašnjega mistera Grosa, sastalo bučno društvo da očekuje gozbu. Ali Džoni je bio na oprezu. Slušajući ugodne riječi o sebi, on nipošto nije kanio da ih plati, te je stao da traži priliku, kako da se posvadi s poklonicima svojim. Pomoćnik kuharev, crnac zlatnih zubi, prvi je pao žrtvom mrskoga značaja Crvene Metle.

— Ti kao da očekuješ, majmune nekakvi, da se provedeš na moj račun — reče Džoni, nalijevajući čašu ruma. — Tebi je i bez toga vrlo veselo. Mnogi govore, da si se ti smiješio čak i na pogrebu svoje majke, želeći da se podičiš zlatnim zubima svojim. A po mome mišljenju nemaš tu čime da se dičiš. Ta svima je poznato, da si pravim svojim zubima platio najstarijemu kuharu sadanje svoje umjeće, da priređuješ kajganu od tri jaja...

Kod posljednjih riječi Džoni izlije čašu u golema svoja usta... Pomoćnik uvrijeđen porugama i pogođen u najosjetljivije mjesto, ustane da ostavi neljubeznoga domaćinu, ali ne želeći ostati dužan, reče obraćajući se Džoniju:

— Sjeti se svega ovoga, Džoni, kada dođeš u kuhinju, da me zamoliš za trostruki obrok juhe.

Pomoćnik kuharev izađe prepun osvetljivih zamisli. Raspoloženje poklonika Džonijevih padalo je sve na niže u istome omjeru, kako je Džoni ispraznjivao sam bocu ruma, te ne samo da nije pokazivao želju da je podijeli s njima, već je naprotiv svakim novim gutljajem bivao sve mračnijim i bijesnijim.

— Mene ne ćeš zadiviti zlatnim zubima! — mrmljao je Džoni. — Ako hoću, mogu da si napravim zlatne uši...

— Ne možeš, Metlo! Uši su ti prevelike za to, nemaš dosta novaca...

— Osim toga zlatne su uši, Džoni, vrlo nezgodne da se njima tjeraju muhe u sparne dane, kako ti to valjda radiš...

Džonija je obuzimalo pijanstvo, ali se nije predavao. Znao je samo jedno: stečeni novac treba da čuva za sebe. Pao mu je doduše kao s neba, ali bi bilo nerazumno, da ih potrati na gošćenje pijanica na brodu, koji ga nijesu voljeli i uvijek mu se rugali.

— Ne bi li igru karata, Džoni? — predloži jedan od prijatelja kartanja u nadi, da će potući današnjega sretnika. Ali Riđi Džoni mračno zanijeće glavom... Na to se svi razidu i ostave nerazgovorljiva sebičnika.

Prodrijemavši malo onako sjedeći, Riđi Džoni se digne i pođe na noćnu službu. Pomisao na Boba nije mu dala mira.

— Ulovit ću ja tebe, podli derane... Ulovit ću te i baciti u more. Onda će ta luda Pepi dobiti novac i podijeliti ga dakako sa mnom. Postat ću bogatim čovjekom i otvorit ću vlastitu gostionu. Ovih tristo dolara valja spremiti. Plaća mi je dosta za piće... Iskaži se Džoni i štedi svaki cent — govorio je Džoni sam sebi, bacajući širokom lopatom ugljen u ražarenu peć. Svoj je posao vršio kivnom revnošću, i kad mu je kožnata kapica slučajno pala s glave, Riđi je Džoni jednim zamahom lopate spremio svoj nakit zajedno s ugljenom u bijelo usijanu i bolno jarku peć.

U isti čas Riđi Džoni baci lopatu bučno na željezni pod i zaviče očajno:

— Novci moji, novci!...

Poleti k peći, ali strašna ga vrućina odbaci natrag.

— Novci moji, novci! — vikao je Džoni bijesno i tužno. Tristo je dolara bilo ušito u potstavu kape. Ni pepela od njih nije ostalo.

— Ne kloni duhom, Metlo! — reče najstariji strojar saznavši o čemu se radi. — Ja tu osjećam gubitak. Ja bih i krenuo brod natrag, da ti to može da koristi, ali smjer broda ne utječe nimalo na ovu činjenicu. Bilo kako bilo, ti možeš da se utješiš. Dobio si rekord: još nije bilo ložača, koji bi jednim mahom bacio u peć goriva za tako veliku svotu.

Jutrom su putnici između sebe grozničavo raspravljali o nesretnom slučaju s Riđim Džonijem.

— Jeste li čuli? — upita jedan likujući putnik drugoga, koji je također likovao.

— Ne, nijesam čuo ništa! — pretvarao se onaj drugi, a oči mu radosno sijevale.

— Riđi silnik koji je položio Peršerona, spalio je svoj novac...

— Nije moguće! Kako se mogao da dogodi takav nesporazumak?

— A dogodilo se ovako. Bacio je tristo dolara u brodsku peć... Kažu da je strojač krenuo brod natrag, ali je već bilo kasno!

— Da, da! Žena i ja također smo čuli.

— Nevjerojatne li stvari!

— Čudnovatoga li događaja!

Putnici se razbjegli uzneseni i zadovoljni.

— Što je mio! — mislio je prvi o drugome. — Izvrsno je znao, da je meni poznat taj događaj, pa ga je ipak još jednom pripovijedao!

— Što je mio! — mislio je drugi o prvom. — Znao je čitavu stvar, a saslušao me tako pažljivo!

Kad je vijest o spaljenim dolarima stigla do mistera Kuna, uskliknuo je on:

— Sreća mi se nasmijala! Smije mi se kao uvijek! Upravo sam razmišljao o Džoniju. Novome mome planu vrlo je smetalo tristo dolara u džepu toga lopova. Gospoda poput Džonija uopće su vrlo nerazgovorljiva, a nađe li se u njih ma i mala svota novaca ne vrijedi, da se s njima ni započne... Sada se položaj promijenio u moju korist i njegova je nesreća postala mojim saveznikom...

Mister Kun naloži sluzi, da smjesta dovede Ridega Džonija. Za deset časaka on je već stajao u radnoj sobi milijunaševoj.

— Čuo sam za tvoju bijedu, Džoni — reče mister Kun — i hoću da ti pomognem. Pošteno si zaradio svojih trosto dolara i ja sam zajedno s tobom uzbuđen zbog nepravednosti sudbine...

— Ah, gospodaru! — usklikne Džoni. — Da ja samo znam, kako se to dogodilo. Ja sam sâm, vlastitima svojim rukama, uništio tolik novac. Nemojte da pomislite, gospodaru, da sam bio pijan. Popio sam doduše nešto, ali samo malenkost. Čudnovato je štaviše, gospodaru! Čim sam dobio velik novac, osjetio sam da postajem štedljivim čovjekom, čega prije kod mene nikada bilo nije...

Treba još jednom da se spomene: Džoni je bio vrlo lukav. Spram mistera Kuna on je govorio poput priprostoga momka, osjećajući da je milijunašu do njega s nepoznatih nekih razloga stalo.

— Istina je, bio sam malacko pijan — nastavi Džoni, glumeći iskrenost. — Ali kako sam samo, ja riđa budala, mogao da bacim u peć kapu moju s ušivenim novcem — toga ja do sada ne mogu da razumijem!

— Slušaj, Džoni — progovori milijunaš da presiječe dalji govor. — Ja imam s tobom nešto da uredim. Ti mi se, Džoni, svidaš. Čovjek kakav si ti, ne smije da propadne. Hoću da se porazgovorim s tobom posve otvoreno i da ti predložim posao, kod kojega ti možeš

da zaradiš ne tristo dolara, već nekoliko tisuća. Što ti na to veliš?

Džoni zine od začuđenja.

— Nekoliko tisuća? — usklikne on. — Za taj novac ja ću da učinim što god želite, gospodaru... Sve štogod želite! Ako se radi o neprijatelju vašem, onda možete da računate, gospodaru, da ga više nema među živima. Evo mojih ruku, mogu njima da si svežem oko vrata okovratnik od žarača... To ne može svatko, duboko štovani mister Kun. Budite uvjereni, učinit ću sve štogod mi zapovijedite...

— Ne hiti, Džoni. Stvar je vrlo ozbiljna. Mi treba da je ogledamo posve potanko. Ja sam, Džoni, velik čudak, i od vremena do vremena dolaze mi u glavu tvrdoglave misli, što sam ih navikao da izvedem. Zamisli si, Džoni, ja ne mogu da trpim starce...

— Pa starci i jesu svijet nezgodan, gospodaru! — potvrdi Ridi Džoni s mnogo poštovanja.

— Dakle, Džoni, ako ti ja platim dvadesetipet centi za to, da svaki starac, koji tebe sastane, doživi od tebe malu kakovu neprijatnost — bi li se ti htio da primiš takova posla?

Džoni se donekle smeo. Pogleda sumnjivo u mistera Kuna. Ali onda, promislivši malo, ipak odgovori:

— To ja mogu, mister Kun. Ne zamišljam si jasno kakove bih neprijatnosti nanosio starcima, ali ja bi ih nanosio vrlo rado... Starca se može izgrditi, gurnuti, udariti lagacko po zatiljku ili namazati lice čađom.

— Tako, tako! — poveseli se milijunaš. — Upravo to meni i treba. A isto je tako i s djecom. Dobro bi bilo, kad bi im ti znao da naškodiš na svakome koraku. Da ih čupaš za uši, otimaš im igračke i slatkiše, da ih psuješ, dražiš i činiš sve, što bi ih moglo da dovede do suza. Za svako dijete što ga uvrijediš plaćam ti također dvadesetipet centi...

M. N. GERMANOVA

— Pristajem, gospodaru! To je lagan i ugodan posao. Djecu mrzim ne manje nego vi. Za me nema većega zadovoljstva, nego da vidim plač djeteta. Onda mu govorim: Pravo ti bilo! Nauči se da poštivaš starije, koji vas, mlijekolisce, uče dobru i razumu.

— Tako je, tako! — potvrđivao je mister Kun kimanjem glave. — Dobro ti mene razumiješ, Džoni. Ja! Džoni, uopće ne volim ljude, mrzim ljude. Pa i borbu između Peršerona i tebe udesio sam nadajući se, da ćete jedan drugome razbiti glave. Ti si me ipak podmitio neposrednom tvojom zlobom, a osim toga ti si za vrijeme natjecanja tako rikao, da sam pomislio: to je zvijer, a ne čovjek. S takovim je ugodno raditi...

Ridi Džoni ponešto se uvrijedio. Ovakav se prikaz njegove ličnosti njemu nije baš odviše sviđao. Možda je u dubini duše mislio da nije baš loš čovjek.

— I tako — nastavi milijunaš — ti pristaješ na moj predlog. Po dvadesetipet centa za svaku psinu starcu ili djetetu?

— Već sam vam rekao, gospodaru, da mi je vaš posao po volji.

— Razumije se samo sobom, Džoni, da bi bilo vrlo robro da proširimo polje naše djelatnosti, i da ne stanemo kod djece i staraca. Moglo bi se škoditi uopće svakome bližnjemu. Ne bi li ti mogao da zamisliš nekoliko ovakovih primjera. Moja glava nešto slabo radi...

— Što ne bih, gospodaru! to zamisliti nije teško. Na primjer — Džoni se zamisli. — Neprijatnosti bližnjemu, svaka po dvodesetipet centi... mrmljao je za sebe. — Dakako da to nije teško zamisliti, reče on glasno. — Moglo bi se prosuti tučenoga stakla po putu kud se voze dvokolicama. Dvojici ili trojici od njih svakako će pući pneuma. Može se u mnoštvu na tramvajskoj stanici politi crnilom haljinu koje modne gospođe... Još je bolje pozvati na telefon ženu kakovog činovnika i saopćiti joj, da joj je muž umro od srčane kapi. Ali to bi već stajalo više od dvadesetipet centa ako se uoči veliko duševno uzbuđenje činovnikove žene...

— Da, svakako stoji više — pristane mister Kun. — Mi ćemo da izradimo naročite cijene, po kojima će slijediti isplata... Zamisli sad nešto da se zaradi jedne četrdeset centa za jedan čin..?

— Za četrdeset centa? — upita Džoni. — Zašto ne? Može se doviknuti slijepcu, koji ide i pipa štapom put: »desno« u času, kada je s desna jama. Slijepac će svakako da padne u jamu i da se sav izbije. Može čovjek da se dokrade do majke, koja se smjestila na klupi u javnom vrtu s djetetom svojim i riknuti za njezinim ledima. To bi bilo već pola dolara, gospodaru, pošto će dijete uslijed prepasti vjerojatno da postane idijotom i mati će za sav život da bude nesretnom...

— Tako je, tako! — odobri milijunaš. — Ti si, Džoni, momak i pô? Takav meni upravo i treba. Samo, znaš li što? Dok si govorio, ušao mi je u glavu drugi hir. Ne treba da se čudiš. Zato i jesam milijunaš, da mijenjam svoje hirove.

— A što ste to zamislili, vaša milosti? — upita u čudu Metla.

— Evo što. Baviti se mržnjom ljudi vrlo je nemiran posao. Nijesi li pomislio na to, da je upravo neugodno nanositi ljudima neprijatnosti. Istina, ja ću da te plaćam i za godinu dana ti ćeš da se obogatiš, ali koliko ćeš puta za to vrijeme biti zatvoren? Svako tvoje poduzeće ne će se sretno svršiti, a ako izađeš na glas kao bahat i opasan čovjek, onda može da se organizuje veliko društvo s nevelikim mjesečnim prinosom. Članovi toga posve nepolitičkoga društva sastajati će se u hrpe i izbiti te na određene dane, na primjer utorkom i četvrtkom. Mislim, Džoni, da će se to tebi teško svidjeti.

— Vi izvolite tačno da govorite, gospodaru, ali što da se uradi? Sami vidite, kako hoću da radim i poštenim poslom da si osiguram za starost komadić kruha...

— Vrlo plemenita želja, Džoni. Čuj dakle novi moj hir. Ako su ljudi slabi, nijesu tome oni krivi. Treba ih požaliti. Promislio sam sada dobro i već osjećam sućuti za svakoga čovjeka. Hoću ljudima da činim dobro. Samo dobro, Džoni, i pozivam te da poradiš u tom smjeru uz tebi već poznate uvjete. Za svaku malu ugodu, što je pružiš bilo kome, dobit ćeš dvadesetipet centi. Više od svega pobrini se za starce i djecu. Za smiješak djeteta što ga izazoveš ili za uslugu starcu gotov sam da platim i četrdeset centa. Što veliš na to, Džoni?

Ridi Džoni žuljavom se šakom počeše za uhom. Lice mu je pokazivalo krajnju smetnju sviju čuvstava njegovih.

— Vrag neka nosi! — usklikne on zabrinuto. — Sretno ste to zamislili, gospodaru! Dobro vas razumijem. To znači, ako je starcu teško da se popne na tramvaj ja trebam da mu pomognem? To znači, da slijepca treba da vodim, ako ne može da pogodi vrata svoje kuće već je namjerio ili na trgovinu duhanom s desna ili na postolarevu radionicu s lijeva? Razumijem, gospodaru! Razumijem vrlo dobro. Djecu ne smijem da bijem i plašim, već treba da ih pogladim po glavi i da im pravim zabavne kretnje, da se nasmiju? Nije li tako, gospodaru? To je vrlo teško, vaša milosti, ali ja ću uznastojati...

— Nijesi ti glup, Džoni! Glava ti radi vrlo dobro.

— Hvala za pohvalu, gospodaru. Ali što da rečem na telefon ženi činovnikovoj?

— Ti joj reci, da je u njezinoga muža najljepši rukopis u čitavome uredu. Žena će biti vrlo sretna i pobrinut će se, da joj mliječna juha za ručak ne prigori, a meso da se ne prepeče...

— Sasvim tačno, gospodaru! Ako je tako, morat ću da dobijem pola dolara, pošto će moj razgovor na telefonu uroditi u isti mah zadovoljstvom za dva čovjeka.

— Tako je Džoni. Dobro si se naučio računati. Zamisli si sada, što će ljudi oko tebe morati da osjećaju spram tebe. Početi će da te zovu Dobrim Džonijem. Naći će se čudaci, koji će osnovati vjersku sektu s tvojim imenom, a djeca će ti na blagdane slati čestitke na otvorenim kartama sa slikama — vječnim bijelim golubovima i zecevima, što proviruju iz glave kupusa...

Na licu Džonijevu pokazalo se nešto kao nježni posmjeh. Jedan takav smiješak mister Kun je u mislima ocijenio na deset dolara.

— Tako će svakako da bude — reče Džoni — djeca se dosjete kojekakovim besposlicama?...

— Ali na malo teško je zaraditi novaca, Džoni — nastavi milijunaš. — Ti možeš posve ozbiljno da stečeš odmah veliku svotu. Nema li čovjeka, kojemu bi ti htio da naneseš veliko zlo? Možda si štaviše i računao da ćeš, ako učiniš to zlo, od kogagod da dobiješ velik novac? Ako je tako, ja pristajem da ti dadem dva puta toliku svotu uz uvjet da ti taj čovjek postane središtem naročite brige i pažnje tvoje. Ajde, Džoni, promisli...

Milijunaš zapali smotku čekajući odgovor.

— Da, gospodaru — reče Džoni iza kratke šutnje. — Ima! Ja sam kesio zube na nekoga klipana, kojega sam slučajno otkrio na našoj lađi. Taj je klipan, po imenu Bob, sa mnom iz istoga grada. Da ga ja bacim u

more, njegova bi čuvarica, moja sestrična Pepi Gops podijelila samnom nasljedstvo što bi joj ostalo iza Boba. Dobio bih, gospodaru, podrug tisuća dolara. Jezik mi usahnuo, ako govorim neistinu...

— Vrlo dobro, Džoni. Ja ću na tvoje ime uložiti u banku tri tisuće dolara, ako uzmeš toga Boba pod svoju zaštitu i postaneš mi vjernim prijateljem. Tri tisuće, Džoni! Dobit ćeš ih za godinu dana, ne računajući onaj novac, što ćeš ga od mene imati svaki mjesec prema posebnome popisu dobrih djela što ćeš da ih posvršavaš. Mislim, Džoni, da bi ti mogao pristati na posao, što sam ti ga evo predložio. On će ti donijeti mnogo novaca...

— Pristajem, gospodaru, i nastojat će da ispunim sve što mi budete naložili — progovori Džoni i po uvjerljivosti njegova glasa mister Kun je mogao da izvede, kako se Džoniju doista prohtjelo da se obogati...

Mister Kun nije dječacima ništa rekao o svome sporazumu s Riđim Džonijem. Samo se potužio da se s Crvenom Metlom čovjek ne može da složi i zamolio je djecu, da ne izlaze iz njegove kajite.

Prošlo je nekoliko dana poslije razgovora milijunaševa s Riđim Džonijem. Brod je prošao kroz Gibraltarski tjesnac i već je nekoliko puta ušao u različite luke Sredozemnoga mora. U jednoj od tih luka iskrcao se Peršeron, da se ukrca na drugi brod, što će da pođe spram Krete. Peršeron je bio sretan s dva razloga. Bio je blizu svojoj domovini, a osim toga imao je u prostranom džepu svoga kaputa toliko novca, koliko ga nije zaradio za sve godine svoga skitanja po tuđim zemljama. Mister Kun bogato ga je nagradio za poraz.

Kad je brod pristao uz obalu Galate u Carigradu, milijunaš se oprosti od svojih »rođaka«, koji su još jednom odlučno odbili da se koriste njegovom novčarkom.

— Za svaki slučaj vi možete uvijek da mi pišete, prijatelji moji, preko moga povjerenika u Carigradu — mistera Gordona, ulica Banaka 7. Do viđenja.

Stepenicama što su vodile iz Galate u Peru sred neomeđene bujice ljudi išli su prijatelji — Bob, Pek i Vili, oglušeni izvikivanjem prodavača i zvoncima na kioskima s limonadom.

Za neko je vrijeme prošao istim tim putem Riđi Džoni, obraćajući opću pažnju na golemi lik svoj i na grivu crvenih vlasi. Htio je da stigne Boba, ali mu to nije pošlo za rukom. Riđi Džoni bio je vrlo ogorčen zbog te nezgode te je od vremena do vremena mrmljao između psovki i prijetnja:

— Naći ću ja tebe ipak, lopove, i postat ću ti dobročincem, ma da toga nijesi zaslužio!

Riđi je Džoni posve odlučio da će se držati uputa mistera Kuna i plana što su ga zajedno izradili, i postati prijateljem svijuonih, kojima je još do nedavna bio gotov da čini zla i neprijatnosti.

SVRŠETAK II. DIJELA.

III. DIO.

GLAVA PRVA

u kojoj buha turskoga nosača ne stoji na posljednjem mjestu

Optik i mehanik Šmit imao je malu optičku trgovinu u glavnoj ulici Pere. Olovni izlozi sa zrcalnim staklima uvijek su bili puni tajinstvenih predmeta njegova obrta. Teško da je itko — osim učitelja fizike — tačno znao značenje tih predmeta, i zato se optik Šmit nimalo nije čudio kada su od vremena do vremena ružni i dostojanstveni Osmanlije zalazili k njemu i pitali ga za te predmete. Bivalo je i nesporazumaka zbog kojih je optik Šmit imao onda neprilika. Tako se jednom neki hadžija, koji je došao u Carigrad iz dubine Male Azije zanio za goleme reklamne naočali, što su visjele na ulici nad trgovinom kao dopuna izvješenoj ploči: »Optik i mehanik Šmit«. Očale se izvanredno svidjele nezlobivome Azijcu. Tri sata zabavljao se on njima smetajući gibanju općinstva po pločnicima i zarazujući ushitom svojim svakoga koji je u svome rasporedu imao slobodno pola sata da također stane i podijeli oduševljenje časnoga putnika.

— O čemu se radi? — pitali su neki...

— Ni o čemu osobitome — odgovarali su oni, koji su ga okružavali. — Ove su očale sjetile hadžiju na njegovu ženu, koja je pod starost oslijepila. Idite i ne smetajte. Sad se on spominje prvoga sastanka s njom...

Tko zna kako bi dugo još stajao Osmanlija zabavljajući se očalama, da nije u susjednoj kući nastao požar i povukao na se njegovu pažnju.

Optik Šmit znao je ipak da bude vrlo strpljiv s čudacima i uvijek je bio gotov da bude ljubezan spram svakoga držeći posve opravdano, da koji od onih, koji su započinjali razgovor s njim, može da bilo kada postane njegovim kupcem.

Između predmeta izloženih u prozoru naročito je privlačio općinstvo prekrasan mikroskop sa svakovrsnim složenim priborom.

Jedan »hamal«, što u turskom znači nošač nije jednom mogao da odoli iskušenju te je ušao u trgovinu Šmitovu.

— Neka se sveti ime Alahovo na vijeke vijekova — progovori hamal — reci mi, gazdo, kakova je to u tebe cijev izložena u prozorčiću i kako u nju treba da se svira: uz bubanj ili bez njega?

Optik se Šmit nasmije.

— Imaš li koju buhu? — dočeka on s pitanjem kamala.

— U poštena radnika ne može da ne bude buha — odvrati hamal ponosno.

— Ako je tako, a ti ulovi jednu i daj mi je ovamo — reče optik Šmit začudenom hamalu.

— Ti me ismijavaš, gazdo — uvrijedi se Turčin. — Hoćeš li možda da me uvjeriš da na tvojoj cijevi mogu da sviraju čak i buhe?

— Ni najmanje. Hoću samo da ti pokažem pomoću moje cijevi vrlo zanimljivi pokus...

Hamal otkopči košulju oko vrata i stane da lovi buhu, nastojeći da pokaže svu spretnošću što je potrebna kod takove operacije.

— Žene to brže umiju — zamrmlja hamal smiješeći se poput krivca i usklikne: — Aha! Ovo je! Ali kako samo da je predam tebi? Treba samo da raširim prste i ona će uskočiti brže od zeca...

S buhom stisnutom između palca i kažiprsta Turčin je bespomoćno stajao usred trgovine.

— Pridavi je malacko — posavjetuje ga Šmit — da izgubi svijest.

— Nema Boga do Boga, a Muhamed je njegov prorok. Učinio sam kako si mi naložio — reče hamal i predade buhu Šmitu.

— A sada gledaj!

Položio je buhu pod mikroskop. Hamal nadnese oko nad cijev mikroskopa i skoči zaprepašten sve do vratiju.

— Što ti je? — udari optik Šmit u smijeh.

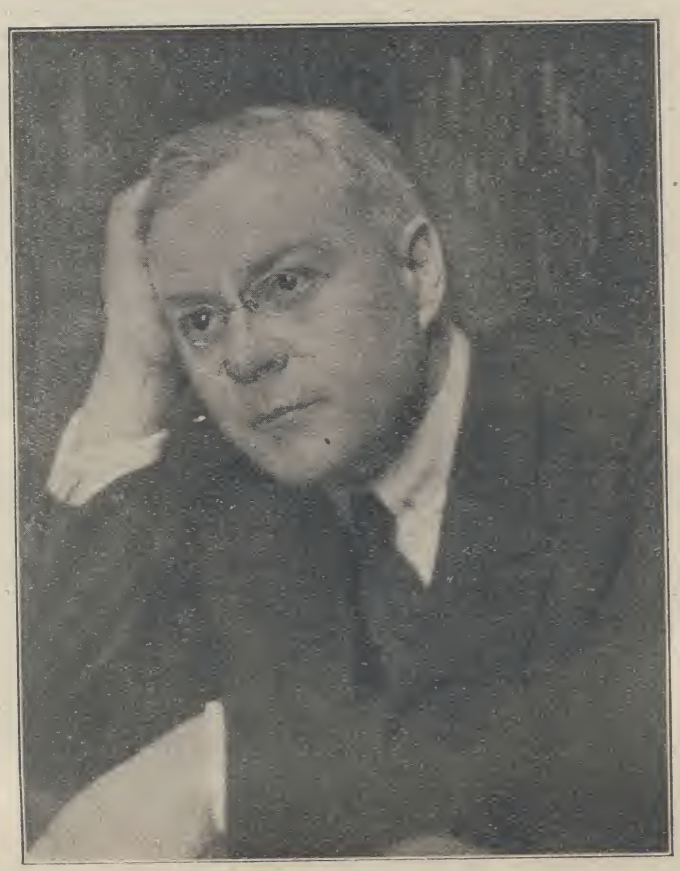

N. O. MASALITINOV

P. A. PAVLOV
Foma Fomić (Stepančikovo)

Ove slike prikazuju glavne umjetnike one skupine »Hudožestvenih«, to jest članova »Umjetničkoga kazališta« u Moskvi, koja je mjeseca februara slavila velike uspjehe u Zagrebu. Klišeje nam je i ovaj put posudila redakcija »Teatra«.

P. E. ŠAROV

— Ovo strašilo malo što mi nije odgrizlo nos! — progovori hamal dišući teško od prepasti:

— Umiri se, mili moj! Cijev na kojoj se, kako si misli, može svirati uz pratnju bubnja, zove se mikroskop i služi za uvećavanje predmeta. Sad odlazi i ne smetaj me više u mome poslu...

Hamal je otišao i sad je evo već treći dan što se optik Šmit kaje zbog svoga velikodušja. Da je samo znao posljedice što će da nastanu iz male njegove demonstracije, svakako bi se za vremena bio suzdržao. Stvar je bila u tome da je sat poslije odlaska hamalova u trgovinu Šmitovu ušao stari Turčin vodeći za ruku boso Ture, koje je držalo u rukama par dječjih cipela i lijevalo suze.

— Što želite? upita optik učtivo.

— O, efendijo! Alah ti je podijelio oštri um i zlatno srce. Obrati milostivo pažnju svoju na bijednoga moga unuka i olakšaj njegove muke...

— Što treba da učinim za tvoga unuka da to postignem? Pripravan sam da učinim sve što samo mogu. Samo ne traži novaca, pošto ih svakim danom čovjek sve teže zarađuje, a izdaci rastu hvala nevjerojatnoj skupoći...

— Ne kanim da zatražim u tebe novaca, efendijo. Ja uvijek mogu da nađem u svome džepu jus-paru,* da razmazim unuka svoga komadićem datule ili mandarinom. Novaca ni ne treba, već mi treba tvoja pomoć. Pogledaj ove cipelice, efendijo. Ima tome tjedan dana da sam ih kupio mome unuku ali se pokazalo da jadnom dječaku ne pristaju i žuljaju mu nogu. Pogledaj kakav si je mjehur nesretno dijete natrlo na prstu...

— Nijesam na žalost ni liječnik ni ljekarnik, pa čak ni zubar — reče optik Šmit, slegnuvši ramenima.

— Ne znam kako se zove tvoj zanat, efendijo, ali ————

* jus-para = 100 para = 2.5 pijastra.

E. F. KRASNOPOLSKAJA
Grace (Bitka života)

M. A. KRIŽANOVSKAJA
Surangama (Kraj mračne odaje)

B. N. GREČ
Clemence (Bitka života)

G. V. SJEROV
Ježevikin (Stepančikovo)

S. M. KOMISAROV
Bahčejev (Stepančikovo)

sam čuo da ima u tebe čudotvorna cijev pomoću koje može od malenoga da postane veliko. Povećaj cipele moga unuka i Alah će da te blagoslovi...

Od dana svoga rođenja nije se optik Šmit tako smijao, kako se smijao saslušavši molbu Turčinovu.

— Ha-ha-ha! Ti dakle misliš, da se pomoću mikroskopa mogu uvećati razmjeri cipela? Ha-ha-ha! O prostodušnosti! O nevinosti!

— Nevjerni džaure! Previše si se razveselio! Kad Kemal-paša oslobodi Stambul od vaše vlasti, ti ćeš se sjetiti svoga smijeha! Sjećat ćeš ga se! — zaviče razgnjevljeni Turčin i izađe brzo iz trgovine.

Od toga su dana započele neprijatnosti za optika Šmita. Ushićen od čuda s buhom hamal je svima i svakome pričao o tajanstvenoj cijevi čudnoga majstora i svakoga je sata bilo tko dolazio optiku Šmitu s najnevjerojatnijim molbama. Ovaj je htio da poveća broj vlasi na glavi, onaj je smjerno pitao: ne bi li se pomoću cijevi mogla da poveća nedjeljna zarada. Neki vlasnik ulične kavanice donio je samovar koji nije više mogao da zadovolji njegovih potreba, pošto je kavanica išla dobro te mu je trebao samovar većih razmjera. Optik Šmit htio je da pobjesni.

— Napolje! — vikao je on. — Napolje odavle tupoglave neznalice, dvonožna marvo, nesposobni ljudi. Stidim se za Njemačku koja vas je tako dugo prosvjećivala. Da je moj mikroskop ono što vi o njemu mislite, ja bih u prvom redu povećao za vas luđačku kuću i otjerao bih vas sve do jednoga onamo. Napolje odavle, lopove!...

Jedva se optik Šmit umirio i primio brušenja leće za fotografski aparat kad se najednom vrata, do polovice od stakla, stala sama od sebe da otvaraju.

— Što je opet sada? — usklikne u čudu Šmit. Već je htio da se nagne preko tezge i zaklopi vrata dugim štapom, ali u to se na pragu pokazao liliputanac odjeven po najnovijoj londonskoj modi.

— A-a! — oslijepi optik od bijesa. — I ti si došao da te povećam, sitna tvari, gadna filoksero — i ti k meni?

Ne znajući što radi od razdraženosti, optik Šmit zgrabi liliputanca za vrat te ga postavi pred sebe na tezgu.

— Htio si dakle da narasteš? Htio bi da te prepariram za moj mikroskop, samoljubivi nevide, tvrdokorni truležu!...

Optik Šmit tresao je liliputanca za ovratnik, te je ovaj od prepasti gotovo izgubio svijest.

— Pustite! Pustite me! — molio je liliputanac.

— Da te pustim? A pod mikroskop ne ćeš da ideš? A narasti si zamislio? Ne spremaš se da stupaš na desnom boku gardijske pukovnije?

Šmit nije mogao da se uzdrži i kvrcne liliputanca pod nos, a povrijeđeni mali čovjek od toga dođe k sebi i zaviče tankim glasom:

— Kako to smijete? Kako se smijete tako da vladate spram kupaca? Došao sam da kupim u vas očale. Evo recepta od liječnika. Pustite me isti tren da odem... Smjesta ću da vas predam sudu i vi ćete da odgovarate za vašu drskost...

Liliputanac proplače od povrijeđenosti i ogorčenja. Optik se Šmit razljuti:

— Ako je tako, neka me onda vrag odnese, gospodine liliputanče. Kunem vam se da nijesam tako kriv kako se čini... Ali ne plači više, jadna mrvice!

Nagli ali dobri optik Šmit nježno uzme liliputanca na ruke i zibljući ga poput maloga djeteta malo što nije i sam zaplakao.

— A zar sam ja htio da te uvrijedim? Ta nikada u životu... — govorio je optik, popravljajući fićfirićki cilindar na glavi liliputovoj. — Napravit ću ti besplatno dvanaest pari očala i poklonit ću ti mali fotografski aparat... Ne ljuti se na me, mali moj prijatelju. Dogodio se glupi nesporazumak...

I liliputanac se pokazao dobrim čovjekom. Sklopljeno bi primirje. Optik Šmit ispriča liliputancu potanko pripovijest o busi hamalovoj i o čudacima koji su ga posjetili i spočetka ga smetali, a poslije ga natjerali u bijes.

— Budimo prijateljima, dragi moj. Nemoj da se spominješ bezobraznoga postupka, što sam ga pokazao spram tebe. Po očale dođi sutra, a dotle evo ti ove stvarčice...

Optik Šmit dosegne s police prekrasni kodak i predade ga liliputu kao oštetu za uvrijedu zajedno s čitavim priborom što je spadao aparatu.

— Ja sâm priličan sam fotograf i ako hoćeš, mogu da ti dadem nekoliko sati iz fotografiranja. Dođi mi svaki dan i za mjesec dana naučit ćeš kod mene da snimaš poput prvorazrednoga majstora...

Tako je počelo prijateljstvo između optika Šmita i liliputanca, gospodina Dajka iz Amsterdama, koji je od novoga svoga prijatelja otišao najbolje volje, ali koji je toga dana trebao da doživi još jednu neprijatnost...

(Nastavit će se.)

SEDA ŽENA

Jučer je došla baš kao što treba
sa belom čergom seda kruta žena:
još noćas ona rastrla je čador
ledena, gladna, bez mrvice hleba.

Svud širom čador njenih belih dvora —
suha joj ruka za uzdarje pruža
na okna naših zamrzlih prozora
majstorske slike, ornamente ruža.

Seda je, ali ipak snage ima,
da celu zemlju do užasa steže
i nama ovde i ljudima svima
kraj tople peći hladne ruke veže.

Dok kruta žena sa čadorom vani
prirodu krije, što duboko sanja
pod bilom istim kao što i lani,
sobe su naše kontrast smrzlog granja.

Jučer je došla baš kao što treba
sa belom čergom seda kruta žena,
još noćas ona rastrla je čador
ledena, gladna, bez mrvice hleba.

Derventa, januara 1924. **L. T.**

DR. MILAN PRELOG:

RISORGIMENTO TALIJANSKOG NARODA

Mnogo je veći utjecaj na nj izvršila mati, duhovita Genevljanka, od oca. Uprkos aristokratskoj odgoji izbija u nj u ranoj mladosti težnja za slobodom i neovisnošću, koja je vladala njime sav njegov život. Aristokrata besprikornih manira ipak bijaše protivnik formaliteta i ukočene etikete. Kao 14 godišnji dječak bijaše pažen u dvorskoj sviti tada još princa od Carignana i radi svoje neobuzdane živahnosti zamjerio se svome gospodaru, koji je strogo pazio na dvorske običaje. Odatle između njega i kasnijega kralja Karla Alberta antipatija, koja je potrajala do kraja vlade ovoga kralja. Cavour je kasnije govorio o svom zvanju: Bili smo odjeveni kao lakaji, što smo i bili. Rumenim se i danas, kad na to mislim... Mladi Camillo bijaše određen za vojničku karijeru, pa je za tim ciljem polazio ratnu školu u Turinu, iz koje je kao 16 godišnji mladić izašao kao ženijski oficir. Bijaše nemirna glava, sumnjivac, budući da nije tajio svojih liberalnih nazora, ni radosti nad uspjehom julske revolucije. Radi toga je premješten u udaljenu gorsku tvrđavu. Budući da nije mogao snositi apsolutističke vojničke discipline, ostavlja doskora vojničko zvanje i živi u roditeljskoj kući. Položaj njegov u Turinu bijaše dosta težak, naročito radi oca. On je bio vikarom u Turinu t. j. šefom policije, a s tim zvanjem bijahu povezane važne političke funkcije. Vikar se morao starati za javnu bezbjednost, ali i nadzirati sve one, koji su bili sumnjivi kao liberalci, a to se u javnom mnijenju zvalo prosto špijunažom. Zato mu otac ne bijaše popularan, a to je i sinu oteščavalo karijeru. Cavour je mnogo općio s francuskim emigrantima u Turinu i zanimao se naročito narodno-gospodarskim i historijskim studijama. Matematska glava, vojnički obrazovan, nikada nije posvećivao interesa starim jezicima, nikada nije čitao Dantea ni Ariosta. Dok je Gioberti navraćao svoje savremenike, da se pobožno zadube u klasičnu starinu i da njezinom pomoću izrade u sebi svijest svoje »italianità«, stajao je Cavour sa svom snagom svoga duha u modernom svijetu, sasvim zainteresovan sadašnjicom i velikom budućnošću. Sam se često ismijavao siromaštvu svoje fantazije i rekao kasnije, da mu je laglje stvoriti jedinstvo Italije, nego li jedan sonet. Cavour je mnogo putovao po zapadnoj Evropi i to naročito Francuskoj i Engleskoj. Naročito su ga interesirale i na nj utjecale engleske socijalne i političke prilike, pa mu ovdje tek postao jasan pojam ličnog čovječjeg dostojanstva van krugova »visokorođenih«, a time i pojam čovječjih i narodnih prava. Ovdje je spoznao pravu slobodu, koja nije imala ništa zajedničkoga s revolucijama i republikanizmom, pa je postao, kako to sam veli centrumaš-umjerenjak. Kakogod je s neprijatnim prijezirom gledao na dvorski život, ostao je ipak u svim običajima života aristokrata. Odbacio je tijesne kastovne predrasude, ali njegov je duh ostao aristokratski u najplemenitijem smislu riječi. Ne bijaše nikadasposoban niti sklon tome, da neposredno djeluje na mase. Otkada je samostalno počeo da misli bijaše nepokolebivi pristaša konstitucionalne monarhije. Urote radikala budile su u nj već u mladim godinama otpor i njegova moralnog osjećanja i njegova razuma. Za ustanak god. 1821. držao je, da je samo udaljio dan slobode. Republikanska forma u velikih evropskih vlasti činila mu se nemogućom, budući da pretpostavlja stepen obrazovanosti masâ, za kojim treba tek težiti.

Njegova putovanja na zapadu imala su ozbiljan karakter studija. Sate i sate znao je da boravi u fabrikama, zanimajući se za poljoprivredne strojeve do u najmanje detalje. Uza to je nadovezao veze sa svim državnicima, političarima i istaknutijim žurnalistima i to sve po svoj prilici već tada s izvjesnim namjerama. U Londonu i Parizu pribiva raspravama u komorama, političkim skupštinama, posjećuje klubove i salone, studira englesku historiju i nacionalnu ekonomiju. U toj posljednoj nauci savladao je željeznom marljivošću svu nacionalno-ekonomsku literaturu i ovaj mu je studij ostao za čitav život osobito drag. Statistički izvještaji, tehničke rasprave prekrivale su njegov pisaći stol još u času njegove smrti. Njegova je želja bila, da jednostranu literarno-filološku odgoju Talijana nadopuni valjanom tehničkom obrazovanošću.

U Cavoura bijaše patriotizam veoma rano razvijen. U 19.-toj svojoj godini piše upravo moleći nekom svom engleskom prijatelju: Kažite svojim zemljacima, da Talijani nijesu nedostojni slobode. Njegova je stalna nada: Varvari napolje iz Italije, pa bilo to makar tuđom pomoći. Dakako da je njegov patriotizam na zapadu samo mogao da nađe novih poticaja. Sve mu se življe nameće misao, da bi i njegova otadžbina, tako bogata svime — a pod otadžbinu je već tada mislio čitavu Italiju — mogla da stoji na istom stepenu civilizacije i materijalnog blagostanja, da je nije stoljetna tiranija, gospodstvo tuđina i svećenstva ujarmilo i ona duševno zakržljala.

Kao i svi liberalci 30-tih godina gledao je u zapadnim vlastima zaštitnice evropske slobode (divio se naročito politici lorda Palmerstona). Italija i Poljska, to su nesrećna djeca svijeta, patnički »liberalni i katolički« narodi i njima mora da pomogne revolucija. Cavour pobožno sluša pričanja poljskih emigranata i stavlja Mickiewicza uz bok Shakespeareu i Danteu.

U Pijemontu je bilo dovoljno odličnih muževa, ali svi ti nijesu mogli da učestvuju u državnim poslovima, ako je samo i tračak sumnje na nje padao, da su slobodoumnijih nazora. Cavoura su na dvoru smatrali demagogom, zakukuljenim protestantom. Liberalci opet nijesu htjeli da vjeruju sinu turinskog vikara. Mladoj Italiji nije se mogao priključiti, jer je duh njezin bio u oštroj opreci s najdubljim njegovim uvjerenjem. Težnje za slobodom u Cavoura razlikovahu se bitno od onih većine talijanskih boraca za slobodu. Ove su težnje obuhvatale širi horizonat, nego samo oslobođenje od pritiska tiranske despocije. Politika mu nije služila kao sredstvo za postignuće častoljubivih ličnih ciljeva, niti da digne slavu svoje kraljevske kuće. Konačni cilj, za kojim je težio, kojemu je kao misionar posvetio sav svoj život, bijaše civili-

zacija, moralno i materijalno prirognuće nacije, koja je po svojoj prirođenoj sposobnosti imala u najvišem stepenu uvjeta, da se izravna s ostalim evropskim narodima.

Odmah u početku svoje političke djelatnosti izjavljuje se Cavour za slobodnu crkvu u slobodnoj državi. Rim mora da postane glavnim gradom Italije ,a papinska je svjetovna vlast institucija, koja stoji u opreci s duhom vremena. U stvari religije nije bio slobodni mislilac, niti je dijelio nazore francuskih liberalaca, koji su u ime slobode zahtijevali pritisak na protivnika. Papinstvo kao takovo nije htio da oslabi, kao što nije nikada napadao ni klera kao takovog, nego je gledao, da ga uputi u njegove granice, kad je zloupotrebljavao svoja privilegija, kad je stavljao zapreke pravilnom razvijanju prilika. S istog stajališta bijaše rojalista. Njega nijesu učinili rojalistom principi, što ih je stekao odgojen u roditeljskoj kući, koja bijaše lično odana savojskoj kući. Cavour bijaše monarhista, jer je nasljednu konstitucionalnu monarhiju smatrao najsigurnijom i najstalnijom vladavinskom formom.

Međutim su prilike bile u Pijemontu takove, da se Cavour morao savladati i ustrpljivo čekati povoljnije vrijeme. Kad mu je otac predložio, da preuzme upravu obiteljskih dobara, Cavour je rado prihvatio očevu ponudu i sav se bacio na taj posao. Zavolio je silno poljoprivredu i seoski život i neko se vrijeme htio sasvim tome životu posvetiti. Kako je za sebe tvrdio, da ne može ništa polovično da radi, tako je sada sve sile upeo, da familijski posjed što racionalnije obrađuje. U Santeni (tako se zvao familijski posjed) sadio je na glasu goleme šparoge. Tu, pa onda u novo stečenom posjedu Leriju, u vlažnim poljanama riže, među marljivim nadničarima, osjećao se kao pravi majstor. Ovdje su se oprobavali novi poljoprivredni strojevi, ovamo su dolazili čitavi tovari lađa »guana« iz Engleske. Doskora je osrednje imućan mladi sin grofovske kuće vlastitim radom postao milijunar, imajući u svojim rukama različita nova industrijska preduzeća.

Naročitu je pažnju posvetio dizanju malenih seljačkih gospodarstava, gledajući u njima moralnu protivutežu jednostranog razvitka gradskoga života u Italiji. Pisao je rasprave o zdravim stanovima, o školama, o poljoprivrednim bankama, koje su imale da pomognu predujmovima malome posjedniku. Vrlo mu je rano bilo jasno, da se političkom preporodu mora priključiti »risorgimento economico«, jer »uvjeti su političkog i gospodarskog napretka identični«.

Jednom je pitanju naročito posvetio svoj interes, a to je bilo željezničko. Željeznička se mreža Italije sastojala iz kratkih linija: Milan—Monza i Napulj—Castellamare. Talijanski dalekovidniji patrioti prihvatiše misao izgradnje željeznica Italije s velikim nadama. Bijaše to nesamo gospodarski, nego i politički interes Italije. Pomišljalo se izgraditi željeznice preko Alpi i Apenina i dići Genovu protiv Trsta, miljenika Austrije. Krilatica ovih dana bijaše: Il n'ya plus d'Alpes! Pod ovim je utiscima napisao Cavour svoju znamenitu raspravu o talijanskim željeznicama (1846.). Tu daje u velikim crtama sliku modernog saobraćaja na poluotoku. Turin treba da postane svjetskim gradom, posrednikom između sjevera i juga. Brindisi će opet kao u danima davne rimske prošlosti postati završna tačka »Vie Appije«, sjajnom lukom za orientalnu trgovinu. Cavour nije protivnik ni željeznice između Milana i Beča, jer ne treba na to misliti, da će dobro doći Beču u slučaju ustanka. »Doba je urota prošla. Oslobođenje naroda ne može da se postigne niti rovarenjem niti iznenađenjima. Ono je postalo nužnim rezultatom kršćanskog morala, koji sve to više napreduje«. Željeznice imadu nesamo narodno-gospodarsko znamenovanje, nego veće političko znamenovanje i treba da pripomognu, da se probudi čuvstvo zajednice u narodu, da se postigne neovisnost naroda.

Smione Cavourove misli prouzrokovaše uprepašćenje na dvoru Karla Alberta. Izdan je nalog, da se autoru svjetuje, neka ide na dulje putovanje van Pijemonta.

Krajem god. 1847., kako nam je to već poznato, pošao je Karlo Albert putem reforme. Cavour sada postaje političarom od zvanja. U onim talijanskim državama, gdje su sprovedene reforme, počelo se izdavanjem novih časopisa. U Firenci pozdravlja »zoru« slobode La Farina u svojem časopisu »L'Alba«. Liberalno plemstvo u Pijemontu sniva: »Il Risorgimento«. Tu su u jednom društvu najbolji ljudi Pijemonta: Cesare Balbo, Santa Rosa, Boncampagni i učeni Castelli, koji je odsele bio jaka potpora Cavouru, do njegove smrti. Cavour je htio oko »Risorgimenta« okupiti umjerenu liberalnu partiju. Program je časopisa: Neovisnost Italije, sloga između vladarâ i naroda, unutrašnje reforme, osnivanje talijanskog vladarskog saveza. Cavour se samo bojao, da nacionalno oduševljenje, koje je sve to više raslo, ne započne borbe s Austrijom prije reda i da tako ne prekine mirne izgradnje slobodnih institucija. Demokratska je partija imala na umu samo pitanje slobode, dok je aristokraciji liberalnog »Risorgimenta« vrijedila moć i sigurnost otadžbine kao najviši postulat.

Karlo Alberto nije htio da primi genovsku deputaciju. Cavoura, Santa Rosu i Duranda primio je u kraljevo ime ministar pravde i oni su mu u živahnim bojama, nipošto ne pretjerujući, ocrtali opasnost zatezanja. Cavour je u isto vrijeme poslao kralju poštom protokol sjednice žurnalista, čiju publikaciju nije htio cenzor da dozvoli. U popratnom pismu uvjeravaše Cavour kralja, da ih vodi samo cilj, kako bi spojili uzvišenost i sigurnost prijestolja s pravim interesima zemlje.

Kad su kasnije stigle u Turin vijesti o revoluciji u Palermu i Napulju, izazvaše u Turinu velike manifestacije, pa je municipijat 5. februara zaključio zamoliti kralja za ustav i narodnu gardu. Kralj je primio deputaciju grada s prijaznom ozbiljnošću (7. februara). Osobito se pokazao ljubomornim na to, da ne padne na nj ni tračak sumnje, kao da ga na odluku u pravcu popuštanja narod sili. Umjereni su elementi doista držali narodne mase u najboljoj disciplini. U to je stigao izvještaj guvernera iz Ge-

nove, da će nad gradom morati proglasiti opsadno stanje ili dati ustav. Karlo Alberto bijaše veoma nabožan muž. Njega su mučile religijozne skrupule. On je dao bečkom dvoru svoju riječ, da ne će dati ustava. Kralj se obratio na nadbiskupa iz Vercelija. Ovaj mu je dokazao, da nemoralno obećanje ne može vezati. I sada je kralj poslije noći sprovedene u strahovitim unutrašnjim borbama izjutra 8. februara dao fundamentalni statut, koji je kasnije postao ustavom kraljevine Italije i o kojem ćemo u svoje doba opširnije progovoriti. Lord Palmerston dao je kralju poručiti, da će ovaj njegov mudri korak, što ga je od svoje volje preduzeo, povećati znamenovanje sardinske monarhije kao evropske vlasti. 5. marta je novi ustav publikovan, a 8. marta povjerio je kralj sastav vlade Cesaru Balbu. Novo ministarstvo imalo je odlučno nacionalni karakter.

Iz Pijemonta proširio se pokret za ustavom i u Toskanu. Revolucionarni elementi digli su bunu odmah u početku god. 1848. u Livornu i Pisi. Na čelu tom pokretu stajao je Guerazzi. Toskanskoj je vladi uspjelo da rasturi revolucionarni komite u Livornu, ali kad su stizavale vijesti iz Palerma, Napulja i Turina, nije ni velikom vojvodi preostalo drugo, nego da obeća ustav (11. februara). U tim je danima igrao odličnu ulogu u Firenzi predsjednik firentinske gradske općine, Bettino Ricasoli. On je stavio prijedlog u općini, da se Karlu Albertu pošalje adresa zahvalnica, što je dao Pijemontu ustav.

Krajem god. 1847. počeše i u Rimu zahtijevati, da papa sastavi laičku vladu, koja bi naišla na narodno povjerenje. Consulta nije mogla pravo da radi, pa su i umjereni biil složni s radikalima u tom zahtjevu. Oduševljenje za papu nije još uvijek prestalo. Samo su sada poznatom »Viva Pio Nono« dodavali još jednu rječcu: solo. Mase su htjele da time jasno izraze, da se odanost i poštivanje odaje samo njemu, a ne njegovim duhovnim savjetnicima. 30. decembra organizovao je papa nanovo ministarstvo, ali opet samo od duhovnih lica. Jedina koncesija, koju je dao, bijaše u tome, da ne moraju biti ministrima isključivo kardinali. Ovakova je vlada dočekala revoluciju god. 1848., nemajući nikoga za sobom.

Kad se u početku februara raširiše u Rimu glasovi, da je consulta za ciljem odbrane od eventualne austrijske intervencije predložila naoružanje, a vlada to uskratila, poče svjetina da se buni, tražeći oružje, ministarstvo laika i naoružanje. Deputacija umjerenih političara intervenirala je u pape i ovaj je obećao, da će ubrzo imenovati laike za ministre i da s velikim vojvodom od Toskane i sardinskim kraljem pregovara o sklapanju talijanskoga saveza. U istinu je papa imenovao novo ministarstvo, u kojem su od 9 ministara trojica bila laici. Ali ovi laici nijesu mogli nikako da paralizuju rad duhovnih ministara i papinskog dvora. Već 10. marta nastupilo je opet novo ministarstvo sa 6 laika i u ministarstvu unutrašnjih djela laik državni podsekretar. Ovo je mjesto zauzeo historičar Farini, kojemu imamo da zahvalimo kritičku historiju papinske države od 1815.—1850. godine. 14. marta objavljen je reprezentativni ustav s trokomornim sistemom, t. j. kardinalskom kolegiju bijaše dano pravo, da sporazumne odluke obiju komora anulira. Povrh toga bijaše i drukčije u tom ustavu mnogo nejasnoga i nemogućega. Tako su n. pr. sve crkvene i mješovite stvari bile po ustavu izuzete iz raspravljanja parlamenta i time je kuriji bilo dano na volju, da po svojoj volji prekida parlamentarno raspravljanje.

U lombardsko-mletačkom je kraljevstvu, kako smo to već vidjeli, potkraj god. 1847. na sve strane kipjelo. Austrija se spremala, da oružanom rukom održi u miru i pokornosti lombardsko stanovništvo. Na dosta bučne austrijske vojne priprave odgovahu Lombardani jednako bučnim demonstracijama, izazivajući i dražeći na sve moguće načine vlasti. Dvor milanskog potkralja je opustio, dodir između austrijskih činovnika i talijanskog pučanstva bivao je sve to rjeđi, a tamo gdje je još postojao, služio je samo tome, da se manifestuje mržnja prema orudu vlade. Naročito su bile neiscrpive žene i omladinci u iznalaženju načina, kako da iskažu počast talijanskoj trikolori, papi i da uveličaju talijansko jedinstvo i slobodu. Posljednjih dana mjeseca decembra pozivahu plakati po gradu Milance, da slijede primjer Sjeverne Amerike. Kao što su ovi pobacali u Bostonu čaj u more, da makar oštete financije tiranske matere zemlje, kad već nijesu bili kadri, da protjeraju engleske vojnike, Talijani treba da se odreknu pušenja i lutrijske igre. Time će prikratiti vladine dohotke. Lombardani su izračunali, da je austrijski car od svojih talijanskih podanika izvlačio ¼ svojih sveukupnih dohodaka, ma da oni nijesu sačinjavali ni osmi dio pučanstva carstva. Milanci se dakako nijesu zadovoljili samo time, da se oni apstiniraju od pušenja, nego su htjeli da na to primoraju i austrijske vojnike, koji su ostentativno na ulicama pušili. Radi toga je dolazilo do pojedinačnih konflikata, koji se najposlije 3. januara 1848. svršiše velikim krvoprolićem. U sukobu s vojnicima, koji su uprkos Milancima držali u ustima i po dvije cigare, nastradalo je što više, što manje oko 50 milanskih građana. Za milanske žrtve manifestovale su se po čitavoj Lombardiji simpatije; počelo se za nje sabirati. Uza to je u univerzitetskim gradovima Paviji i Padovi došlo do gungula.

Najviše je vlasti bilo koncentrisano još uvijek u rukama policije. Ova je bila u uvjerenju, da je ispunila svoju dužnost time, što je marljivo odstranjivala sa zidova razne natpise, koje su preko noći osvanuli, što je cenzurirala operne tekstove, zabranjivala novine i apsila, te internirala navodne vođe pokreta. 18. januara uapšeni su u Veneciji Tommaseo i Manin kao neprijatelji austrijske vlade. Istu je sudbinu doživio pjesnik Bati u Padovi, neke su ličnosti bile internirane u Ljubljani i Lincu ili su morale otići u inostranstvo. Bečka je vlada odgađala odlučne mjere, koje je predlagao feldmaršal Radetzky. Njoj još uvijek nije bilo jasno, da nema posla, kako su se to volili izražavati u Beču s Mazzinijevim »rovarenjem«, nego da je to opći nacionalni pokret. Ona je tragala za tajnim dokumentima, a onamo je stvar stajala sasvim drukčije. Massimo d'Anglio izjavio je tada jasno i otvoreno u svom spisu: »I lutti

di Lombardia« (Jadi Lombardije), da je ova urota jedna od najstrahovitijih urota: ovo je urota čitavog naroda, koji ima jedno srce, jednu ljubav i jednu volju. To je urota zajedničke nade, prijezira i općenitog ogorčenja, koje se nalazi u svačijem srcu, koje svakoga goni na posljednju žrtvu. To je urota, u kojoj su svi vođe i nitko, jer svaki zastupa partiju, budući da govoreći za sebe govori u duhu svih; svi su uvjereni i slijede ga sporazumno. To je urota stalnih istina i općih uvjerenja.

Knez Metternich je doduše razabrao poslije pripravnosti napuljskoga kralja da dade ustav i pošto je papa barem djelomično ustanovio laičko ministarstvo, da je u Italiji zagospodovala revolucija. Međutim je još uvijek držao, da su za Lombardiju dovoljne izvjesne koncesije i policijska akcija, da uspostavi red. U Beču je vijećala komisija o peticijama centralne kongregacije, pomišljalo se na talijanski senat kod dvorske kancelarije. To je bilo sve. Kad je oluja revolucije zahvatila čitav kontinent, onda su ovakove koncesije bile upravo toliko koliko ništa.

Dva dana prije pariške revolucije, 22. februara, proglašen je u čitavom lombardsko-mletačkom kraljevstvu prijeki sud za teške političke prekršaje. Potkralj nadvojvoda ostavio je Milan i to je bilo znakom, da je u Beču ipak prevladalo vojničko shvaćanje situacije. I zaista se vojnici ne osjećahu gospodarima u zemlji, koja je sve to više primala karakter vojničkoga logora. Ali vojni krugovi nijesu računali s revolucijom u Beču, koja je ondje iznenada buknula u martu.

Kad su u noći od 17. na 18. marta stigle u Milan vijesti o revoluciji u Beču, nastupilo je veliko uzbuđenje. Austrijske su vlasti 18. marta publikovale sve ono, što je car obećao. Time se dakako opće nezadovoljstvo nije smanjilo. Na zidovima milanskih kuća osvanuše natpisi: Morte ai Tedeschi! Evviva Pio Nono! Talijanske su se trikolore javno dijelile i ljudi su se njima kitili. Grof O' Donnell, potpredsjednik vlade, ne shvaćajući još uvijek ozbiljno situacije, kao što su je shvaćali vojni krugovi, upravio je na Radetzkoga molbu, da ne bi presiranim vojničkim demonstracijama dražio narodne strasti, budući da je narodu samo do toga, da slavi velike tečevine. Vrlo brzo iza njegove molbe provalila je svjetina u vladinu palaču i zatražila od O' Donnella ukidanje policije, puštanje na slobodu uapšenika i osnivanje narodne garde. Revolucija je započela. Ustaše zarobiše O' Donnella da iskoriste njegovu ličnost. Gradom počeše se dizati barikade, čiji je broj za kratko vrijeme dosegao 500. Evviva Pio Nono, l' indipendanza, Italia!

Radetzky je na to odgovorio opsadnim stanjem, zahtjevom, da se O' Donnell pusti na slobodu i saopćio podesti Casatiju, da on odsele ne priznaje nikakovog drugog autoriteta do svojeg vlastitog, da ne će da znade ni za kakve zapovijedi do onih, što ih on izdaje i da će svakog dati strijeljati, koji bi se usudio oprijeti. Doskora je započela borba u gradu protiv barikada i ustaša. Započelo je onih pet dana (»le cinque giornate« 18.—23. marta), u kojima su Milanci pokazali mnogo izdržljivosti i hrabrosti, ali koje su oni znatno preuveličali. Temperamentni su ljudi kasnije rado pripovijedali, da su otjerali iz grada pukim šakama strahovitu Radetzkovu falangu (»si puo dire che noi a pugni riuscimmo a cacciar via la tremenda falanga di Radetzky«). Radetzky je imao na raspolaganje nekih 14.000 ljudi, ali budući da se ustanak raširio i po ostalim gradovima Lombardije, u kojima su se nalazile austrijske garnizone, nije mogao očekivati pojačanja. Uza to mu je smetala i neizvjesnost radi bečkih događaja. Sve to ga je sklonulo, da je u noći od 22.—23. marta otišao sa svojom vojskom iz Milana. Austrijanci su imali veliki materijalni gubitak, ali još veći bijaše moralni. Činilo se, da je gospodstvo bečke vlade nad Italijom bilo neopazivo slomljeno. Radetzky ne bijaše toga uvjerenja. Ako smijemo vjerovati austrijskom historičaru Helfertu, Radetzky se, izišavši iz Milana, okrenuo još jednoć prema gradu i rekao: »Mi ćemo se povratiti!«

U svojoj neopisivoj radosti Milanci nijesu ni časa pomišljali na ovakovu mogućnost. Njima je uspjelo, da su dobro školovanu austrijsku vojsku primorali na uzmak iz zidina svoga grada i oni su bili opojeni ponosom i zadovoljstvom.

U Veneciji je civilni guvener grof Pálffy još u februaru veoma strogo upravljao. Kad su stigli iz Beča glasovi o revoluciji i njezinim uspjesima, počela je svjetina zahtijevati, da se puste na slobodu Manin, Tommaseo i drugi uapšenici. Ni ne dočekavši odgovora, svjetina je sama otvorila vrata tamnice. Doskora je i ovdje pokret dobio opći talijanski karakter. Grof Pálffy i vojnički komandant grof Zichy morali su dozvoliti osnivanje narodne garde. Kad je stigao glas o ustanku u Milanu, umoriše radnici u arsenalu strogog komandanta Marinovića. 21. marta govorio je Manin: Svaki pokušaj sporazuma s Austrijom znači nepotrebni gubitak vremena; jedini je razumni cilj potpuno odcjepljenje od Austrije. Narod će se oduševiti samo za venecijansku republiku i razumjet će samo poklik: Evviva S. Marco! Pomoću narodne garde zaposjeo je Manin arsenal i postao gospodarom grada. Deputacija municipaliteta tražila je od Pálffyja i Zichyja, da isprazne grad. Grof Zichy je na to pristao, predavši gradskoj upravi sav ratni materijal. 22. marta bijaše austrijsko gospodstvo oboreno, a na Markovu trgu proglašena republika, kojoj bijaše glavom Daniele Manin.

Radetzky je na svom uzmaku, koji je mnogo sličio bijegu, 2. aprila došao u Veronu. U četverokutu tvrđava (Mantova, Peschiera, Verona i Legnago) između Mincia i Adige čekaše dobro zaštićen na napadaj neprijatelja. To sada ne bijahu samo Lombarđani, nego i Pijemont.

Borba u Lombardiji zagrijala je duhove u Pijemontu. Mnoštvo entuzijasta pohrlilo je na granicu, da pomogne braći svojoj u Lombardiji. Oduševljenje doseglo je kulminaciju, kad su stigle u Turin vijesti, da je Milan oslobođen i kad je prispio odaslanik Milana, da u Kralja zatraži pomoć protiv Austrijanaca. Cavour je pisao 23. marta u »Risorgimentu«: Mi muževi hladne krvi (»Uomini noi di mente fredda«), koji smo navikli da slušamo mnogo više zapovijedi razuma, nego li impulze srca ..... mi glasno vičemo: Samo je jedan otvoren put za

naciju, vladu i kralja: rat smjesta i bez oklijevanja! (La guerra! la guerra immediata e senza indugi).

Karlo Alberto, koji je u januaru u prvi mah, prije nego što je dao ustav, rekao da ustava ne će dati i to u pravom interesu talijanske neovisnosti, koju je sebi postavio kao cilj, budući da su za oslobođenje Italije potrebni vojnici, a ne advokati, morao je sada da popusti narodnom traženju. U njemu su se borili najrazličitiji elementi. Ovamo bijaše strah, da ne izgubi krune; mamila ga je nada, da će kraljevstvo proširiti i učiniti samostalnim. Najposlije pekla ga je stara rana — otpad od svari slobode. Ovo predbacivanje moglo se pretvoriti u sjajnu slavu.

Svjetina je u gustim redovima čekala pred Kraljevskom palačom, da čuje riješenje ministarskog savjeta, koji je Kralj sazvao. Oko ponoći izašao je Kralj na balkon palače u pratnji milanskog izaslanika Enrica Martinija. Uzeo je trikoloru, što ju je ovaj nosio sa strane i mahnuo njome kao simbolom stvari, koju će podupirati.

24. marta izdao je Karlo Alberto kratku proklamaciju stanovnicima Lombardije i Venecije, obećavši im pomoć, »koju mogu braća od braće očekivati, da se postigne cilj u pouzdanju u Boga, koji je tako vidljivo s nama, da je dao Italiji jednog Pija Nona, koji je Italiju tako divnom providnošću stavio u stanje, da si sama pomogne (»di fare da se«). Da se još jače spoljašnjim znakom dadne izražaj čuvstva talijanskoga jedinstva, hoćemo, da naše čete, kad stupe na lombardsko-venecijanskom tlu nose savojski grb u trobojnom talijanskom barjaku«. Prema pijemontskom ustavu zadržala je Sardinija svoj modri barjak. Karlo Albert je u novoj proklamaciji izmijenio dotični članak ustava i prihvatio talijansku trikoloru.

(Nastavit će se.)

НОЋНА ПЕСМА

Ја волем песме
дуге
и тужне.

Дуге,
ко зимске ноћи,
тужне
ко јутарње магле.

Волем их,
јер су ми последња утеха
у болу,
јер оне певају о ваљима
моје болесне душе
на смрти.

Ја их певам
дуго
и често,
а прати ме монотоно лупкање кише
у ноћи.

И певам их, певам,
све док последњи тонови
не замру
негде —
у дубини мојих груди.

Ја волем ноћи
дуге
и тужне
да певам дуго
у ноћ.

Илија Грбић

LASTE

Laste, male laste, ispod kućne streje,
S cvrkutom radosnim u jutro me bude
Kada kroz okance zora se nasmeje
I beli oblaci s nakitom zarude.

Ostavljaju gnezda i kô žive seni
U nebo uzleću gde ih radost čista
Opija, pa klikću: Nebo se rumeni
I u ognju sunca sve od sreće blista.

A kad zora na se stavi sunca krunu
Vraćaju se natrag opite od zore
Pa kucaju sretne o moje prozore,
Noseć grumen sunca u svojemu kljunu.

Vinkovci

G. Gavrilov

СВЕТИ САВА И ДОСИТЕЈ ОБРАДОВИЋ

(Културно-историјско упоређивање).

На дан ђачке славе, на дан узвишеног сећања на првог српског просветитеља и учитеља говорићу вам о њему самом, о Св. Сави, говорићу вам о животу његову, о раду и идејама његовим; у исто време упоређујући, говорићу вам о животу, раду и идејама Доситеја Обрадовића, другог српског великана, који има исте заслуге и значај за наш народ као и Св. Сава, који је исто тако велики као Свети Сава.

Св. Сава је живео у XIII. веку, Доситеј у XVIII. Пет дугих векова раздвајају их у времену; али ипак тако наличе један на другога: животом, радом, идејом. Код обојице има тако много доброга, лепога, тако много узвишенога, великог и вечитог човечанства. Различног су рођења, али животна стаза била им је готово иста; исти им је био и циљ животу: обојица су свој народ поучавали и просвећивали; обојица су целог свог живота служили истини, добру и моралном савршенству.

I.

Син великог жупана Стевана Немање, Сава, родио се у владарском двору; син малог паланачког занатлије, Доситеј, поникао је у грађанској кући.

Сава је у раном детињству био срећнији од малога Доситеја: њему су родитељи дуго живели и у великој милости изливали своју најтоплију љубав над мезимчетом својим, јер им га »Бог даде преко наде«. Доситеј је рано остао сироче, без оца и мајке и живео је код једног свога тетка, са својом малом сестром коју је неизмерно волео.

Пре но што ће ући у историју Сава је био принц, а Доситеј шегрт. У жељи да се посвете, обојица беже у манастир. И тако у историју обојица смирено улазе као млади монаси, у дугој црној ризи, кротко, са топлим молитвама на уснама и божанском љубављу у срцу. И један и други повлаче се у дубоку манастирску* тишину, посте, муче своје тело и читају свете књиге. О њима се на далеко говори; прост свет их већ сматра за свеце и доводи им болеснике на исцељење.

Срећом, тај светачки занос неће дуго трајати ни код једног ни код другог. У место да се посвете, они ће уложити све своје силе да се просвете учењем. Обојица путују по Истоку, где су се чувале остаци старих цивилизација, где су цветале разне филозофске школе. Сава је у Св. Гори нашао све што је требало ондашњем културном човеку, јер је Св. Гора у Средњем веку била врло важан Књижевно-научни центар Византиске Цивилизације. Светогорски манастири били су и велике школе у којима су проповедали најучењији Хришћански калуђери. Сава је дакле у Св. Гори добио све знање свога времена. Доситеј међутим тамо није могао наћи све знање свога времена; он ће то знање потражити и наћи у грађанским књигама и школама, у разним земљама Европе, по којој је дуго путовао.

Слични у младићском добу, Сава и Доситеј имаће сличности и у својим зрелим годинама.

Обогаћени великим знањем, Сава долази у своју отаџбину да живи и ради у њој. То исто чини и Доситеј. Обојица воле свој народ, желе му добра и напретка; обојица га поучавају и хоће да га просвете својим знањем. Сава заснива Српску Архиепископију, уређује манастире и цркве и уз њих отвара и школе. Путујући по народу, поучава народ паметнијем, целисходнијем раду на њиви, у кући и радионици. Доситеј такође учи свој народ писмености, а кроз њу и оним умним идејама о животу и раду, које је он из књига или код великих културних народа научио. И Доситеј подиже школе, велике и мале, и у њима васпитава омладину.

Обојица су врло често и дуго путовали и на тим путовањима стекли различита знања и искуства, па су могли своме народу послужити за различите потребе.

Сава је био државник и дипломата: помагао је саветима свога брата Краља Стевана Првовенчаног и као посланик преговарао са многим непријатељима државе. Доситије такође је био и државник и дипломата: и он је својим богатим искуством и знањем помагао тадашње управљање младе државе српске, и ишао као посланик Карађорђеве Србије.

Сава је био први архиепископ српски у немањићевој држави; Доситеј је био први министар просвете нове Србије. Сава је створио српску православну цркву која још и данас живи; Доситеј је створио модерну српску школу која и данас живи и развија се у његову духу.

И Сава и Доситеј јесу велики књижевници, обојица су писали просто, природно, разумљиво. Обојица су имали у изобиљу ону дивну речитост срца, речитост која узбуђује и убеђује.

У основној идеји идеалистичан, у појединостима њихов је књижевни рад, као и цео културан рад њихов, био чисто практичан. Они су радили за народ. Са највећом љубављу обојица су својим савременицима давали најбоље савете здравога разума, увек мислећи на будућност народа. »Идућ' учи, у векове гледа« — пише на Доситијеву споменику у Београду: исто то могло би се написати на свима иконама Св. Саве. Обојица су стално пред очима имали идеал моралног савршеног човека у слободној народној држави, и целог века радили су на томе да га остваре.

Доситеј је за нову просвету оно што је Св. Сава био за стару. Они су обојица духовни прегородитељи нашега народа, творци његове просвете и књижевности. Св. Сава и Доситеј, били су од оних људи који стварају идеале читавих поколења и остају као путовође целог једног народа.

*

То су сличности које се запажају у животу, раду и идејама Св. Саве и Доситеја. Има међутим и доста разлика међу њима. И то је сасвим природно. Св. Сава је чедо свога времена, израз своје историске и друштвене, средњевековне средине и културе; Доситеј је такође преставник свога доба, производ друге средине и других модерних схватања живота.

II.

Не треба заборавити, да је Св. Сава творац и организатор српско православне цркве; то је његово главно и најважније дело. А то значи много, врло много; јер је тада црква била водиља цивилизације. Црква као тело, т. ј. црквена организација у Средњем Веку имала је огроман културно-историски значај, несравњено већи него што га има данас.

У целој Европи у оно доба црква је стварала и његовала све културне вредности: веру, књижевност, уметност, науку. У средњевековној цркви сачували су нам се остаци великих умних и уметничких тековина Старога Века. Духовници су били први истраживачи и тумачи цивилизације старе Јеладе и старога Рима. У Средњем Веку, а то је врло важно, црква је имала најбоље унутрашње уређење, зато су се државе и уређивале по црквеном обрасцу. И све те културне тековине црква је великодушно стављала на расположење свима и свакоме, не водећи рачуна коме сталежу ко припада. Отварала је школе да у њима учи омладину; отварала је предикаонице да са њих пружа утеху несрећнима који цвиле и пате на земљи, или да шаље благе укоре и опомене силницима овога света. Са својих предикаоница црква је тешила и лечила болесне душе својих верних; у својим болницама она је исцељивала болесна тела својих привржсника.

Своја огромна имања духовници су најцелисходније обрађивали и народ су упућивали рационалном земљоради. Црквена имања била су најбољи расадници и најлепше угледне економије.

У Средњем Веку, црква је била проповедник мира, реда и рада. Она је тада била најбоља потпора организаторима држава, јер је неограничено владала над душама. Средње-Вековни владар тек је онда могао бити сигуран на престолу ако је имао благослов и благонаклону помоћ цркве.

До Св. Саве, црквена организација у држави његова оца и брата није била српска: Грци су управљали српском црквом. Политички слободна, држава Немањина духовно је и даље потпадала под византинску власт. Да би, међутим, црква била искрена учитељица и крепка заштитница народу и држави, она треба да је народна. Св. Сава 1219. године успео је да створи независну српску државу и да је уреди као народну верску организацију. У тој намери он, први српски архиепископ, заснива неколико српских епископија, уређује цркве и манастире, снабдева их светим књигама, отвара школе крај њих. Путујући по свима нашим крајевима надгледа извршење свога дела; утиче да се опале или порушене цркве и манастири поново обнове, да се нове подижу. Тако је у Немањићску државну организацију уткана снажна Савина верска организација. То је разлог што је, од првог тренутка свога постанка па све до данас, Црква Светог Саве остала саставни део народнога духа. Црква Св. Саве је првенствено национална, народна српска црква. Она ће мање радити на томе да од Србина створи верског човека, као што то чини католичка црква; њој ће главни циљ бити да од Србина створи родољуба, човека преданог и пожртвовног за своју народност. То је врло добро био увидео и лукави Византинац, охридски архиепископ, учени Димитрије Хомантијан, под чију је духовну власт

* Говор на прослави Св. Саве у Ваљевској Гимназији, 14. (27.) јануара 1924. год.

Немањићска држава потпадала раније, зато се љути на Саву и прети му. Хомантијану се не допада што је Сава, некада смирени и кротки испосник Светогорски, сада постао државник и дипломата, што се одметнуо од црквених канона, па из државе српске отерао све грчке владике и свештенике. Хомантијан не признаје новостворену самосталну архиепископију српску и прети Сави црквеним проклеством. Сава се међутим није обазирао на те претње и доследно је изводио своје велико дело. Скупља око себе младиће одушевљене и побожне, учи их, васпитава их, па их онда шаље у народ да служе Богу и народу. Шаљући их на узвишени посао, Сава им, у својој »Беседи о правој вери«, поручује овако: »Браћо и друзи и оци и чеда Богозвана, приклоните богољубива срца ваша на послушање божанствених заповести, јер вера спасава кад љубављу дела; свагда љубите покајање и понижење, оправдање и поучавање, исправљање живога свог и мржњу на грех; љубите више свега живот чист, јер ако човек и сав свет стече а душу изгуби каква је корист.«

Овако паметни и морални савети обожаваног старешине нису остајали непослушани. Св. Сава је изобилно нашао искрених сарадника и настављача, зато његово дело није умрло са њим. Оно је напротив постајало све животворније, снажније и корисније, јер ће служити народној идеји и културном напредовању нашега народа. Из монашких редова изаћи ће наш најбољи средње-вековни књижевници. Калуђери ће бити најбољи сарадници наших владара.

Што је још важније, црква Св. Саве била је моћна и крепка заштита и ступ нашег народа нарочито за време дугих векова народних патњи и искушења, за време робовања под Турцима. Тада је Савина српска црква извршила свој најважнији културно-историјски задатак. Кад крајем XV. в. није било више ниједне слободне српске земље, Савина црква постоји, и око својих духовних средишта окупља српски народ. И та народна верска организација чуваће предања и идеале, чуваће и све тековине народне књижевности. Једино у њој неговаће се писменост. Скупљајући се око манастира, које је патријаршија обнављала, народ је осећао да још има нешто своје, нешто што је изнад њега, што га чува и штити; у црквеним поглаварима, који у турско доба често путују по народу, народ је гледао своје духовне и народносне преставнике. У то време црква није била само чувар старе српске народне културе, она иде за прогресом времена, па крај цркава отвара недавно пронађене штампарије; у црквама се штампају књиге и из њих се шире по народу. На црквеним саборима израђени су народна мисао и народни програм ослобођења од Турака. Кад су зулуми турски постали све несноснији, а народне економске заједнице, задруге, постале снажније, Савина српска црква смело је истакла народно ослобођење за крајњи циљ свој. Тада је истакнута и у народ унета велика идеја: борити се »за крст часни и слободу златну«. Православна црква Св. Саве изједначена је сада са слободом, са народношћу, са српством.

Такво је знаменито дело Св. Саве. Оно је важније по културно-историјској улози, коју је извршио и веће него цео рад свих Немањића који су владали државом српском. Оно је и данас живо. Ретки су великани као Св. Сава, чија дела живе кроз векове и у колико дуже живе у толико им и значај расте и повећава се.

III.

Доситеј Обрадовић је по времену и по својим идејама много ближи нама. У XVIII. веку откривене су и утврђене многе истине које су и данас у основи наше цивилизације; пронађени су руководни принципи и начела по којима се и данас уређују друштва и државе; тада су израђени делови од којих се и данас изграђују менталитети појединаца и читавих група. У XVIII. веку пронађене су основне поставке многих наука и многих научних закона, које су из корена измениле дотадашњи начин схватања о људскоме друштву, о природи и о васиони.

Са младићским одушевљењем прихвата се тада претпоставка, да је човек по природи добро биће, да се рађа добар, и да се у његовом здравом разуму налази најбоље средство за изграђивање културе. XVIII. век је доба апсолутне вере у моћ просвете, у моћ науке; век вере да се једино просвећивањем, а не хришћанством или ма којом другом религијом, може створити човек као савршено морално биће. Просвећен човек је слободан, јер сам себи ствара судбину. Просвета може једино донети срећу човечанству, јер, по ондашњем схватању култура зависи од напретка знања. »Просвећујмо се, сабирајмо што више корисних знања, па ћемо наћи спас!« говорили су најистакнутији европски рационалисти XVIII. века; »али ништа непримајмо без критике«, додавали су други. Људски дух се тада ослобађа многих вековима устаљених заблуда и смело скида вео са многих тајна у свету. Научни дух и скепса уносе се свуда и све што разум не одобри, одбацује се као заблуда. У XVIII. веку, први пут, истакнуто је једно ново схватање, један нов принцип, принцип еволуције, развоја, а из њега се развио принцип непрекидног напредовања, прогреса. Оба принципа одмах су постављени у основици свих друштвених и природних наука; оне се на њима и данас успешно развијају. Као полазна тачка наукама узима се веровање да је све усавршљиво, да су дакле и човек и друштво усавршљиви и да непрестано напредују и приближавају се остварењу крајњег идеала једнакости, слободе, браства. Тада се јавило веровање да је данашњица боља од јучерашњице и да ће будућност бити боља од садашњице. То је, као што знамо, сасвим супротно схватање дотадашњим вековима о државном веровању, које је хришћанство заступало, па га и данас одржава, веровању да је данас све много горе, а да је у старо, добро доба све боље било. У Св. Писму записано је, да је некада, у давној прошлости, рај божији био на земљи, а филозофи и учени људи у XVIII. веку верују, да ће људи у будућности, од земље на којој живе, себи рај начинити, по-

N. O. MASALITINOV
Pukovnik (Stepančikovo)

A. A. VYBUROV
Astrov (Ujak Vanja)

моћу привредног и духовног напретка, помоћу просвете и васпитања, помоћу врлине и рада.

Такво је, укратко речено, било стање напредних духова у Европи кад је млади Доситеј, уљушкујући се у идејама средњевековног аскетизма и мистицизма, мудричио и сневао да се посвети. Али пошто је прочитао неколико грађанских књига оштроумни младић одбаци светињичење и уђе у идеје свога времена, побеже из манастира и пође да тражи праву науку. Путовао је по разним земљама Азије и Европе и прошао готово кроз све крајеве у којима наш народ живи. Путујући по народу, Доситеј је имао прилике да изближе упозна свој народ, да увиди који су узроци што га раздвајају, да проучи све његове потребе, да измери све зло које долази од незнања и од беде. И Доситеј долази на спасоносну идеју: да просвету треба ширити у што шире слојеве целог нашег народа, да треба отварати школе, мале и велике, да се у њима учи и образује благородна омладина. Како су у оно време, с оне стране Саве, необразовани калуђери чак спречавали народно духовно развијање, бивши монах, Доситеј ће одлучно нападати калуђерство и тражити световност школе и државе, слободу мисли и савести. Први српски рационалист, задојен Западњачким идејама, присталица Јозефинизма, Доситеј ће чак тражити укидање калуђерства и претварање манастира у грађанске школе. »Књига, браћо моја, књига! а не звонара и прапорaца!« узвикује он.

»Много је боље, наставља Доситеј, једну паметну и корисну књигу написати или превести, него двадесет звонара сазидати«. Он верује да од доброг васпитања младежи зависи срећа човечанства; он тражи да школа не буде учионица молитава, већ расадник корисна и практична знања. Увиђајући да, за културно напредовање, није довољно просвећивати само мушку децу, Доситеј тражи школско васпитање и за женску децу. Верује да ће просвећене, моралне и вредне жене моћи више но ико радити на општем просвећивању нашега народа. Доситеј је, најзад, прогласио једну велику и судбоносну истину, наиме: једино просвећивањем моћи ће се створити духовно јединство нашега народа, једино просвећивањем, цео наш народ, вером и начином живота разједињен, моћи ће једног дана ујединити у једну културну и напредну заједницу.

Доситеј је целог свога живота волео свој народ и радио за њега; за њега је »Брат мио ма које вере био«. Он је увек својим саветима хтео да му помогне. Рад његов, као и рад Св. Саве, чисто је практичан, рад на »пољу отечества«. Велики духовни препородитељ Српског народа, Доситеј је и творац нове српске школе, творац нове просвете и књижевности.

*

Св. Сава од своје цркве створио је просветитељицу и духовно средиште нашега народа; Доситеј је објавио да у будућности школа треба да буде носилац просвећености, расадник идеја и средиште духовног јединства наше народа.

Црква Светог Саве јесте жива црква, урасла у састав нашег народног духа; школа Доситеја Обрадовића јесте такође жива школа, народна школа, која је уистину постала саставни део нашег народног духа.

Црква Св. Саве сјајно је извела своју културно-историјску улогу, коју јој је њен творац био наменио; школа Доситејева на путу је да исто тако сјајно испуни задатак који јој је њен творац одредио.

И кад посматрам резултате животворног и племенитог рада ове двојице наших културних великана, ја се и нехотице сетим како се нама, Србима, у последње време, неправедно, из незнања или злонамерно, чини велика неправда приговором: да смо ми, Срби, народ који има изванредно високе војничке способности и ратничке врлине, а културни квалитети, културне вредности да нам поготову недостају. Међутим, личности и радње Св. Саве и Доситеја Обрадовића очигледно показују: да смо ми Срби имали — а то је и услов да ћемо и у будуће имати — и културних квалитета првога реда, каквих и велики народи мало имају.

IV.

Св. Сава и Доситеј нису били велики само својим радом; они су били и моралне величине равне највећим. Њихов живот испуњен је љубављу према истини; они су у истини и ради истине живели. И кад мислим да говорим о њиховом моралном животу, мој се поглед окреће омладини нашој, њима нашим.

Драги ученици!!

Св. Сава пред чијом иконом данас у вашем дому воштаница гори, Доситеј, чији лик, уметничком руком извајан у бронзи сваког дана гледате на видном месту вашега лепога дома, Св. Сава и Доситеј постали су такви, какви су се сами створили самоуштвом, сталним развијањем и усавршавањем себе сама. Обојица су добро упознали живот јер су у њему својим духом обојица обилно живели; зато су живот и уносили у своја дела, а у њин темељ су полагали увек своје велико и племенито срце, цело своје срце, загрејано жарком љубављу према своме народу, према истини, напретку и добру. А све што је од срца, то срцу иде; зато су обојица, још за живота, имали велики број обожаваоца и одушевљених присталица. Њихово дело увек су радосно извршивали сви млади нараштаји нашега народа, јер су свагда осећали како их загрева узвишена љубав великих учитеља. Није потребно, драги ученици, да у Етици, науци о моралу, тражите примере доброте и моралног савршенства. Довољно је да проучите и заволите заносно лепе и снажне личности Св. Саве и Доситеја, па сте добили сигурног путовођу ка врлини и поузданог заштитника од порока, јер су Св. Сава и Доситеј две најлепше и најизразитије личности, које је цела наша раса и до данас дала. Код обојице велика доброта срца дивно је удружена са високим умом; благородна нарав са чврстином воље; они су своја убеђења удруживали са љубављу и са самопрегоревањем; изнад њиховог практичног и корисног реализма издизао се високо њихов племенити и далековидни идеализам; карактер им је био светао, као што им је душа била чиста. Они су волели живот, јер су га стављали у службу узвишеном идеалу, јер су га жртвовали за друге, за ближње своје, за нас, за вас, драги ученици. Да ли ћемо достојно испунити завет који су нам оставили Св. Сава и Доситеј?

*

Време је најбољи судија о вредности људи и ствари. Оцене времена историја прибележава и према њима разврстава историске личности и догађаје. Св. Сава и Доситеј добили су заслужено, врло видно место у нашој културној повесници.

Али сваким даном они све више добијају у нашим очима. Они ми у великој перспективи времена изгледају као оне високе стене које се поносно дижу у плавом, широком мору. О њих се преконоћ, док бура траје, са хуком и бесом ломе таласи. Али стене стоје чврсто, непомично. Море се пред зору најзад утиша и лаки несташни таласићи опет се весело играју око њих. И сутра дан, велико јутарње сунце опет огреје високе горде стене у мору. Али, окупане у ноћашњој бури, оне се тога јутра још јаче блистају, у дивним преливима боја, умивене и чисте.

Тако је и са Св. Савом и Доситејем. Уколико се о њима пишу расправе и критике, у колико се више испитују њихова дела и идеје: утолико се више проналазе нове врлине код њих, у толико су веће њине заслуге. То је случај свих правих генија, животворних твораца и великих добротвора човечанства.

Понос наше прошлости, они су нам отворили нове путове у високу културу; врли вођи духовни, они су и данас најбољи узори и најсигурније залоге за бољу будућност нашега народа.

Данило Вуловић

PONOĆJE

Noć
Glazba
Modra tišina
jedna crna tačka na svršetku ulice čeka
jedna je zvezda po pločniku pala
Krv
mir
jedna svetiljka na uglu dogoreva

Bednja **Ladislav Žimbrek**

KNEZ RANKO LAZAREVIĆ*

Po Svištovskom miru, koji je, kao što je poznato, zaključen 4. avg. 1791., janičari su proterani iz Beogradskog Pašaluka. Žalbe protiv nasilja, koja su trpeli od janičara ne samo Srbi, već i Turci erlije, dosadile su bile vlasnicima u Carigradu, ali je javašluk turski ometao rešenje pitanja janičarskog, i tek kad je u Svištovu istaknut zahtev jedne ugovaračke strane da se janičari uklone iz Beogradskog Pašaluka, Turska je dala pristanak na taj zahtev. Austrija nije gonila janičare iz Beogradskog Pašaluka, da bi tim zaštitila Srbe, već da obezbedi južnu granicu svoju.

Odlaskom janičara iz Beogradskog Pašaluka, Srbima je bilo mnogo pomoženo. Beogradski veziri: prvo Bećir-paša, a zatim Hadži-Mustaj paša upravljali su Pašalukom tako, da je raja dahnula dušom. Zaštićena je bila od samovoljnika, bilo je i za nju pravde; pa i porezi i nameti bili su malo pravičniji i lakši. Osobito se izdvajao čovečnošću Hadži-Mustaj paša, koga raja nazva: »Srpska Majka«

Narod je imao i neku svoju vlast. Knežinski i nahijski knezovi — to su bile narodne vlasti. Oni su bili posrednici između naroda i turskih vlasti. Nahijski su knezovi s vezirem razrezivali porez na nahije i knežine, prikupljali ga od naroda i predavali Turcima.

U zapadnom kraju Beograd. Pašaluka behu, u to vreme, tri viđena čoveka, tri nahijska kneza: Aleksa Nenadović, Ilija Birčanin i Ranko Lazarević. Šabačka Tamnava, Valjevska Tamnava i Posavina, Valjevska Podgorina — behu podeljene između njih trojice. Njih je vezir dobro poznavao, cenio ih i voleo ih. S njima se vezir dogovarao o narodnim poslovima; na njih se oslanjao. Preko njih je zadobio priznanje narodno.

U pesmi: Buna na dahije, Filip Višnjić okitio je Aleksu Nenadovića i Iliju Birčanina neuvelim vencima. očuvao im divan spomen i za najdalje naraštaje naše. Treći drug njihov, tako isto viđen čovek svoga doba, knez Ranko Lazarević, i ne pominje se u toj pesmi Višnjićevoj, jer je već ranije uklonjen bio s ovoga sveta.

Istorija je zabeležila knez Rankovu smrt, odajući mu priznanje za mudar i patriotski rad njegov. Ali je u pismenim spomenicima našim malo rečeno o ovom znamenitom čoveku, pa se oseća potreba potražiti više podataka, po kojima bi se mogla dati jasnija slika kneza Ranka Lazarevića.

Na žalost, pisanih podataka nema. Sve što je do sada pisano o knezu Ranku, to je ponavljanje, prepričavanje onoga što je zabeleženo o ubistvu njegovu. Prota Nenadović i Vuk svojim beleškama služe kao jedini pisani izvori. Docniji pisci samo su ponavljali njihova kazivanja.

Ne treba se ni čuditi što nema više zabeležaka o knezu Ranku. Nije ni bilo ljudi u ono doba, o kojem govorimo, da beleže događaje; nije se ni osećala potreba da se piše o svemu što se desi. Ako je, možda, i bila koja beleška više, ona se mogla docnije izgubiti, kad su nastupili krupniji i važniji događaji. Bilo je i vreme opasno, kad se moralo kriti, pa i uništavati ono što je moglo biti zabeleženo.

U oskudici pismenih izvora, mora se prići drugima: usmenim izvorima (predanju, pričanju starijih ljudi). Sačuvano je u porodici Lazarevića ponešto o knezu Ranku. Sve što sam zapisao, po kazivanju starijih potomaka knez-Rankovih; sve što sam ranije slušao o njemu: nadovezujem, u ovoj prilici, na kazivanje Prote Nenadovića i Vuka.

*

Pred kraj sedamnaestoga veka, doseliše se Lazarevići u Tamnavu iz Birča, u Hercegovini[1]). S njima su došli i Nenadovići i preci Ilije Birčanina. Ovi poslednji naseliše se ispod Medvednika, u Suvodanju; Nenadovići se ustaviše u Brankovini; Lazarevići padoše oko Tamnave.

Prota Nenadović[2]), govoreći o doseljenju Nenadovića i ne pominje Birčane i Lazareviće. Nenadovići se, veli, doselili od crnogorske granice, iz Birča.

Gde je Birač?

Vuk veli u svom Rječniku: da je Birač predeo u Bosni, više Zvornika. To se isto navodi u velikom Rječniku Zagrebačke Akademije znanosti i umjetnosti.

Je li Birač u Bosni, ili u Hercegovini?

G. Dr. Rista Jeremić, u najnovijoj knjizi Naselja, veli da je Birač okružen planinama: Zvijezdom i Romanijom, Konjuhom i Javorom — dakle u Bosni, tamo gde ga je i Vuk stavio — u srebrničkom kraju.

O Birču u Hercegovini nikakva traga. Nema ni mesta, ni planine pod tim imenom.

Kako se onda moglo govoriti o Birču da je u Hercegovini?

Ili nisu znali granicu između Bosne i Hercegovine, pa su računali da Hercegovina nastaje iznad Srebrnice? Ili je — a čini mi se da ima dosta verovatnoće za ovu pretpostavku — Birač bio samo privremeno sedište pomenutih porodica.

Možda su se one odista doselile iz Hercegovine, ili sa granice crnogorske, u Birač, pa i ne zadržavajući se dugo u njemu, prešle preko Drine i doprle do Tamnave.

Na takav zaključak upućuju ove dve postavke: 1) Od triju porodica o kojima je reč, samo je jedna u svome prezimenu zadržala uspomenu na Birač. Kad bi sve tri porodice bile starinom iz Birča, zašto bi samo jedna nazvana bila, Birčani? Da li nisu Lazarevići i Nenadovići došli iz Hercegovine u Birač, tu se neko vreme zadržali, pa se krenuli dalje, a s njima pošla i još jedna porodica iz Birča, pa toj porodici i ostalo ime Birčani?[3]).

---

*) Čitano u Istorijskom Društvu u Beogradu, oktobra 1923.

[1] Tako se priča u porodici Lazarevića — dakle da su starinom Birčani, ali iz Hercegovine.

[2] Memoari Prote Matije Nenadovića (u izdanju Srpske Književne Zadruge, str. 6).

[3] G. profesor P. Šobajić, ispitujući naselja u Crnoj Gori, kaže da je u župi Nikšićkoj zabeležio predanje o Birčanima da su pre dvesta godina krenula iz Dragovoljića dva brata, pa jedan ostao u Sarajevu, a drugi prešao u Srbiju. Sin ili unuk ovoga u Srbiji bio je Ilija Birčanin. Pre 80 godina išli su Dragovoljići u goste svojim rođacima, Birčanima, u Srbiju. O Nenadovićima ne zna se, veli, ništa u Nikšićkoj župi, a tako isto i o Lazarevićima samo mu je jedan iz Bjelopavlića kazivao da su Nenadovići starinom od Spuža u Crnoj Gori. Ostali Bjelopavlići ne znaju ništa o Nenadovićima.

2) Slušao sam, još detetom, da poneko od starijih, kori mlađega, kad se ne vrati brzo iz mesta u koji je išao: »Valjda nisi bio na Limu?« Nisam tada znao ni šta je Lim, ni gde je; slutio sam samo da je daleko. A sada se pitam: »Pa, otkud su oni znali za Lim, i po čemu su obeležavali udaljenost njegovu? Da nije tamo negde bilo prvobitno stanište Lazarevića? S tim bi bilo u saglasnosti i kazivanje Prote Nenadovića: da su se Nenadovići doselili od crnogorske granice. Izvor Lima i gornji tok njegov vode crnogorskoj granici.

Naveo bih još jedan osnov, koji bi išao u prilog pretpostavci, da Lazarevići i Nenadovići nisu iz istoga kraja, iz kojega su Birčani. — Poznavao sam 4—5 Birčanovih potomaka. Poredeći ih po stasu, po licu, po temperamentu i mentalitetu s Lazarevićima i Nenadovićima, činilo mi se: koliko su Nenadovići i Lazarevići slični među sobom, toliko se Birčani odvajaju od njih. Ponikli na drugom tlu, odgajeni u drukčijim prilikama — možda povoljnijim u Birču nego na Limu — Birčani se razlikuju od onih u Polimlju.[4])

Ako bi se ko jače zainteresovao za ovo pitanje, možda bi detaljnijim ispitivanjem došao do drukčijeg, pa valjda i pouzdanijeg zaključka.

Kojim su putem doseljenici došli iz Birča u Tamnavu; gde su se rastali Lazarevići s Nenadovićima, i zašto ostaše tako udaljeni jedni od drugih (između Svileuve i Brankovine ima oko 20 km.): o tom nisam mogao ništa saznati od starijih svojih.[5])

Ni Lazarevići se ne nastaniše svi na jednom mestu, ni u jednom selu. Svileuva, Batalage, Ljubinić — to su sela, u kojima se zaustaviše doseljenici.

U pomenutoj raspravi svojoj G. Ljuba Pavlović tvrdi, po prikupljenim podacima, da se jedan od Lazarevića nastanio u selu Drenu (danas posavski srez, okrug valjevski), a jedan od sinova toga Lazarevića prešao preko Save u Kupinovo. Na taj su način, veli, dobili sklonište u Austriji, ako bi nastala kakva opasnost od Turaka za one što ostaše u Beogradskom Pašaluku.

I Nenadovići su tako isto obezbedili sebi skloništе u Austriju tim, što im se jedan srodnik nastanio na Zabrežju, pored Save.

Marljiv i savestan književnik, G. Pavlović je, tragajući za onima koji su se selili mogao naći Lazareviće u Drenu, (pa bez sumnje i u Kupinovu). Ja nisam o njima ništa slušao od starijih srodnika svojih. A ne bi ni čudo bilo kad bi se oni što dođoše ispod Zvijezde, Romanije, Javorine i Konjuha, rado zaustavili u pitomoj ravnici Savskoj, s desne i s leve strane Save.

Iz Birča se krenula tri brata Lazarevića. Jedan od njih, Teodor, ustavio se u selu Batalagama (srez tamnavski, okr. valjevski); drugi u Svileuvi (Radosav), a treći (Krsta) otišao je u Posavinu.

Od Teodora su danas u Batalagama Todorovići, Ikmovići, Gluvčevići, Djurići. Radosavljevi potomci, Lazarevići, u Svileuvi (12 kuća), u Beogradu (4 kuće). Krstinih potomaka ne znam koliko je, a ima ih u Ljubiniću, valjda i u Drenu i u Kupinovu.

Nisam mogao dokučiti od kojega Lazara potiče prezime Lazarević. I otac knez-Rankov zvao se Lazar, a ponavlja se to ime i kod potomaka. Biće da je prezime Lazarević starije od seobe, da su se Lazarevići zvali tako i u starom staništu svom.

Ranko je rođen oko polovine 18. veka. Kad je ubijen bilo mu je malo više od četrdeset godina.

Mora biti da su Lazarevići i pre kneza Ranka bili na lepu glasu, jer je teško verovati da je ugled toj porodici porastao tek s pojavom knez-Rankovom. Zna se, da je on na desetak godina pre ubistva bio knez Tamnavske knežine. Kao još mlad čovek mogao se uzdići samo po zaslugama i ugledu starijih svojih.

Bez sumnje da je porodica Lazarevića i materijalno dobro stajala. Zna se da je knez Ranko imao veliku kuću, mnogo stoke, a držao je uvek i po nekoliko oružanih momaka. Neće biti da je to sve bila lična tekovina njegova.

Kuća knez-Rankova bila je u Dugom Voću, gde je prvih dana ustanka pod Karađorđem, 1804. god., bila bitka s Turcima. Tom prilikom su popaljene kuće Lazarevića. Sve srpske kuće, po selima, bile su male, niske, pokrivene krovinom, ili slamom. Knez-Rankova kuća bila je veća od sviju, s visokim krovom, pokrivena šindrom.

Jaka brojem članova, zadruga knez-Rankova imala je, osim kuće, više zgrada: čardake (koševe), ambare, vajate, pa i staru kuću, pored nove, koja se zvala konak.

S Nenadovićima Lazarevići su bili u prijateljstvu i u srodstvu, po odivama.

I s Birčanima, opet po ženidbi i udaji, bili su u srodstvu.

Njih trojica: Aleksa Nenadović, Ilija Birčanin i Ranko Lazarević, sva trojica nahijski knezovi, bili su najugledniji ljudi na zapadnom kraju Beogradskog Pašaluka. Naročito je za vremena Hadži-Mustaj paše, njihov ugled znatno odskočio. Oni su prizivani i odlazili su veziru. Činili su kao nekakav savet, koji Mustaj paša nije obilazio u pitanjima koja su se doticala uprave i suđenja nad rajom. Istinski zaštitnici narodni, mudre starešine, slobodna srca, oni su pred vezirom energično branili raju. Koliko je bio nesravnjeno bolji od ostalih Turaka, i Hadži-Mustaj paša bio je opet Turčin. Kao i svi drugi Turci, i on je mislio da je Bog stvorio raju da služi Turcima. Dajući malo više slobode Srbima i braneći ih od nasilja, vezir je mislio da mu baš takva radnja daje pravo zahtevati i veće materijalne žrtve od raje: tražio je i povećanje nekih prireza. Odlučnošću ova tri kneza narodna, zahtevi vezirovi ostajali su neizvršeni. Vezir je odustajao od povišenja prireza, jer su mu knezovi otvoreno govorili: da te prireze ne mogu pokupiti.

*

---

[4] G. Ljuba Pavlović u jednoj opširnijoj raspravi svojoj (Naselja srpskih zemalja, knj. VIII) veli na jednom mestu: »Lazarevići se uvek isticali bogatstvom, vidnim političkim radnjama i umešnošću u upravi narodnim poslovima«. A na drugom mestu G. Pavlović kaže: »Nenadovići, Lazarevići, Lanići i Dabići su Birčani (t. j. iz Birča) i svi su se istakli ličnim junaštvom, osobitom veštinom i bistrinom, velikom pameti i organizatorskim radom« ...

Svaki Lazarević može biti zadovoljan i ponosan ovakvom ocenom, ako bi ona bila tačna, ali nas ima poviše, pa i svakojakih. Osim ako je reč samo o onima kojih već nije na ovom svetu.

[5] Da li ih put nije vodio iz Birča preko Sokola, pa kad su sišli u ravan između Kolubare i Tamnave, tu se i rastali?

Filip Višnjić, u poznatoj pesmi »Početak bune na dahije« dao nam je sliku Alekse Nenadovića i Ilije Birčanina, lepšu nego što je ijedna u Omira. Proslavlja ih i kao ratnike.

»Car i ćesar kad se zavadiše,
»U ćesara obrštari biše
»I nosiše od zlata kašķete«.

Tačno je: oni su bili, za vreme Kočine krajine, u frajkoru Mihaljevićevu, borili se uz ćesarovu vojsku protiv Turaka, bili su u frajkoru oficiri (možda baš pukovnici). Oni su imali hrabrosti da ponesu oružje protiv Sultana, da stupe u redove vojske Sultanova neprijatelja. Do oficirskih činova mogli su doći samo hrabrošću i mudrim vođenjem svojih odelenja u ratu.

Dahija Fočić, u svome besu, govori o Birčaninu tako, da svako srpsko srce zaigra od milja, što je još u ono doba bilo Srba koji su zadavali smrtni strah i onakvim zlikovcima janičarskim kakav je bio Mehmed Fočić.

Izjava Alekse Nenadovića pred Mihaljevićem, po uglavljenu miru s Turcima, odaje ne samo duboko uvređena ratnika, već i velikog Srbina, koji izriče najoštriji, a vrlo umestan sud o Nemcima (Austrijancima).

Kneza Ranka Višnjić i ne pominje, ili stoga što on u ratu nije ni učestvovao, ili samo stoga što nije bio među živima u vremenu kada Fočić nabraja knezove i viđene Srbe koje želi iseći i uništiti. Po svoj prilici, knez Ranko nije ni učestvovao u ratu pored Nenadovića i Birčanina. Ili je izostao bio po sporazumu: da jedan od njih trojice ostane s narodom; ili ga je nešto krupno (n. pr. bolest) sprečilo te nije pošao na vojsku.

(Nastavit će se).

L. Lazarević.

DR. VLADIMIR NJEGOVAN

ŠTA JE MATERIJA?

Iz ovog, a i nekih drugih opažanja, našlo se, da katodne zrake nisu drugo već čestice negativnog elektriciteta, elektroni, koji se giblju brzinom, koja nije mnogo manja od brzine svetla (ova potonja iznosi 300.000 km u jednoj sekundi). Mi znamo i težinu tih elektrona. Ona je nekih 2000 puta manja od težine atoma vodika.

Ako je katoda sitasto isprobušena, to će kroz te otvore (kanale) ići jedna vrsta zraka u protivnom smeru — kanalne zrake. Te kanalne zrake pozitivno su nabite čestice onoga gaza, koji je zaostao u evakuiranoj cevi. Za razliku od elektrona imadu te zrake određenu masu, koja je ovisna o karakteru gaza. Jednom reči, dok su negativni elektroni gotovo bez mase — oni su negativni elektricitet sam — to je pozitivni elektricitet vezan na masu. Mi danas još ne poznamo pozitivni eletricitet sâm.

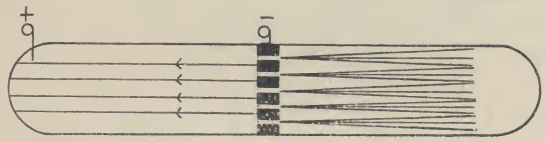

Cev sa kanalnim zrakama. Snopići na levo su kanalne, a strelice na desno katodne zrake.

Nemački fizičar Röntgen je g. 1897. našao, da katodne zrake udarajući na metalnu površinu (antikatodu) uzrokuju postanak novih zraka, koje je on nazvao x-zrakama, a danas ih zovemo Röntgenovim zrakama. Röntgen je za to otkriće dobio Nobelovu nagradu. Te zrake imadu čudnovato svojstvo, da prolaze kroz predmete, koji su za obične zrake neprozirni. Samo jako gusti predmeti, kao metal, kosti i sl. ne propuštaju te zrake. Ne možemo ovde pobliže da govorimo o tim zrakama i o njihovom praktičnom znamenovanju, specijalno u medicini, jer pretpostavljam da je to poznato, nego ćemo samo istaći znamenovanje Röntgenovih zraka za našu spoznaju o biti materije. — Dugo se nije poznavao karakter tih zraka. Znalo se da nisu materijalne naravi kao katodne i kanalne zrake, a opet se nije mogao dokazati njihov valoviti karakter, po kome bi one bile sastavni deo spektra. Kušali su da učine spektrum tih zraka, to nije uspjelo ni jednom prizmom, a ni najfinijom mrežicom (v. str. 11.). Naslućivalo se, da je dužina tih valova vrlo malena, pa da bi na »mrežici« trebalo oko hiljadu puta više brazda na 1 mm urezati nego što je to tehnički moguće. Tek onda bi mogli dobiti »spektar ogiba« Röntgenovih zraka. To su tako malene dimenzije, da se već približuju molekularnim dimenzijama. Nemac Max Laue došao je na originalnu ideju, da bi kao mrežicu za Röntgenove zrake mogao upotrebiti plohu kristala. Kristalografija već odavna tumači (Haüy, konc. 18. v.) postanak kristala na taj način, da pomišlja molekule u kristalima poredane stanovitim redom, pa će i površina kristala biti kao neka mrežica, sastavljena od niza molekula. Laue je poverio svojim asistentima Friedrichu i Knippingu, da taj eksperimenat provedu. Oni su g. 1912. kroz kristal tutijina blistavca (Zinckblende) pustili uski trak Röntgenovih zraka i dobili su na fotografskoj ploči sliku ogiba te zrake tzv. Laue-ov diagram. Tim pokusom dokazana je i valovita narav Röntgenovih zraka i mrežasta struktura kristala, koja je dotada bila tek teorija. Laue je dobio za to svoje otkriće Nobelovu nagradu.

*

Laue-ova fotografija ogiba röntgenskih zraka na kristalu tutijina blistavca.

Kristal je rastavio inhomogeni snop Röntgenovih zraka u pojedine zrake sa raznim indeksom loma i raznom dužinom vala. To nije ništa drugo nego spektar Röntgenovih zraka, koji zovu također spektar visoke frekvencije, t. j. spektar zraka sa velikim brojem titraja (malom dužinom vala).

Zgodnom napravom možemo dobiti spektar u obliku vrpce, kao što su to spektri običnog svetla.

Moseley, mladi engleski fizik, koji je god. 1916. sa 26 godina poginuo kao oficir na Galipolju, našao je, da spektar Röntgenovih zraka ovisi o metalu (antikatodi), o koji udaraju katodne zrake i pretvaraju se u Röntgenove zrake. Svaki elemenat imade svoj karakteristični spektar, koji se sastoji od linija određene dužine vala. Sastoji li se antikatoda od mesinga (legure cinka i bakra), pokazivat će spektar karakteristične linije jednog i drugog elementa.

Šta više, antikatoda od kalium-hlorida pokazuje linije i hlora i kaliuma. Te skupine linija označujemo sa K, L, M, a svaku liniju označujemo n. pr. $K\alpha_1$, $K\alpha_2$, K_1, K'_2, $K\gamma$ i t. d.

TABLICA II.

Broj	Elemenat	At. tež.	Duž. m. linije $K\alpha_1$ u 10^{-8}cm	Titrajni broj α za liniju $K\alpha_1$	Drugi koren iz titr. b.
11	natrium	23,00	11,951	$0{,}2510.10^{18}$	$5{,}010.10^{8}$
15	fosfor	31,04	6,168	0,4863 »	6,973 »
20	kalcium	40,07	3,355	0,8942 »	9,456 »
25	mangan	54.93	2,093	1,433 »	11,97 »
30	cinak	65,37	1,433	2,088 »	14,44 »
35	brom	79,92	1,035	2,898 »	17,03 »
40	cirkon	90,6	0,788	3,808 »	19,51 »
45	rodium	102.9	0.615	4,878 »	22,08 »
50	kositar	118,7	0,487	6.160 »	22,82 »
55	cezium	132,81	0,398	7,537 »	27,45 »
60	neodim	144,3	0,330	9,090 »	30,15 »

Iz Tablice II. razabiramo kako sa porastom rednoga broja raste i titrajni broj.

Numeriramo li elemente, kako su poredani u Mendelevljevom sistemu (v. str. 11), dobivamo t. zv. redne brojeve. Moseley je prvi opazio, da je drugi koren iz titrajnog broja određene linije proporcionalan rednom broju. To se vidi iz navedene tabele. Prenesemo li to u koordinatni sistem, dobivamo tačni pravac. Kad bismo namesto rednog broja uzeli atomnu težinu, ne bi to bio pravac, već valovita crta. Što vredi za K—linije, vredi za L— i M—linije. To je t. zv. Moseley-ev zakon spektra visoke frekvence, ili linearni sistem elemenata za razliku od Mendelejevljevog periodičkog sistema. Taj zakon ne pokazuje nikakovih izuzetaka, kao što je to kod Mendelejevljeva zakona. U periodičkom sistemu n. pr. dolazi Te (telur) u VI. skupinu pred J (jod) koji je u VII., jer po svom karakteru telur spada uz sumpor i selen, a jod spada uz ostale halogene, Cl, Br, sve uza sve to ima telur veću atomnu težinu, nego jod. Slično je sa Co i Ni, Ar i K. T. zv. retke zemlje nemaju pravog mesta u period. sistemu. Sve te neprilike otpadaju kod Moseley-eva sistema. Očito je da atomna težina nije bitna karakteristika elementa već je to taj redni ili atomni broj. Kasnije ćemo čuti, što nam taj atomni broj prikazuje.

Laue-ovo otkriće nesamo da je eksperimentalno dokazalo, da su molekuli i atomi u kristalima poredani u nekom sistemu, već mi znamo tačno i položaj pojedinih atoma u kristalu. Tako nam slika pokazuje strukturu kristala kuhinjske soli, gde nam crne tačke označuju atome Na, a bele atome Cl.

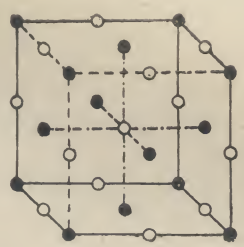

*

Struktura kristala kuhinjske soli. O = atomi natriuma Cl = atomi klora.

Kao za kuhinjsku sô, imamo ispitane strukture i za druge kristale. Tu su mnogo radili Bragg, otac i sin, Debye, Scherrer, Born i dr. Ti su autori u najnovije doba dokazivali s pomoću röntgenske spektroskopije, da su mnoge tvari, kao na pr. t. zv. amorfni ugljik i silicium, koje smo dotada držali amorfnima, uistinu kristalinične.

Debye i Scherrer su dokazali, da se i benzol ponaša kao sastavljen od sitnih kristala, što je sasvim u skladu s našim shvatanjem o strukturi benzola.

(Nastavit će se).

PESMA

Sutra još pre izlaska sunca
popeću se na vrh najvišeg vrhunca.
I tako...
dok još sva sela
prekriva nežno san i magla bela
s rukama podignutim
pevaću Pesmu Sveljubavi.

Pevaću tako glasno i jako
da ću glasom svojim ludim
sva sela da probudim...

I sve dotle dok me ne izda glas
pa ne ućutim.

A kad sunce sav vidik obasja
i nebo jutrom zaplavi
poćiću kući...
s rukama punim granja i klasja
od radosti plakajući.

Dušan Gjukić

PODNE

Odzvanja podne. Svečanost svud nema
treperi dragom sunčanom i malom,
snena što večno na sunašcu drema,
škropljena morem, kićena koralom.

U meni se tada sve kipteći sprema
duša da navre, razbešnelim valom,
večito tražeć sreću, koje nema,
širokim morem i rođenim žalom.

I dokle duša moja puna bola,
utaman traži sreću svojih dana,
što nekud drhti skrita, rasejana:

škripi u dragi usidrena krma
čuna i blista s' u moru k'o srma,
što s' leska oko Hristova oreola.

*

Večito lutam po sunčanoj dragi
i motrim more, što u beskraj hiti
i ljulja sneno svoj talasić blagi,
sred oštrih hridi i katarka viti'.

Zadah dok s' mora meša s žarom peska
i škripe crne uzbibane krme,
a more suncem šarano se leska,
bleštеći jako poput srebrn-srme;

večito lutam na podnevnu žaru,
po dragi maloj, lađam koje škripe:
pevajuć pesmu umornom mornaru,

slatko što sneva u dubini čuna,
u snu dok, glavom, vetrovi mu dipe
s fijukom besnim, strašnoga »šijuna«.

Split

Slavko O. Žarkojević

LISTAK

GDJE SE NAJPRIJE SLAVI NOVA GODINA?

Poznato je, da na Zemlji ne može biti na svakom mjestu i isto vrijeme, i to s razloga, jer se Zemlja okreće. Zato imadu mjesta na istok sve dnevne dobe ranije negoli mjesta na zapad.

Kad smo mi u Zagrebu u 12 sati u noći jedan drugome zaželili »sretnu Novu Godinu«, onda su naši zemljaci u Filadelfiji u Americi sjedili kod večere, jer kod njih je bio tek 31. prosinca u 6 sati navečer. Stanovnici grada San Franciska upravo su u kavani srkali crnu kavu, jer kod njih je bilo tek 3 sata poslije podne. Urođenici otoka Palmyra (jedan od Fanningova otočja) na Velikom Oceanu upravo su na Silvestrovo ručali.

Vratimo se iz Zagreba prema istoku u Aziju pa ćemo vidjeti, kad se mi ovdje u 12 sati ljubimo i čestitamo Novu Godinu, da je onda u gradu Kalkuti u Istočnoj Indiji već 1. siječnja u 5 sati ujutro, stanovnici pak grada Tokija tek se dižu, ako su čekali Novu Godinu, jer kod njih je već 8½ sati. Urođenici Havajskog otoka Neckera ili Massana upravo sjede na Novu Godinu kod ručka.

Prema tome vidimo, da se od Zagreba najprije slavi Nova Godina na Velikom Oceanu, na otoku Necker i Nassau, a najkasnije na otoku Palmyra. Razlika je za obe strane po 12 sati.

Plovi li brod okolo Zemlje prema istoku, onda se mora ura za svakih 15° dužine pomaći za 1 sat naprijed, a to čini na posljetku 24 sata ili 1 dan, (jer se 15° nalazi 24 puta u 360 zemaljskih stupnjeva). Toga radi mora se na putovanju na stanovitom mjestu vrijeme izjednačiti te se datum pomaći naprijed ili natrag. Plovi li brod prema istoku, onda će se datum od stanovitog mjesta dvaput brojati; plovi li prema zapadu, onda će se na tom mjestu jedan dan ispustiti.

Sirski knez Ismail Abulfeda napisao je oko god. 1310. u arapskom jeziku knjigu: »Geografski priručnik«, u kojoj kaže: »Predstavimo li si, da su dva čovjeka obišla Zemlju te se na jednom te istom mjestu sastali, onda bi onaj, koji je putovao prema zapadu, brojao jedan dan premalo, a drugi, koji je išao prema istoku, brojao bi jedan dan previše.

U kršćanskoj se Evropi u srednjem vijeku nije o tim činjenicama ništa znalo, pa ni u učenim krugovima. Kad je Fernao de Magalhaes god. 1522. prvi put oplovio Zemlju, onda je mletački poslanik na španjolskom dvoru Contarini pravo protumačio uzrok krivoga datuma, na koji se Magalhaes vratio. Jadnog Contarinia stadoše na to ismijavati.

Budući da se izmjena datuma ne obavlja upravo na jednoj granici meridijana, izlazi, da dva susjedna mjesta diferiraju o ponoći za potpuna 2 dana u datumu.

Pomorci ne uzimlju uvijek u obzir ovu datumsku granicu već mijenjaju datum i dan u tjednu, kad prijedu 180. stupanj duljine od Greenwicha. Na pr. ako plove prema zapadu, onda 2. siječnja pada na srijedu, a na 180.° slijedi odmah petak 4. siječnja. Plove li prema istoku, onda za srijedom 2. siječnja slijedi još jedamput srijeda 2. siječnja.

Vl. Redenšek, Dugo selo.

POČETNICI

Donosimo ovaj prikaz, da se vidi, kako sami jedni o drugima mislite. Usput neka se vidi, kako se pristojno pišu kritike, i ako nije svaka riječ »Istina« sama. (Ured.):

Kamo ćemo mi jadnici? Ovamo Krleža juri i hara sa svojim kaosom ekspresionizma i futurizma brže i strahovitije nego njegov misteriozni voz br. 5309 u »Hrvatskoj rapsodiji«. Kuda taj zagonetni voz juri, ne znamo. Šta hoće genij razaranja i crvenog petroleuma sa svojim čarobnim vozom? Sigurno hoće sve da poruši i nanovo sagradi, ako mu se lokomotiva ne razbije. Onamo Mikac i kompanija svom silom hoće da balkaniziraju kulturnu Evropu. Budući svagde pobeđuje kultura i većina, tako se dogodilo i s ovom abnormalnom borbom. Posle kratke, krvave i očajne borbe, pobeđuju normalni abnormalne. I uvidevši oni sami svoju slabu i uzaludnu borbu, počeše polagano odlagati svoje ubojito oružje. U zlatnoj sredini se nalaze naši stari i izmoreni književnici. Oni zaprepašteno gledaju opasnu bujicu, koja ih zapljuskuje izokola. Borili bi se do zadnje kaplje krvi za svoju egzistenciju, ali su iznemogli i oslabili, pa ne mogu izmoći mladoj, vreloj i punoj enerđiji krvi. Jedni u ovu bujicu mirnim okom gledaju, drugi se junački predaju, a treći u zakutku na zgodan momenat vrebaju.

Ni početnicima ovaj mali abnormalni trzaj nije po ćeifu, jer ne znaju kuda bi oni krenuli. Jedni ostali uz Branka, pa ni koraka dalje. Drugi se s oduševljenjem bacili na besni Krležin voz, ali im od silne lupnjave i brzine oglušiše uši i zableštiše oči. Većina ih je dosada zaplivalo bučnom i mutnom bujicom, dok nisu iznemogli i na dno mulja utonuli. Jedan, koji je sretno isplivao i snažnom nogom na sigurno tlo stupio, je Vlado Kovačić, uč. VII. razr. gimnazije u Vinkovcima.

Vlado Kovačić je jedan od najboljih naših početnika, koji se javljaju u našim omladinskim časopisima. Prateći njegove radove u »Mladosti« pokušaću ovde izneti analizu njegovih pesama. I njega je dodirnuo tračak primamljivog Krležinog kaosa, pored svega toga ostaje on originalan. Koliko se može govoriti o originalnosti u njegovim godinama, jer nije majka još rodila pesnika, koji bi bio u prvim svojim počecima samostalan. Drug Vlado je čedo impresionizma. On hoće momentani dojam da istakne po mogućnosti jasno i razumljivo, ali ipak ostane donekle zamršen i nejasan. Drug Vlado prelazi postepeno iz vanjskog sveta na svoju unutrašnjost i tako nam iznosi odnošaj svoje duše prema vanjskom svetu. I njegova originalnost u izražaju misli i težnja svraća pažnju. Njegova je pesnička lira napela jake strune, koje davaju milozvučne glasove. U njega nema suhoparnog žvakanja književne prazne slame, kao u većine naših početnika, već iznošenje čiste svoje mlade pesničke duše. Malo on oskudeva sa motivima, valjda mu se sviđa grad i njegov suton. Bez ulepšavanja otkriva svoju mladu umornu dušu, koja se je umorila premda u život nije još stupila. Posledica grdne svetske katastrofe, koja nije požalila ni nas nevinih stvorova božijih. Drug Vlado je na pragu života. On bi rado zaplivao u njemu, ali mu izgleda razrovan, uzburkan i bled. Ne može se nikako da pomiri s njime, jer ne odgovara njegovim idealima. On se uzda u bolju i lepšu budućnost, koja će sigurno doći:

»Neka su mozgovi naši vrčevi puni nada
i vere ljudskoga roda«.

I samo ovakovi ljudi, koji veruju u bolju i lepšu budućnost snažni su stupovi, kojima bura života ne može polomiti krila. U njegovoj nežnoj i mladoj duši ozvanja svaki krik današnjeg ranjenog društva:

»I vidim bedu, jad, sirotinju
i slušam duge teške uzdahe
i uvek ostajem tužan«.

U krilu prirode, koja daje svakom čoveku nove snage i poleta, naslađuje se on njezinim čarom. I na taj način zaboravlja svoje tužne sene, koje ga progone u društvu:

Želim u prirodi živeti i biti njeno — dete!

Drug Kovačić je pesnik budućnosti, koji će prineti lepih žrtava na oltar našega mladog i dugoočekivanog jedinstva. Samo ako ustraje u svome radu, jer je u radu naš bolji i lepši život.

Derventa *A. Aždajić*

ODGOVORI UREDNIŠTVA.

BOŽIDAR L—IĆ, SUŠAK. Nema tu mjesta smijehu. S velikim sam interesom čitao »Pijanicu«. Početak je osobito dobar, — razumijete, mladi prijatelju, dobar — sve dok ne dolazi Silvije. Silvije je beskrvna apstrakcija, čovjek od papira (znači, uzet je iz lektire i od drugud). Ono, što govori on, ne dolazi iz ljudskoga srca i ne veli ništa ljudskome srcu. Morate to jedno da dobro upamtite: U drami ima mjesta samo čovjeku. Ni kojemu faktoru izvan njega. Sve se mora »iznutra« t. j. ili psihologiski ili poetski motivisati. Tako, kako ste vi prikazali, ne mogu se obratiti ni »pijanica«, a ni oni drugi. Za ono drugo, o čemu pišete, je lako. Jezik ćete naučiti, jer imate i volje i dara za nj, a put do drame je najduži, jer treba najviše zrelosti. Taj mladi vaš rad, koji tu i tamo upravo sliči starijem, zrelijem čovjeku, veže vas, da dalje radite. »Mladost« će vam uvijek spremno pomagati u vašem lijepom težnju.

F—IN, RIJEKA — SUŠAK. Ti sižeji ne ulaze, kako znate, u »Mladost«. Dijalekat vaš je neprirodan za vas. Nije razlika samo u tome, kako se stari »jat« reflektira. Treba učiti govor, kojim se hoće da piše.

EUGEN G—C, SUŠAK. To nijesu pjesme. Ima u vašem srcu jeka tuđe poezije, ali vaše vlastite ne mogu da vidim. I vas i druge moram da opomenem: Nikada saradnici, osobito ne mlađi, ne mogu da šalju svoje radove za taj ili onaj broj. To je stvar redakcije, koja ima svoj program i svoju osnovu. I baš »Mladost« ima već lijep broj dobrih radova i za narednu godinu. Svi ti vrijedni naši saradnici čekaju i godinu dana. Oni dobro znadu, da imamo samo određeni prostor i da više od njega u list nikako ne može da uđe. Budite, mladi prijatelju, s nama zadovoljni, da je interes za »Mladost« tolik, ne samo u redovima pretplatnika, već i u redovima saradnika. To je znak žive snage našega lista. Redakcija pak nastoji, da vanrednim prilozima, kako je i ovaj put, nagradi svoje drage saradnike i pretplatnike. (Isto vrijedi mutatis mutandis i za naše odgovore).

J. O. K. G. Vaš lijepi članak »Jugoslavenska Omladina« ući će u jedan od narednih brojeva.

ILIJA G—IĆ, DERVENTA. Pjesmu o onom, koji je bio nekad, treba da preradite. Jednako je s »Jednim opelom« i »Drugu«. »Noćna pesma« će ući.

A. I M. GR—D, OSIJEK. Odgonetke ste sami već vidjeli, a rebus nije dobar. Po sebi nije jasan, a smije da bude sastavljen samo od slika ili originalnih kombinacija slova.

IVAN JAMBREZ, VARAŽDIN. Ući će.

GAVRILOV. Javite se svojim imenom.

MILENKO, ŠIBENIK. Jezik vam je biran i krepak. Stihovi su vam nekud mučni i ishitreni. Ideje još nisu vaše. Za vas još pjevaju sam naš jezik i drugi autori. Možda da se s tim jezikom predate prozi?? —

BRANISLAV J—IĆ, BROD. Misli još nijesu vaše. Treba da se prije u vama s vašim sopstvom asimilišu ideje kulturnoga svijeta, onda ćemo vidjeti, da li će od vas biti pjesnik.

KOVAČEVIĆ, ZAGREB. »Uzdasi« su formalno »prilični«, ali još nijesu dozreli.

S. DRAGAN, VARAŽDIN. Pjesmice su slabe. Možda imate boljih. Pošaljite, ako ih imate. Naglašujem »ako«.

DRAGUTIN K..., SISAK. »Proljeće« nije za štampu, ali samo napred. Ima u pjesmi i milja i lijepih riječi.

P. Ć., P. »Parabola i točkovi«? Ne, ni u vas nije pjesma bila jasna. U takovom slučaju savjestan i iskren pjesnik ne piše, već pušta, da stvar dozre. Skicu si može da napiše, ali samo kao skicu za sebe.

B. B. Nastavite. Nadam se od vas dobrim stvarima.

BRANKO L., V. Prevedite!

LABUD M. K. Jezik vam je lijep, a stihovi su skladni. Biće doskora, mislim, i zrelih plodova. I »Noć« i »Moja sudba« imadu još naivnih »hrapotina«.

DRAGOJLO MLADENOVIĆ, II. R., JAGODINA. Ovi rebusi još nijesu dobri. Smišljajte bolje, pa nam pošaljite!

ZAGONETKE.

1. *Vrag i prosjak.* Jedan prosjak htjede prijeći preko mosta velike rijeke, kad ga sastane vrag. Vrag ponudi prosjaku, da će mu novac, koji sad nosi uza se, podvostručiti, kolikogod puta prijeđe preko mosta, ako on svakiput na povratku baci u rijeku 3 dinara. Prosjak pristane veselo na tu ponudu, ali je doskora, kod trećeg vraćanja, opazio, da u svojoj kesi nema više od 4 pare! Koliko je imao novaca u početku?

2. *Na koji se način može jedan četverokut jednim pravcem razdijeliti u tri trokuta?*

3. *Tko znade pravilno staviti točku nad slovo i?*

9XII 8X 2XI 1478XII 6392529XI 81

LAZA KOSTIĆ: ANTOLOGIJA. Kao VI. sveska »Naših pjesnika«, što ih izdaje »Narodna knjižnica« u Zagrebu, izašle su izabrane pjesme velikog srpskog pjesnika Laze Kostića. Uredio je dr. Svetislav Stefanović, valjda najbolji poznavalac Kostićeve poezije; on je napisao i vrlo opširan, vrlo informativan i odličan esej o Lazi Kostiću, o njegovom životu i radu te u njegovoj poeziji. Na kraju je dodao i tumač manje poznatih riječi. Knjiga donosi i sliku Kostićevu, a stoji Din 20.—, ukoričena u poluplatno Din 25.—. Naručuje se kod »Narodne knjižnice«, Zagreb, Vojnička ul. 13.

DRAG. K. ANDRIJAŠEVIĆ - ZAGREB

PRILAZ ĐURE ĐEŽELIĆA 75 INTERURBAN TEL. 22-64

Carinsko posredništvo
Stručno carinjenje robe

Carinsko pravozastupništvo reklamacije. Informacije za sva pitanja carinske transportne struke.

Otpremništvo robe
Svakovrsni prevozi

Prijem robe u vlastita skladišta Zastupništva i stalne veze otpremničkih kuća u zemlji i u inostranstvu.

NOVE KNJIGE

Prof. Bernardo Brixy: *Zadaci iz algebre i geometrije.* S uputama i rezultatima za srednje škole . . . . . Din 50.—

*

Prof. Ernest Pascher: *Njemačka čitanka za V. i VI. razred srednjih škola* . . . „ 70.—

*

C. Brachvogel: *Majka Bonaparta.* Roman. . „ 15.—

*

L. Pirandello: *Izopćena.* Roman . . . . „ 20.—

*

A. Kovač: *Impresije iz jedne epohe* . . „ 25.—

*

B. Mašić: *Bojne priče* . . . . . „ 20.—

*

M. Marjanović: *Vladimir Nazor* . . . . „ 20.—

*

Maks Oker-Blom: *Mira kod ujaka liječnika* „ 8.—

*

„ „ „ *Kod ujaka liječnika na ladanju* . . . . . „ 6.—

*

Šalje se samo pouzećem ili uz napred poslan novac i za poštarinu. *Hrvatski štamparski zavod d. d. Nakladno Odjeljenje, Zagreb, Marovska ulica br. 30.*

Prof. o. BERNARDO BRIXY:

ZADACI

iz

Algebre i Geometrije

s uputama i rezultatima za srednje škole.

Cijena Din. 50.-

Šalje se samo pouzećem ili uz unapred poslan novac.

Naklada Hrv. Štamparskog Zavoda d. d. Zagreb, Marovska ul. br. 30.

Izdanje knjižare

V. Jurić Split

dr. Deanović - Petravić

Antologija savremene Jugoslovenske lirike

str. 336.

Cijena Din 30·—

Narudžbe prima knjižara

Vinko Jurić

Split (Dalmacija)

Narodni trg br. 5. Šubića ul. br. 10.

Najjeftiniji đački pribor i sve školske knjige

mogu se dobiti kod

Knjižara Z. i V. Vasića

Zagreb, Akademički trg br. 8.

Tvornica pokostnih uljenih boja

ROBERTA ALEXANDRA NASLJED.

WEINBERGER I DRUG

Trgovina boja, četkarske i materijalne robe

Telef. 6-72 **ZAGREB** Ilica 40

*

GLAVNO SKLADIŠTE PROIZVODA

„DRAGICE“

INDUSTRIJE KEMIČKIH PROIZVODA

ZAGREB ILICA BR. 75

Moderne kompletne

mlinske namještaje

Patent G. LUTHER A. G. Braunschweig

kao i svu tehničku robu:

remenje, pojase, patentne pehare, Stinerit, brtvila

dobavlja odmah sa skladišta

VILIM STEINER

Akademički trg 4. - ZAGREB - Matičina ul. 4

Telefon br 24-09.

Trgovina sa umjetnim i obrtnim tvorinama

Petar Nikolić

Zagreb, Ilica broj 36.

Telefon 2-22

Najveće i najbogatije skladište narodnih historičkih i umjetničkih slika. Jedini zavod sa slikama, izradjenih od naših prvih umjetnika. Ove godine su izašle ove nove slike: Uroš Predić »Kosovska Djevojka«, Eskičević »Prodor na dobrom polju« i »Prelaz preko albanskih gora«, A. Bocarić »Propast kraljevstva« i »Uskrslo kraljevstvo«, O. Iveković »Smrt Petra Svačića« i »Smrt Matije Gubca«, Nobili »Sv. Ćiril i Metod pred papom Klimentom V.«

TISAK HRVATSKOG ŠTAMPARSKOG ZAVODA D. D. U ZAGREBU.